Dis que charlemaigne le trespuissant empereur et tresrenommee eut conquise toute galice et soubzmise a la foy hrestiene en honneur de ieute de monseigneur saint iaques il retourna en france et fist pampelune. E[illegible] cite de sarre[illegible] cille et so[illegible] le so[illegible]

magazin istoric
ANUL XIII Nr. 1 (142) IANUARIE 1979

OMAGIU ÎN ISTORIE

...prin opera dumneavoastră pentru edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate, a civilizației comuniste, făuriți epoca de aur a istoriei românești, după cum, prin profunda pasiune creatoare și prin excepționala capacitate de interpretare a fenomenelor întregii istorii, dumneavoastră ați scris cea mai minunată și adevărată carte de istorie pe care au avut-o vreodată această țară și acest popor (din telegrama revistei **Magazin istoric,** reprodusă în volumul **OMAGIU).**

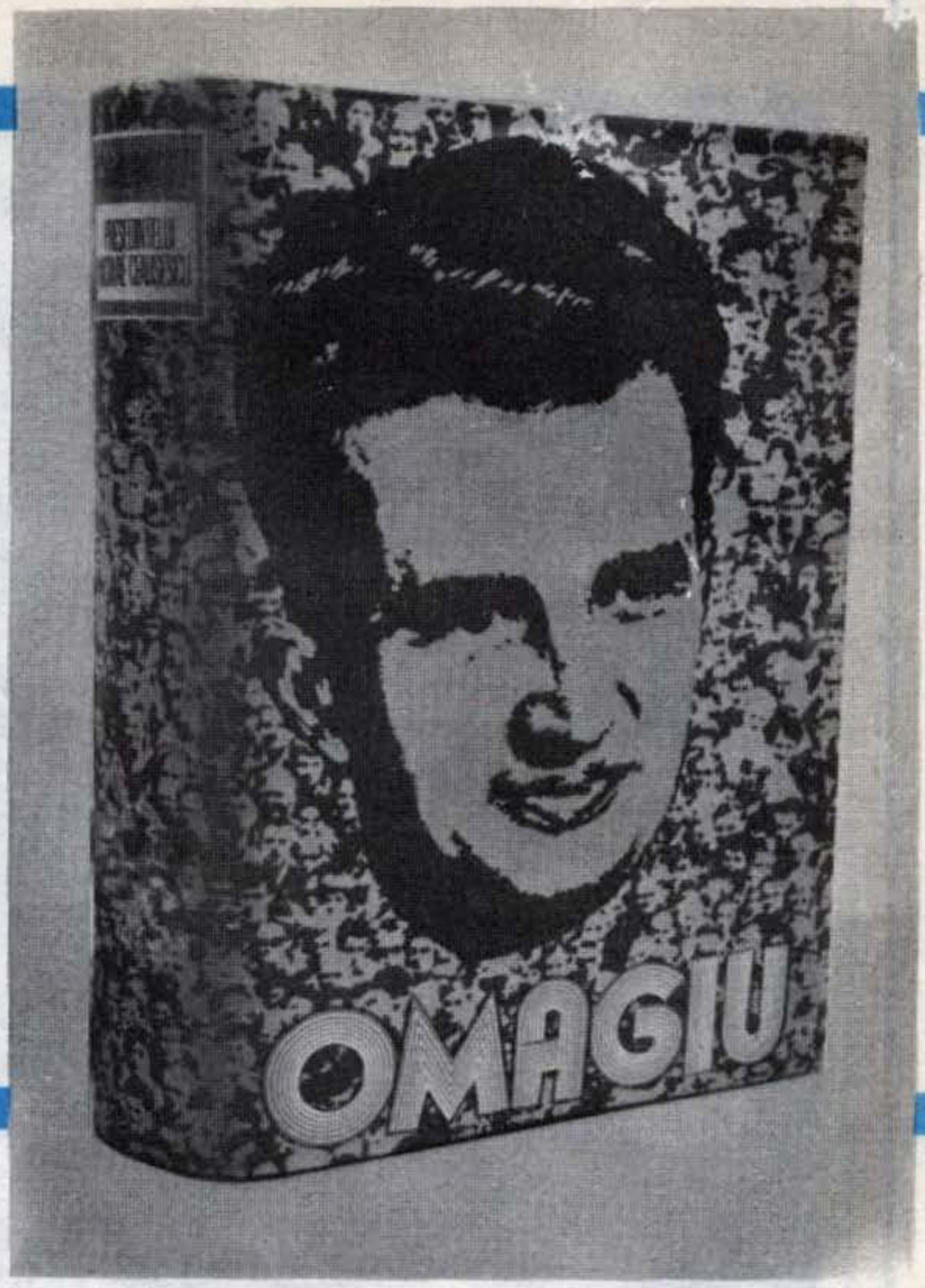

O nepieritoare pagină de istorie, de bucurie și mîndrie pentru toți fiii acestui pămînt, cu profunda ei rezonanță universală, ne îmbogățește spiritual și ne întărește moral prin impresionantul volum **Omagiu președintelui Nicolae Ceaușescu.** Acest document al istoriei și pentru istorie apărut în Editura Politică este pentru revista noastră o inepuizabilă sursă de inspirație, dată fiind substanța oferită de grandioasa și entuziasta sărbătorire a secretarului general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, cu prilejul împlinirii a 60 ani de viață și peste 45 ani de activitate revoluționară.

Omagiul ne face să retrăim momentele de neuitat ale sărbătoririi, devenite adevărate permanențe ale vieții noastre: dragostea fierbinte a întregului popor pentru înțeleptul și curajosul său conducător, unitatea de nezdruncinat a partidului și țării în înfăptuirea politicii de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism, de afirmare neabătută a cauzei păcii, independenței și prieteniei între națiuni. Prinosul de recunoștință își găsește expresie convingătoare și emoționantă în mesaje, telegrame de felicitare, scrisori, lucrări artistice și literare. Ecourile de peste hotare ale evenimentului dau măsura înaltului prestigiu al președintelui Republicii Socialiste România pe toate meridianele.

O valoare excepțională adaugă volumului cuvîntările rostite de tovarășul Nicolae Ceaușescu cu prilejul acestei mari sărbători a poporului nostru. Aceste cuvîntări și numeroasele imagini care ilustrează secvențe dintre cele mai diferite din viața sa, în fruntea partidului și țării, potențează ampla frescă a României contemporane care se constituie din filele volumului. Și odată cu dimensiunea de excepție a OMULUI se profilează temeiurile granitice din care decurg și pe care se sprijină: istoria națională, credința revoluționară, identificarea cu aspirațiile înaintate ale omenirii, prezența permanentă în mijlocul poporului, căldura familiei.

Omagiu, fiind o carte de istorie, al cărei autor este însuși poporul, este firesc ca în paginile ei să regăsim și gînduri care au în vedere nemijlocit rolul tovarășului Nicolae Ceaușescu de înțelept îndrumător al lucrătorilor din domeniul nostru de activitate. Și, într-o epocă în care **România și devenirea sa istorică sînt simbolizate de numele Nicolae Ceaușescu,** sentimentele și angajamentele sincere exprimate în volum dau măsura hotărîrii unanime a comuniștilor, a poporului nostru de a-și strînge și mai puternic rîndurile în jurul partidului, în jurul conducătorului său, de a păși strîns unit în munca și lupta pentru înfăptuirea înaltelor idealuri pe care de o viață le slujește cu neabătută credință, cu fermitate neclintită, cu devotament nețărmurit, cel căruia pentru tot și pentru toate îi aducem permanent și cu deosebire în fiecare lună a începutului de an **Omagiu.**

Cristian POPIȘTEANU

TOVARĂȘEI ELENA CEAUȘESCU — STIMA ȘI PREȚUIREA ÎNTREGII ȚĂRI

ION POPESCU-PUȚURI

La început de an, la 7 ianuarie, oamenii muncii din ţara noastră, români, maghiari, germani, sîrbi şi de alte naţionalităţi, au sărbătorit, cu deosebită stimă şi dragoste, preţuire şi recunoştinţă, ziua de naştere a tovarăşei Elena Ceauşescu, militant de frunte al partidului nostru comunist, eminentă reprezentantă a ştiinţei româneşti, exemplu de abnegaţie şi pasiune revoluţionară pentru binele patriei şi al poporului.

Urmărind destinul istoric al tovarăşei Elena Ceauşescu, descoperim o fericită şi strălucită îmbinare a acelor trăsături de caracter care au evidenţiat de-a lungul milenarei istorii a poporului nostru virtuţile strămoşeşti ale celor mai de seamă dintre românce. Întregul popor, precum şi opinia publică internaţională văd şi stimează în tovarăşa Elena Ceauşescu un remarcabil militant şi om politic, un eminent om de ştiinţă, credincioasa tovarăşă de viaţă, prin toate furtunile şi bucuriile, a conducătorului partidului şi statului nostru, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, minunată mamă, Erou al muncii socialiste, luptătoare consecventă şi neînfricată de peste 40 ani pentru libertate şi dreptate, pentru propăşirea şi independenţa ţării sale.

Scrutînd destinul istoric al tovarăşei Elena Ceauşescu o regăsim din fragedă tinereţe, luptînd împreună cu marele fiu al poporului nostru, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, în mişcarea revoluţionară şi democratică. În anii premergători celui de-al doilea război mondial, tovarăşa Elena Ceauşescu (la vremea respectivă Elena Petrescu) a activat cu nemărginit devotament şi pasiune în rîndurile tineretului comunist, în sindicate, în Partidul Comunist Român. Dintre multiplele sarcini din eroicii ani de ilegalitate ai partidului comunist, o regăsim pe tovarăşa Elena Ceauşescu la începutul anului 1939 conducătoare a Comisiei de reorganizare a Uniunii Tineretului Comunist într-unul din cele patru sectoare ale Capitalei, calitate în care a participat la şedinţele Comisiei de reorganizare a Uniunii Tineretului Comunist

Înalte titluri și distincții științifice conferite tovarășei acad. dr. ing. ELENA CEAUȘESCU

— Doctor inginer în chimie — Institutul politehnic București
— Membru al Academiei Republicii Socialiste România
— Membru de onoare al Societății internaționale de chimie industrială, (Franța, 1970)
— Membru activ al Academiei de Științe din New York, 1973
— Membru de onoare al Colegiului chimiștilor și inginerilor chimiști din Costa Rica, 1973
— Membru de onoare al Consiliului universitar și al Consiliului de conducere al Universității Centrale din Ecuador, 1973
— Membru de onoare al Școlii de știința informaticii a Universității Centrale din Ecuador, 1973
— Titlul de profesor onorific al Universității Naționale de Inginerie din Peru, 1973
— Membru de onoare al Institutului American al Chimiștilor (A.I.C.), 1973
— Titlul de Doctor Honoris Causa al Universității din Buenos Aires, 1974
— Titlul de Doctor Honoris Causa al Universității din Sud-Bahia Blanca, Argentina, 1974
— Membru de onoare al Institutului Ecuadorian de Științe Naturale, 1975
— Titlul de Doctor Honoris Causa al Universității Feminine din Manila, Filipine, 1975
— Membru de onoare al Societății de chimie din Mexic, 1975
— Titlul de Doctor Honoris Causa al Universității din Yucatan, Mexic, 1975
— Titlul de profesor universitar extraordinar al Universității Naționale Autonome din Mexic, 1975
— Titlul de Doctor Honoris Causa în științe al Universității din Teheran, 1975
— Membru de onoare al Societății de Știința Polimerilor, Japonia, 1975
— Membru corespondent al Academiei din Atena, 1976
— Placheta de argint a Facultății de științe din Kuweit, 1976
— Membru de onoare al Academiei de Arte și Științe din Ghana, 1977
— Membru asociat al Institutului Egiptului, 1977
— Diploma de membru de onoare al Academiei de Științe a statului Illinois, S.U.A., 1978
— Titlul de „Fellow" — membru de onoare — cel mai înalt titlu al Institutului Regal de Chimie din Londra, 1978
— Titlul de Profesor Honoris Causa al Institutului Politehnic din Londra Centrală, 1978

din București, conduse de înflăcăratul și neînfricatul comunist Nicolae Ceaușescu, ales în 1939 secretar al C.C. al U.T.C.; o regăsim desfășurînd o intensă activitate revoluționară în cercurile culturale de pe lîngă sindicatele muncitorești; o regăsim în acțiunile de masă pentru educația patriotică, de solidaritate internaționalistă a tinerei generații; după cum o regăsim în manifestările revoluționare și antifasciste ale clasei muncitoare din România care au atins o culme la 1 Mai 1939, cînd, alături de tovarășul Nicolae Ceaușescu, a fost sufletul marilor demonstrații care au avut loc împotriva fascismului și a războiului ce se profila la orizont; o regăsim în plină luptă pentru organizarea și desfășurarea manifestărilor revoluționare din 13 august 1939, în apărarea morală și juridică a militanților comuniști și antifasciști întemnițați după manifestările antifasciste de la 1 mai; o regăsim în anii grei ai dictaturii militaro-fasciste și ai războiului hitlerist desfășurînd o vastă activitate pentru ajutorarea luptătorilor revoluționari privați de libertate; o regăsim în permanentă legătură cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, care se afla internat în lagărul de la Tîrgu Jiu.

Scrutînd destinul istoric al primei femei a țării o regăsim, după victoria insurecției armate naționale antifasciste și antiimperialiste din august 1944, militînd neobosit în posturile de răspundere încredințate de partid, în organizațiile revoluționare de tineret și femei, aducîndu-și contribuția la lupta partidului pentru cucerirea și consolidarea puterii politice revoluționare, pentru crearea noii orînduiri socialiste pe pămîntul românesc. O regăsim astăzi, ca o consacrare a înaltelor calități dovedite într-o îndelungată luptă revoluționară în slujba patriei și a poporului, în Comitetul Central al Partidului Comunist Român (aleasă prima oară la Conferința Națională a P.C.R. din iulie 1972), membru al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. (aleasă la Plenara din iunie 1973), membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. (aleasă la Congresul XI), al Biroului său Permanent și președinta Comisiei C.C. al P.C.R. pentru problemele de cadre de partid și de stat, deputat în Marea Adunare Națională.

În această activitate de cea mai înaltă răspundere, tovarășa Elena Ceaușescu este mereu alături de primul fiu al poporului, președintele Republicii, prezență dinamică și plină de căldură omenească în mijlocul oamenilor muncii din uzine și de pe ogoare, din laboratoare și din școli. Alături de secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, tovarășa Elena Ceaușescu, împreună cu ceilalți tovarăși cu munci de răspundere din conducerea partidului și a țării, aduce o permanentă contribuție la înfăptuirea politicii partidului, de ridicare a României pe noi trepte ale progresului și civilizației, afirmîndu-se, totodată, în elaborarea și înfăptuirea politicii externe a Republicii Socialiste România.

În viața tovarășei Elena Ceaușescu, preocuparea pentru dezvoltarea științei ocupă un loc prioritar, fapt evident în întreaga sa activitate pentru orientarea de ansamblu a științei românești, ca și în vastele și laborioasele cercetări personale în domeniul chimiei. Cucerindu-și un loc de prim rang în știința patriei sale, academician doctor inginer Elena Ceaușescu a dobîndit, prin contribuțiile sale în cercetarea științifică, o largă recunoaștere internațională, numeroase foruri academice și universitare distingînd-o cu lauri care se răsfrîng asupra întregii științe și culturi românești.

Omagiindu-i minunatele însușiri umane, importanta și îndelungata activitate revoluționară și de stat, marile calități de strălucit om de știință, întregul nostru popor i-a urat din adîncul inimii, la 7 ianuarie, tovarășei Elena Ceaușescu, LA MULȚI ANI, alături de tovarășul Nicolae Ceaușescu, conducătorul care marchează cu pecetea geniului său noua istorie a României.

„UNIREA națiunea a făcut-o!"

MARIAN ȘTEFAN, IOAN LĂCUSTĂ

„... Eu nu recunosc nimenui dreptul să zică că Unirea e actul său individual, proprietatea sa esclusivă; Unirea e actul energic al întregii națiuni române... și d-aceea ... nici chiar domnitorului, dar încă unui singur particular, nu-i recunosc și nici nu-i voi da vreodată dreptul acesta de a zice că el a făcut singur Unirea... Unirea națiunea a făcut-o, națiunea care a ales un domn pentru ambele țeri, cu misiunea de a realiza Unirea..."

Impresionante cuvinte, cu atît mai impresionante cu cît ele aparțin lui Mihail Kogălniceanu, una dintre personalitățile de excepție ale memorabilelor evenimente din 1859. Se vede în ele judecata dreaptă a istoricului care își face un titlu de mîndrie punînd masele populare — adevăratul făuritor al Unirii — în drepturile lor firești.

Fraţii din Moldova şi Valahia

Unirea de la 1859 s-a pregătit şi împlinit prin voinţa şi fapta întregului popor. Strălucita pleiadă de gînditori, scriitori, publicişti şi oameni politici au înscris vibrante pagini de patriotism, clarviziune politică şi geniu diplomatic în slujba Unirii, tocmai în calitate de exponenţi ai intereselor vitale ale naţiunii. Masele largi populare, ţărănimea, proletariatul în plină afirmare, meseriaşii au fost elementul dinamic, forţa motrice care a impus Unirea.

Dubla alegere a lui Cuza — formă politică originală, specifică istoriei noastre de creare a statului naţional român — nu a fost altceva decît expresia dorinţei şi voinţei populare ajunse la rangul de necesitate istorică obiectivă. Arhiva istorică a acelor ani conţine impresionante mărturii privînd rolul maselor populare în făurirea Unirii. „Îmi aduc aminte — scria Radu Rosetti, în însemnările sale memorialistice publicate în 1925 — încă în casa noastră de vălătuci de la Pralea, nu numai de cuvintele pline de patriotică însufleţire ale tatei şi ale mamei, ale moşilor mei, ale rudelor şi prietenilor casei, dar şi de acele ale slugilor şi ale ţăranilor. A suflat în cursul acelor trei ani: 1856, 1857 şi 1858, un vînt deosebit de generos..., un vînt care nu vorbea de bănci, de acţiuni, de întreprinderi, de slujbe, de foloase, ci de muncă şi de jertfe pentru neam, un vînt la suflarea căruia oricine cu bucurie îşi vîra mîna cît mai în fundul buzunarului spre a aduna mijloacele trebuitoare pentru întemeierea viitorului acestui neam...“

Constituirea, în mai 1856, a societăţii „Unirea“ din Iaşi, apoi a Comitetelor Centrale ale Unirii (februarie-martie 1857), al căror scop era organizarea luptei pentru unirea celor două ţări române surori, au fost salutate cu mare entuziasm de locuitorii oraşelor şi satelor. Pe adresa societăţii au sosit numeroase scrisori de adeziune. „Într-o gîndire — declarau cetăţenii din Bacău, la 8 iunie 1856 — dezbătînd cu mare cumpănire asupra tuturor împrejurărilor noastre politice, toţi ne-am hotărît din suflet pentru unirea principatelor! Dorim această unire din sufletul nostru şi o întărim“. Aceeaşi dorinţă era exprimată de locuitorii din Dorohoi, „de la proprietari, treptaşi şi pînă la cel de pe urmă locuitor român“. Într-o altă adeziune se preciza că „cetăţenii de toate clasele, locuitori ai ţinutului Putnei şi oraşului Focşani..., în unanimitate declarăm şi noi că dorinţele noastre sînt: unirea ambelor principate, Valahia şi Moldova într-un singur stat, sub numele de România“. Pentru locuitorii judeţului Neamţ, Unirea era „firească şi neapărată“, adevărat legămînt „între fraţi de acelaşi sînge şi nume, de aceleaşi obiceiuri şi limbă, de acelaşi trecut şi viitor, precum sînt românii din Moldova şi românii din Valahia“.

Despre temeiurile istorice ale Unirii se vorbea şi în lucrarea **O aruncătură de ochi asupra unirii Principatelor române,** apărută în 1857, sub semnătura „un român din Bucureşti“: „Unirea nu este deloc... un ce nou şi neaşteptat în analele românilor... ea este cugetarea cea mare a timpurilor noastre celor mari. În mijlocul necontenitelor sale războaie, Ştefan cel Mare ţinteşte şi păşeşte ca la scopul său suprem către unirea principatelor. Mai fericit decît acesta, Mihai Viteazul o şi înfiinţează pentru cîtva timp“.

Propaganda în sprijinul Unirii în unele localităţi din Muntenia luase asemenea proporţii, încît Ministerul de Interne a ordonat măsuri împotriva celor care colindau satele pentru a organiza lupta unionistă. La 7 septembrie 1856, Tănase Constantin „din satul Izvoarele de Jos“ a fost reţinut de autorităţi pentru că „s-ar fi ivit în satul Viişoara cu nişte hîrtii, făcînd propagandă printre locuitori ca să le iscălească“. Deşi arestat, Tănase Constantin a fost propus de ţărani şi ales deputat în Divanul ad-hoc al Munteniei. „Toţi acei delegaţi [ţărani] — nota subadministratorul plă-

şii respective — într-o glăsuire au propus că dacă Tănase este criminal [vinovat], unul dintre ei voieşte a intra în osînda ce ar lua-o pînă va merge unde se cere din parte-le [adică în Divan] acel Tănase [omul] în care numai [doar] au încredere, căci altfel ei nu pot da votul pentru altul şi dacă se popreşte [se interzice] a nu-şi da voturile pentru numitul, sînt dispuşi a merge la Bucureşti să voteze".

Demn de remarcat este faptul că în acele momente hotărîtoare, masele populare — ţăranii, lucrătorii industriali, meseriaşii, păturile lucrătoare — au luat iniţiative care au uşurat acţiunea factorilor politici responsabili, furnizînd argumentul suprem al Unirii: **unanimitatea de voinţă.** Într-o scrisoare trimisă din Botoşani de Gh.M. Holban lui Kogălniceanu se spunea: „Încă la 22 iunii [1856] s-au acoperit de mulţime de iscălituri **Actul naţional** [programul lansat de forţele unioniste din Moldova], prin care persoane de toate clasăle vieţuitoare în acest ţînut să rostesc pentru Unirea principatelor, şi această dorinţă unanimă, apreţiată de acei ce o rostesc pentru avantajele ei, n-au avut displăcerea a fi adunată de cătră nimene, căci şi acum persoane de pe la ţară vin nechemate spre a să subscri în acest act...". În altă parte a ţării, la Giurgiu — scrie Gr. Serurie — „din partea ţăranilor plugari, a meseriaşilor şi comercianţilor... este un consimţămînt unanim" asupra Unirii.

„O speranţă, o dorinţă, un strigăt: Unirea"

În martie 1857, au sosit la Bucureşti comisarii marilor puteri însărcinaţi cu supravegherea operaţiilor în legătură cu alegerile pentru Divanurile ad-hoc. La sfîrşitul misiunii lor, pe baza dorinţelor formulate de cele două Adunări, comisarii urmau să întocmească un raport detaliat pentru informarea guvernelor respective asupra dorinţelor exprimate de poporul român.

Românii au făcut o primire deosebită reprezentanţilor marilor puteri şi nu au scăpat prilejul de a-şi manifesta dorinţa fierbinte pentru Unire. Cu deosebită simpatie a fost primit baronul Talleyrand[1], reprezentantul Franţei, stat ce susţinea unirea principatelor. Pe tot parcursul, de la Giurgiu pînă la Bucureşti şi apoi în toate localităţile prin care a trecut în drum spre Iaşi, reprezentanţi ai diferitelor stări sociale (ţărani, muncitori, meseriaşi, tîrgoveţi, intelectuali, grupuri de femei) i-au făcut călduroase primiri, înmînîndu-i scrisori de aderare la Unire. „După ce îşi dăduse sama de starea lucrurilor în Ţara Românească — notează acelaşi R. Rosetti — se hotărîse să vie la Ieşi pentru ca să intre în contact cu lumea politică de aici... Delegaţiuni de ţărani, impunătoare prin numărul lor, îi aţineau calea [lui Talleyrand] pentru a-i ura bunăvenire şi a depune în mîinile lui **cărţile unioniste,** personale sau colective... Mulţimile de ţărani au aşteptat sosirea lui cu ceasuri [ceasuri întregi]; în multe locuri, ca la Bacău, sătenii adunaţi au aşteptat noaptea întreagă împrejurul unor focuri şi cînd Talleyrand, în ziuă, a sosit... l-au primit cu nesfîrşite urale, iar trăsura i-a fost umplută cu cărţi unioniste şi cu flori..."

Mişcat de cele văzute, baronul Talleyrand comunica superiorilor săi de la Paris: „Nu există astăzi în întreaga Ţară Românească decît o speranţă, decît o dorinţă, decît un strigăt de raliere: Unirea principatelor".

Aceeaşi stare de spirit evidentă la toate nivelurile societăţii româneşti era sesizată şi de consulul englez din Bucureşti, Green: „Năzuinţa pentru Unirea completă a principatelor predomină evident în sînul tuturor claselor... Şuvoiul unionist nu a prezentat nici cel mai slab indiciu de reflux, încă de la începuturile sale, atrăgînd în curentul său tot mai multe izvoare fără să poată fi oprit de vreun obstacol, cîştigînd tot mai multă putere şi amploare în desfăşurarea lui. Judecînd viitorul în această problemă prin prisma trecutului, se poate prevedea că... Unirea principatelor se va înfăptui, indiferent de dorinţele altora".

Alegerile de deputaţi pentru Divanurile ad-hoc au constituit cadrul cel mai potrivit pentru afirmarea voinţei maselor populare. Iată o mărturie grăitoare privind atmosfera generală în care s-au desfăşurat aceste alegeri. „Ion Docan şi M. Kogălniceanu s-au ales — scria Scarlat Vîrnav, în septembrie 1857, lui Vasile Mălinescu. Locuitorii satului meu... [Hilişău] i-am adunat... cu soţiile lor şi cu toţi copilaşii lor, pînă şi acei din faşă, de unde au pornit cu cea mai mare pompă... în sunetele clopotelor..., strigînd **Vivat Unirea că a reînviat naţia română!".** Adunarea sătenilor — continua Vîrnav — „au finit cu **Hora Unirii** şi **Corăbiasca Dunării**... La Dorohoi, asemenea au jucat **Hora Unirii** pe mijlocul stradelor zile şi nopţi". „Şi pe la noi — scria un bîrlădean — în tot cuprinsul ţinutului nu mai puţină bucurie şi dorinţă ca în toată ţara, din toată inima..., oamenii mai de toate clasele se adună şi declară dorinţa unirii Principatelor surori Moldova şi Valahia într-un singur stat. Marele scop al Unirii este dorit de toţi românii fără osebire, şi de cei de prin cele mai depărtate părţi ale ţării".

Participarea deputaţilor ţărani la lucrările Divanurilor ad-hoc a constituit un act cu deosebite semnificaţii social-politice.

Pe deputaţii ţărani îi saluta **L'Étoile du Danube:** „Deputaţii ţăranilor, element nou în adunările noastre moderne, dar sortit de viitor să constituie forţa vitală a ţării, au fost întîmpinaţi cu aclamaţiile cele mai entuziaste şi mai semnificative".

În Divanul de la Bucureşti, fostul domnitor Barbu Ştirbei a avut surpriza — după cum relata un corespondent străin — să vadă cum alături de el se aşază un deputat ţăran.

Mărturisire de credinţă

În acelaşi Divan, deputatul Constantin Tănase a prezentat o petiţie ce exprima ataşamentul ţăranului român faţă de

---

[1] **Magazin istoric,** nr. 1/1977.

Unire, înalta sa ţinută morală şi patriotică: „Ca rumânii care am jertfit şi care sîntem datori şi gata a jertfi orice interes al nostru în parte pentru păstrarea cu întregime a sfintelor drepturi strămoşeşti ale ţării noastre a tutulor, ca credincioşi şi hotărîţi înfăţişători al alegătorilor noştri şi ca cetăţeni ţărani care dorim din tot sufletul nostru pacea, liniştea, buna înţelegere, unirea şi fericirea obştească a tuturor stărilor de rumâni, venim cu mare încredere... în sînul aceştii onorabile adunări... Noi, rumânii ţărani, de am votat şi stăruim a nu intra acum în cercetarea trebilor din năuntrul ţării nu este nepătrundere de ceea ce facem..., ci este numai via simţire că nu cumva să se vateme autonomia ţării prin noi înşine... Cerem cu stăruinţă ca această mărturisire de credinţă a noastră să se treacă în procesul-verbal...".

Sigur, nu era pentru prima dată în zbuciumata istorie a patriei noastre cînd ţărănimea a pus pe primul plan realizarea idealurilor generale ale întregului popor. Este un exemplu de profundă înţelegere a ideii de progres de către ţărănimea română — această clasă socială care de-a lungul întregii noastre istorii a jucat un rol important, ducînd greul bătăliilor împotriva cotropitorilor străini, pentru unirea Ţărilor române, pentru cucerirea independenţei şi închegarea statului naţional unitar. Este o mărturie a nesecatei capacităţi spirituale a poporului român, a puterii sale de a-şi făuri propria istorie.

Cum înţelegea un deputat ţăran să-şi exercite mandatul primit, aflăm din mărturisirile lui Pandalachi Croitoru care, la 7 noiembrie 1857, declara că îi chemase la Iaşi pe reprezentanţii alegătorilor săi „să mă sfătuiesc cu ei ca să nu greşesc, să le dau lămuririle despre cele ce s-au lucrat în Divan... Au venit la mine delegaţii, m-am sfătuit cu ei şi s-au dus acasă".

Un alt fapt semnificativ s-a petrecut la Bucureşti: „Ieri seară — scria **L'Étoile du Danube,** din 1 octombrie 1857 — s-au întrunit un mare număr de deputaţi şi au făcut o subscripţie printre ei în vederea alcătuirii unui serviciu special de curieri cu care să poată stabili legături cu Divanul Moldovei. Deputaţii ţărani s-au vădit cei mai activi la subscripţie şi, proporţional cu averea lor, au dat mult mai mult decît ceilalţi".

O dovadă a interesului deosebit cu care ţăranii au urmărit desfăşurarea evenimentelor rezultă şi din următoarea întîmplare. Caimacamul reacţionar N. Vogoride dăduse dispoziţii ca buletinele cuprinzînd dezbaterile Divanului ad-hoc al Moldovei să nu fie răspîndite în rîndul publicului larg. În urma percheziţiilor efectuate în mai multe sate, oamenii lui Vogoride au descoperit şi confiscat numeroase exemplare, cele mai multe fiind din **Buletinul**, nr. 3/1857, ce cuprindea procesul-verbal al şedinţei din 7 octombrie, în care Mihail Kogălniceanu prezentase „dorinţele fundamentale" ale poporului din Moldova, între care, „dorinţa cea mai mare, cea mai generală, aceea hotărîtă de toate generaţiile trecute, aceea care este sufletul generaţiei actuale, aceea care, împlinită, va face fericirea generaţiei viitoare este Unirea principatelor într-un singur stat... cu numele de România".

Alegerea lui Cuza ca domn în Moldova, la 5 ianuarie 1859, a constituit o primă victorie decisivă a forţelor patriotice progresiste. Cu cîteva zile înaintea desemnării domnitorului, consulul englez din Iaşi, H. Churchill[1], dădea un pronostic de-a dreptul consternant: „candidatul votat spre a ajunge domnitor nu va fi alesul poporului, ci va aparţine partidului care va fi cheltuit cei mai mulţi bani în alegeri". Diplomatul britanic se înşela amarnic, dovedind că nu înţelesese nimic din furtunoasele evenimente petrecute în ultimii doi ani în Ţările române. Hotărîtoare s-a dovedit voinţa maselor largi populare, a întregii naţiuni române. În această privinţă, consulul francez, V. Place[2], consemna într-un document: „Pentru întîia oară în Moldova s-a săvîrşit o alegere fără să se cheltuiască un singur ban... Alegerea colonelului Cuza este biruinţa deplină a ideilor unioniste şi liberale asupra vechiului sistem de ocupaţie. E greu de închipuit însufleţirea"

Replica muntenilor, a maselor populare din Bucureşti, care în 24 ianuarie l-au ales tot pe Cuza domnitor, a fost momentul culminant din acel început de an 1859. R.G. Colquhoun, fostul consul britanic la Bucureşti, aflat atunci cu o altă misiune în oraş, a fost martorul importantului eveniment. El a fost impresionat de „masele de ţărani [venite] la Bucureşti pentru a alege domnitorul lor", ca şi de miile de oameni strînşi în Dealul Mitropoliei, din rîndul cărora se distingeau grupurile de „măcelari şi tăbăcari de la marile ateliere".

Românii din Transilvania au urmărit cu viu interes lupta fraţilor lor pentru Unire. Alegerea lui Cuza, atît la Iaşi cît şi la Bucureşti, a fost salutată cu entuziasm de presa transilvană, care vedea în 24 ianuarie un prim şi hotărîtor pas spre realizarea marelui ideal. Manifestările de simpatie ale ardelenilor faţă de Cuza au fost interzise de autorităţi. Românii au găsit însă o formulă ingenioasă spre a şi-o exprima: „Am auzit prin multe locuri — nota Al. Roman — nu numai pe cărturari ci şi oameni din popor, închinînd: «Să trăiască badea Ion!» [adică Al.I. Cuza] şi străinii nu pricepeau acest simbol".

Semnificaţia dublei alegeri a fost de data aceasta imediat sesizată în raportul aceluiaşi consul englez din Iaşi, Churchill: „Alegerea lui Cuza în Valahia a stîrnit aici multă însufleţire. Ea este considerată un mare pas spre unirea care va fi realizată în cazul în care nu se vor lua cele mai serioase măsuri împotriva ei. În oraşul moldovenilor se declară deschis că dacă Poarta va refuza învestitura, românii îi vor respinge autoritatea şi îşi vor apăra cu toţii drepturile pînă la capăt".

Tocmai această hotărîre şi voinţa unanimă ale poporului român de a-şi „apăra drepturile pînă la capăt" au fost hotărîtoare şi au pus Unirea în faţa marilor puteri ca pe un fapt împlinit.

[1-2] **Magazin istoric,** nr. 3/1969, 1/1976; 7/1974, 9/1975.

ÎN ZILELE UNIRII DE LA 1859 (I)

I. M. ȘTEFAN

La Congresul de pace de la Paris din 1856[1], s-a dezbătut — printre alte probleme — și Unirea Principatelor Române. Convenția de la Paris (7/19 august 1858)[2] statua astfel regimul acestei „jumătăți de Unire" (cum o caracteriza A. D. Xenopol): principatele urmau să aibă comune doar o Comisie centrală legislativă și o Curte de justiție și casație — ambele la Focșani; domnitorii, guvernele și Adunările legiuitoare trebuiau să fie separate.

În octombrie 1858, în cele două țări sînt numite noile Căimăcămii, avînd o misiune restrînsă: să pregătească alegerile pentru Adunările elective (care urmau să aleagă noii domni) și să mențină ordinea. În Moldova, Căimăcămia se compune din doi unioniști liberalii Anastasie Panu și Vasile Sturdza și un antiunionist, conservator, logofătul Ștefan Catargiu. Încă de la început, se adoptă principiul majorității în luarea deciziilor, ceea ce duce la izolarea lui Catargiu. Acesta, începînd cu 1 noiembrie, nu se mai prezintă la ședințele Căimăcămiei, boicotîndu-le. Catargiu este susținut de conservatorii antiunioniști, grupați în două fracțiuni, rivale între ele. Una este condusă de fostul domnitor Mihail Sturdza, adepții lui fiind denumiți „mihăileni" sau „strigoi"; cealaltă grupare are ca șef pe fiul lui Mihail Sturdza, Grigore Sturdza, poreclit și Beizadea Vițel, iar suporterii lui „grigorieni".

În Muntenia, Căimăcămia este alcătuită din doi conservatori — Ioan Manu și Emanoil Băleanu, și un moderat — Ion Al. Filipescu. Dacă în Moldova cei doi caimacami unioniști pregătesc alegerile pentru Adunarea electivă respectînd legalitatea, Manu și Băleanu persecută pe unioniști, comițînd numeroase abuzuri. În ambele principate, forțele conservatoare, deși restrînse ca bază socială și nepopulare sînt sprijinite, mai pe ascuns, mai pe față, de către reprezentanții diplomatici ai Imperiilor otoman și habsburgic, potrivnice Unirii. Dar partida națională, fruntașii politici cei mai înaintați din cele două principate, bazîndu-se pe sprijinul maselor largi populare, impun calea spre Unire, care triumfă.

Alegerea lui Alexandru I. Cuza, de către unanimitatea celor două Adunări elective, la 5 și 24 ianuarie, ca domn în ambele Țări Românești, este opera istorică a poporului și nu un dar al diplomației europene. Evenimentul a avut un profund ecou în Transilvania, aflată pe atunci sub stăpînirea habsburgică. Unirea din 1859 este un triumf al cauzei naționale române și constituie un prim pas spre independența de stat cucerită cu arma în mînă în 1877-1878, și desăvîrșirea unității național-statale, făurită în 1918.

Tumultuoaselor evenimente desfășurate în cele două principate, din noiembrie 1358 pînă în februarie 1859 — așadar în cele două luni premergătoare Unirii, în luna în care Unirea s-a înfăptuit, și în cea următoare, cînd a început lupta pentru recunoașterea internațională a marelui act istoric — I.M. Ștefan le consacră lucrarea intitulată Nație jună și puternică. Din cronica dramatică a unor zile hotărîtoare: Unirea Principatelor, **aflată în pregătire la Editura Eminescu. Utilizînd numeroase și variate surse documentare românești și străine: culegeri de documente, lucrări istorice și memorialistice, publicații, autorul creează o autentică imagine pătrunsă de culoare a acestor luni hotărîtoare în istoria poporului nostru.**

Publicăm cîteva fragmente, bazate pe această lucrare.

I. D

[1-2] **Magazin istoric**, nr. 1 și 10/1975.

„Fiecare zi trebuie să aducă un rezultat folositor Principatelor Unite"

La 4 noiembrie, la Iaşi, V. Sturdza şi A. Panu adresează o scrisoare lui Ştefan Catargiu, cerîndu-i să participe la lucrările Căimăcămiei şi avertizîndu-l: „Cugetaţi, cugetaţi la ceea ce faceţi!". În aceeaşi zi, consulul austriac Gödel-Lannoy se străduieşte din nou să-i explice secretarului de Stat, Vasile Alecsandri, de ce refuză să vizeze paşapoartele cu titulatura „Principatele Unite ale Moldovei şi Valahiei". E drept, scrie consulul, însăşi Convenţia de la Paris a stabilit titulatura „Principatele Unite", dar, argumentează el în continuare, tot Convenţia a statuat principiul separaţiei politice şi administrative, iar el nu este acreditat decît pe lîngă guvernul Principatului Moldovei. Al. Papadopol-Calimach istoriseşte în memoriile sale că aceleaşi greutăţi le întîmpina şi el, ca înalt magistrat: Gödel refuza să primească citaţiile în procese, somaţiile de plată a datoriilor, publicaţiile de ipotecă ale supuşilor austriaci, ori de cîte ori aveau titulatura incriminată.

Iată şi cîteva veşti din Ţara Românească, cuprinse într-o scrisoare a lui Al.C. Golescu (Albul) către Ştefan Golescu, datată 4 noiembrie. Albul scrie că, la Slatina, Caracal şi Craiova a găsit spiritele înfierbîntate. El face propagandă pentru semnarea unui protest împotriva firmanului Porţii, care a instaurat actuala Căimăcămie, de unde au pornit toate relele. În aceeaşi zi, Ştefan Golescu îi scrie din Bucureşti fruntaşului unionist C. Ciochinescu, trimiţîndu-i „profesia de credinţă" a partidei naţionale şi cerîndu-i să strîngă pe ea cît mai multe semnături. Bătălia electorală este astfel în plină desfăşurare.

A doua zi, 5 noiembrie, în Moldova, se produce o adevărată lovitură de teatru; hatmanul I. Fotiade — capuchehaia (reprezentantul) moldovean la Constantinopol, prootoman şi antiunionist deopotrivă de fanatic — este destituit din iniţiativa lui Vasile Alecsandri. Într-o scrisoare din aceeaşi zi către ministrul de Externe austriac Buol, Gödel justifică boicotul lui Ştefan Catargiu şi condamnă destituirea fostului director al Departamentului de Interne G.I. Pruncu. Totodată, se referă la scrisoarea de protest adresată de logofătul Ştefan Catargiu celorlalţi caimacami, pe care îi acuză de abuzuri, şi respinsă de aceştia ca nefondată. Alexandru Terachiu noul director, dezavuat de Ştefan Catargiu, şi-a luat postul în primire cu ajutorul poliţiei, începînd să dea dispoziţii. Comandamentul Jandarmeriei şi Poliţiei nu mai ascultă acum de Ştefan Catargiu, ci numai de V. Sturdza şi A. Panu. De aceea „prietenii ordinii aşteaptă cu nerăbdare măsurile Sublimei Porţi". În concluzie, Gödel-Lannoy îşi exprimă supărarea faţă de atitudinea consulului francez, care-i încurajează pe cei doi caimacami, spunîndu-le că „înfăptuirea Unirii depinde acum de un fait accompli (fapt împlinit) al românilor".

Românii de peste munţi urmăresc îndeaproape evenimentele din cele două principate. Deşi culturală, Foaia pentru minte, inimă şi literatură („redactor răspunzător", Iacob Mureşianu), n-a omis să publice documentele privind instalarea noilor caimacami din principate. Acum, publică, în continuare, lucrarea lui Marcu Antonio Canini Studii istorice asupra originii naţiunii române (volum apărut în 1858, la Bucureşti), subliniind latinitatea limbii şi poporului nostru.

Telegraful român din Sibiu din 6 ale lunii publică şi el documentele instalării Căimăcămiilor, proclamaţiile acestora, ca şi textul Convenţiei de la Paris.

În vremea aceasta, omul cu totul remarcabil, dar al cărui rol preponderent în viitor nimeni nu-l bănuie încă, apare într-un document. Este vorba de „Porunca de azi", pe care colonelul Cuza o dă în urma unei inspecţii în unităţile militare; el îşi exprimă satisfacţia faţă de „buna regulă şi curăţenie" ce a găsit-o, ca şi de „osteneasca îngrijire şi buna administraţie ce se execută".

Tot din 6 noiembrie, un nou proces-verbal încheiat de caimacamii naţionali V. Sturdza şi A. Panu. Un adjutant, nefiind nici măcar de serviciu, a alergat, după porunca dată de acasă de logofătul Catargiu, să-l împiedice pe Al. Terachiu în îndeplinirea funcţiilor sale; ofiţerul a fost arestat şi pus sub anchetă. Poliţia şi Jandarmeria primesc poruncă să se supună numai ordinelor ieşite cu toate formele din Cancelarie şi nu unor dispoziţii „eşite din casă particulară, precum acelor slobozite de d. logofăt Catargiu de acasă". În ce priveşte „protestaţiile" trimise de Catargiu peste hotare, spre a cere ajutor pentru împlinirea dorinţelor sale, Sturdza şi Panu le consideră potrivnice Convenţiei şi antinaţionale, administraţia internă fiind neatîrnată.

La 8 noiembrie, consulii din Bucureşti comentează din nou, în scrisorile adresate miniştrilor lor de Externe, instrucţiunile electorale ale Căimăcămiei muntene. Într-o scrisoare din Arhiva „Consulii austriaci", aflată la Biblioteca Academiei R.S.R. şi aparţinînd baronului Karl von Eder, consulul Austriei la Bucureşti, acesta recunoaşte că în ţară, „elementul liberal este predominant".

În aceeaşi zi, din capitala Moldovei, Gödel-Lannoy îi scrie lui Buol că se vorbeşte din nou de soluţia Unirii sub un principe străin, cerută de Divanurile ad-hoc. Se mai zvoneşte —lucru şi mai „îngrijorător"—ideea alegerii în ambele principate a aceluiaşi domn pămîntean. Consulul mai avertizează că cei doi caimacami moldoveni unionişti poartă o susţinută corespondenţă cu unioniştii munteni.

O zi agitată, această duminică, 9 noiembrie, la Iaşi ca şi la Bucureşti. Adjutantul Mavrodin face cunoscut caimacamilor V. Sturdza şi A. Panu că, la ora 12, Afif-bey, comisarul otoman va veni la Palat. Caimacamii continuă să lucreze calm cu funcţionarii diferitelor tribunale. Apoi, soseşte logofătul Ştefan Catargiu, după care îşi face apariţia Afif-bey, însoţit de unul din secretari, Adossides. Acesta din urmă dă citire depeşei Porţii, prin care Căimăcămia Moldovei este învinuită de acte în contravenţie cu firmanul de instalare şi cu Regulamentul organic, precum „schimbarea funcţionarilor şi amploiaţilor laolaltă". Poarta mai voieşte să fie o înţelegere unanimă între membrii conducerii provizorii la orice decizie importantă, evitîndu-se tot ce ar putea aduce, datorită părtinirii, agitaţie în ţară. Răspunsul caimacamilor unionişti, redactat şi transmis în aceeaşi zi comisarului otoman, arată că, în ochii lor, comunicarea nu are altă valoare decît aceea a unei opinii personale asupra unor măsuri luate de conducerea interimară, „în deplinătatea drepturilor ei şi sub răspunderea sa". Excelenţa Sa Afif-bey nu este cunoscut de ei a avea altă calitate decît aceea de a citi hatişeriful şi firmanul împărătesc de instalare, ceea ce de mult s-a făcut. Cu alte cuvinte, misiunea sa e terminată. Între timp, Căimăcămia moldoveană instituie prin ofis, la 9 noiembrie, şi un sigiliu cu aceeaşi titulatură ca şi a actelor moldovene: „Principatele Unite".

La Bucureşti, în aceeaşi duminică, caimacamii I. Manu şi Em. Băleanu dau, ca de obicei, o recepţie. Şi, ca de fiecare dată, I.Al. Filipescu este absent. După părerea consulului francez la Bucureşti, Béclard, acesta „afectează o alură independentă". Pe neaşteptate, se anunţă venirea comisarului otoman Kiamil-bey. Acesta dă citire unei depeşe identice cu cea citită caimacamilor moldoveni. Comisarul, încurcat, motivează că dojana pare destinată mai mult Căimăcămiei ieşene, căreia i s-a transmis acelaşi text.

Informaţii substanţiale despre situaţia din Muntenia sînt cuprinse într-o scrisoare, din 11 noiembrie, a lui Jean Gradowicz (emigrant polonez care lucra la Consulatul francez din Bucureşti), către bancherul Jean Alléon, la Constantinopol. Gradowicz subliniază îngrădirile severe, „contrare spiritului Convenţiei, din

cadrul instrucţiunilor electorale publicate de Căimăcămia munteană. De pildă, pămînturile ipotecate (şi erau multe) nu sînt luate în considerare în stabilirea censului electoral, iar administratorii şi subadministratorii judeţeni nu au dreptul să candideze în ţinuturile unde funcţionează. Marii boieri şi Căimăcămia fac totul pentru alegerea lui Gh. Bibescu folosind insistenţe, intimidări, măguliri şi promisiuni. Dar aceşti ultra conservatori — scrie Gradowicz — recunosc ei înşişi că nu se bucură de simpatie în ţară.

În Dîmboviţa din 12 noiembrie, apare un articol al lui Bolintineanu în care ideile generoase sînt denumite „flice ale lumii civilizate". În Muntenia, scrie autorul, există două tabere: „una de bărbaţi retrograzi, adică oameni care cred că prin instituţiile vechi, ţara aceasta poate fi fericită şi că pentru idei vechi trebuiesc oameni vechi; cealaltă de progresişti, adică oameni care cred că prin instituţii noi ţara poate să ajungă la un port mai ferice şi că pentru idei noi trebuiesc oameni noi". În privinţa marilor idealuri naţionale, Bolintineanu consideră însă că în ambele partide sînt bărbaţi devotaţi patriei, care doresc independenţa, o viaţă românească proprie şi nu subordonată unei influenţe străine. Deci unirea de opinii trebuie realizată mai ales pe baza Convenţiei europene şi a intereselor majore ale naţiunii. Într-un alt articol din ziar, acelaşi Bolintineanu îşi exprimă satisfacţia faţă de o circulară a ministrului Justiţiei (I.Al. Filipescu), care cere tribunalelor să cerceteze cu grijă şi nepărtinire toate reclamaţiile privind listele electorale alcătuite de administraţie.

La 14 noiembrie, celor doi caimacami moldoveni li se aduc la cunoştinţă alte comunicări emanate de la Poartă în care le sînt criticate actele (titulatura „Principatele Unite", diferite măsuri administrative), cerîndu-li-se să se limiteze la executarea stipulaţiilor electorale şi menţinerea ordinii. Dar ei le resping, repetînd că Afif-bey nu este acreditat de vizir ca agent consular şi n-are nici o calitate de a-i admonesta. V. Sturdza şi A. Panu îi fac cunoscut comisarului că, de la prima sa vizită la Palat (9 noiembrie), s-au răspîndit la Iaşi zvonuri despre destituirea Căimăcămiei moldovene şi pregătirea unei „intervenţii armate" a Turciei provocînd agitaţie şi nelinişte, ceea ce Convenţia nu îngăduie.

Din aceeaşi zi, o scrisoare a consulului rus la Iaşi, S.I. Popov, către consulul general al Rusiei la Bucureşti, N.K. Giers: cei doi caimacami lucrează pe deplin legal; Ştefan Catargiu este cel care, sfătuit de austriaci şi de turci, refuză să colaboreze cu ei.

La mijloc de lună, se produce la Constantinopol un eveniment grav, corespunzînd planului otoman de a îngenunchea Căimăcămia Moldovei. O conferinţă a reprezentanţilor Puterilor garante, întrunită la Ambasada Angliei, ia în dezbatere pretinsele „abateri" ale conducerii moldovene şi adoptă la 16 noiembrie un „Memorandum către Poartă", care exprima aproape fidel punctul de vedere al Turciei. Memorandumul cerea anularea schimbărilor de ispravnici şi funcţionari operate în administraţie, învinuia Căimăcămia de lipsă de respect faţă de Poartă (ca exemplu se cita refuzul expedierii din Iaşi a telegramelor cifrate ale comisarului otoman), autoriza Turcia să menţină în principate pe cei doi comisari care aduseseră firmanul de instalare etc... Punctul 8 al Memorandumului era deosebit de important, stabilind că, dacă se vor ivi vacanţe în cadrul Căimăcămiei, ele vor putea fi completate prin numirea, în posturile respective, a miniştrilor existenţi, în ordinea rangului lor.

Giacomo Durando, ministrul Piemontului la Constantinopol, într-o scrisoare către Cavour, dezvăluie culisele elaborării acestui punct. Toţi reprezentanţii diplomatici ai Puterilor garante porneau de la ipoteza că Memorandumul, fiind o dezavuare deschisă a măsurilor lui V. Sturdza şi A. Panu, aceştia vor demisiona, iar în locul lor vor fi numiţi alţi caimacami, mai docili.

O nouă vizită a lui Afif-bey la Palatul Căimăcămiei, la 18 noiembrie. De faţă sînt toţi miniştrii. Adossides dă mai întîi citire depeşelor anterioare transmise Căimăcămiei, apoi comunică celor de faţă că Poarta nu recunoaşte destituirea lui I. Fotiade din postul de capuchehaie, că cere reintegrarea fostului director al Departamentului de Interne, destituirea imediată a directorului telegrafului, care a refuzat primirea telegramelor cifrate ale comisarului, „ca o dorinţă particulară a Exc. S. Afif-bey", recunoaşterea acestuia ca împuternicit oficial al Porţii. Ca şi în alte rînduri, V. Sturdza şi A. Panu cer să li se facă o comunicare scrisă. Adossides răspunde arogant că nu trebuie decît un răspuns prin Da sau Nu. Ştefan Catargiu intervine, cerînd să se dea un răspuns de conformare deplină. Sturdza şi Panu îl contrazic: guvernul actual este un guvern naţional, cu mare răspundere în faţa ţării, iar Afif-bey — repetă ei — nu a fost acreditat pe lîngă Căimăcămie. Vor da, desigur, un răspuns denaturărilor şi acuzaţiilor comunicate, de îndată ce le vor fi transmise în scris. Cît despre cererea de a răspunde doar prin Da sau Nu, caimacamii văd în ea „un chip care ar semăna cu o violenţă". Şi comisarul pleacă fără răspuns, iar după el Ştefan Catargiu. Vasile Alecsandri e însărcinat să meargă la comisarul otoman şi să-i arate, din nou, că numai la „arătări înscrise" va răspunde Căimăcămia, ea continuînd să acţioneze pe „cale legală".

Consulul V. Place apreciază, într-o scrisoare către contele Walewski, poziţia legală a lui V. Sturdza şi A. Panu. La rîndul său, Gödel observă într-o depeşă, că Afif-bey a urmărit, în primul rînd, să i se dea „satisfacţie" în privinţa depeşelor refuzate de oficiul telegrafic. Şi mai notează consulul austriac, că la apariţia comisarului turc, clădirea era în mod ostentativ păzită de puternice detaşamente militare, într-o ţinută exemplară. Mai e nevoie să spunem că în această măsură se simte mîna colonelului Cuza?

O nouă circulară a lui I.Al. Filipescu, caimacam şi ministru al Justiţiei în Muntenia, din 19 noiembrie, către toate tribunalele ţării, reflectă opoziţia lui dîrză, de om cinstit, faţă de ilegalităţile comise de colegii săi din Căimăcămie. Filipescu reaminteşte judecătorilor regulile de publicare a listelor electorale, ca şi dreptul tribunalelor de „a hotărî de urgenţă şi fără apel" asupra reclamaţiilor şi contestaţiilor de tot felul.

La 19 noiembrie, baronul Eder comunică lui Buol o veste despre care spune că i s-a părut, iniţial, de necrezut. A aflat că principele Ştirbei manevrează acum, prin oamenii săi, ca să fie ales atît în Valahia, cît şi în Moldova, ceea ce ar însemna realizarea Unirii depline. Comisarul turc Kiamil-bey i-a dat consulului şi o altă ştire, aflată din Moldova, de la Afif-bey: V. Sturdza şi A. Panu pregătesc calea „pentru constituirea regatului daco-roman".

Simple zvonuri, fără fundament? Adevărul este că, de mai de multă vreme, circula ideea alegerii aceluiaşi domn în amîndouă principatele, ceea ce aflase încă din octombrie bine informatul Henry Bulwer, ambasadorul englez la Constantinopol.

O nouă zi de mare tensiune, bogată în evenimente: 23 noiembrie. La o săptămînă abia după adoptarea Memorandumului reprezentanţilor Puterilor garante de la Constantinopol, Afif-bey primeşte la Iaşi, de la Ministerul de Externe otoman depeşa care conţine un rezumat, şi încă foarte tendenţios, al documentului, transmiţîndu-l de îndată Căimăcămiei.

Efectul comunicării, pe care Poarta îl prevăzuse decisiv, este însă nul. V. Sturdza şi A. Panu adoptă o tactică inteligentă, declarînd pur şi simplu că noua depeşă nu face decît să confirme actele lor şi, observînd că au procedat legal, nu au nimic de retractat. Tot din ziua trimiterii depeşei (23 noiembrie), datează şi o „Petiţiune a moldovenilor către Căimăcămie", prin care semnatarii protestează împotriva prelungirii şederii ilegale la Iaşi a comisarului otoman, şi pe deasupra exercitînd o „influenţă apăsătoare asupra spiritului şi a opiniei publice". Fiind vorba de o încălcare a Convenţiei ce poate duce la părtinire în alegeri, petiţionarii cer Căimăcămiei să ia măsuri, „spre a fi această ilustră persoană rechemată din ţară".

Încă o informaţie importantă din aceeaşi dată: la Iaşi a sosit de cîteva zile fruntaşul unionist muntean A.G. Golescu (Arăpilă). Consulul austriac a aflat că i-a vizitat pe V. Sturdza şi A. Panu; de asemenea pe consulul Place. Despre această vizită relatează cu nemulţumire şi reprezentantul Angliei la Iaşi, care, de orientare apropiată cu a lui Gödel, îl califică pe unionistul muntean drept „un agitator din anul 1848" şi consideră că a urmărit să se înţeleagă cu moldovenii pentru alegerea aceluiaşi domnitor în ambele principate. Tot el afirmă că Panu şi Sturdza au trimis la rîndul lor, oameni la Bucureşti, spre a lua contact cu „partidul subversiv" (!) al Valahiei.

La una noiembrie este prin excelenţă cea a profesiilor de credinţă. Iată şi pe cea a partidei naţionale din Moldova, datată 26 noiembrie, şi semnată, printre alţii, de M. Kogălniceanu, Lascăr Rosetti, Costache Rolla, Petru Mavrogheni, Lascăr Catargiu, C. Vîrnav, Nicolae Docan şi alţii. Documentul proclamă principii ca autonomia şi deplina neatîrnare, respectarea şi dezvoltarea Constituţiei (Convenţiei), propăşirea ţării—corespunzător trebuinţelor româneşti:

combaterea tuturor despotismelor, dar şi a „răsturnătorilor", păstrarea şi întărirea temeliilor societăţii (familia şi proprietatea), stricta păzire a legilor şi împlinirea trebuinţelor publice, alegerea celor mai buni deputaţi, fără desemnarea unuia sau altuia dintre ei drept candidat la domnie, asigurarea unei Adunări capabile şi neatîrnate, de care depinde totul. Documentul se încheie cu deviza: „Să trăiască naţia, să trăiască Constituţia!".

Alegerile pentru Adunarea electivă au loc în Moldova între 14 şi 18 decembrie. Doar cu o zi înaintea începerii lor, Ştefan Catargiu făcuse o ultimă încercare de a le zădărnici, cerîndu-i lui Fuadpaşa să împiedice procedura, denunţată de el ca ilegală! Fără folos însă. Alegerile se desfăşoară într-un spirit de deplină imparţialitate şi legalitate, cum observă V. Place într-un raport către ministrul Walewski, ceea ce face ca aproape toate personalităţile de seamă ale ţării să fie alese. Pentru a sublinia obiectivitatea caimacamilor naţionali, consulul francez arată că V. Sturdza nu a fost ales, în timp ce Şt. Catargiu a obţinut mandatul de deputat. Atît de libere au fost alegerile, încît chiar şi elementele cele mai retrograde s-au putut alege.

Pe măsură ce rezultatele se acumulează, apare limpede că unioniştii sînt învingători. Publicînd lista unor aleşi, Steaua Dunării îi întreabă triumfător pe Sturdzeştii conservatori: „Unde vă sînt miile de glasuri de care ne spuneaţi că vă aclamă candidaţii?" Zimbrul şi Vulturul, constatînd că „n-avem în genere decît a ne felicita pentru rezultat", nu uită să observe că şi „sub steagul grigorian" sînt unii în pieptul cărora bat „inimi nobile de români". La Bucureşti, D. Bolintineanu salută în Dîmboviţa, rezultatele ce i-au parvenit, bucurîndu-se că patria lui Ştefan este ursită să aibă încă multe pagini frumoase în istoria ei.

Alegerile dovediseră că simţămintele sincer patriotice erau mai puternice decît galbenii Sturdzeştilor conservatori şi presiunile austro-otomane, iar „strigoii" suferiseră, fără îndoială, o primă şi grea înfrîngere. Totuşi, bătălia alegerii domnului nu este nici pe departe decisă.

La 18 decembrie, pe aproape o pagină întreagă, Naţionalul publică un articol foarte documentat despre neregulile în pregătirea alegerilor din Ţara Românească. Dar Secretariatul de Stat, printr-o adresă semnată de C.N. Brăiloiu şi A. Andronic, atrage atenţia conducerii publicaţiei că n-are voie a tipări proteste împotriva listelor electorale şi nici acte judecătoreşti, căci acestea, ca lucrări oficiale, „nu pot trece în nici un jurnal particular" înainte de a fi înserate într-o foaie oficială...

Procesele de contestare a listelor electorale stîrnesc multe probleme şi controverse. Proconservator, consulul austriac Eder îi scrie la 18 decembrie lui Buol că e revoltat de sentinţele tribunalelor din Muntenia care au repus în drepturi mai mulţi dintre fruntaşii radicali. Să nu se ajungă la situaţia din Moldova!, avertizează el. Recunoaşte însă că hotărîrile tribunalelor au fost primite cu ovaţii de către publicul din sală. Despre aceleaşi procese dă amănunte interesante Ştefan Golescu, într-o scrisoare adresată lui Christian Tell. Boerescu, Rosetti şi Bolliac fuseseră şterşi de pe lista de eligibili, ultimul şi de pe cea de alegători. Pentru repararea acestei nedreptăţi, justiţia a acţionat în deplină legalitate; cazul lui Boerescu a fost pledat strălucit de C. Bozianu, iar al lui Rosetti de G. Costaforu. Încercarea lui Rosetti de a reproduce în Românul sentinţele şi pledoariile a fost oprită de cenzură, iar el a protestat în ziar. Cu toate acestea, într-o altă scrisoare (din decembrie, dar neprecis datată), Ştefan Golescu îi cere lui Gheorghe Magheru ca şi în Oltenia să se acţioneze în justiţie faţă de toate ilegalităţile din listele electorale, aşa cum s-a procedat cu succes în Capitală. Şi îi mai dă o ştire importantă: comisarul turc, Kiamil-bey, „a plecat eri de aici fără veste". Se spune că va fi înlocuit de alt trimis otoman.

La 20 decembrie, Căimăcămia moldoveană la o hotărîre extrem de curajoasă. Constatînd regretabila neînţelegere ivită în cadrul Căimăcămiei — se arată în procesul verbal al şedinţei ţinute cu acest prilej — învinovăţirile şi tînguirile nedrepte ale logofătului Catargiu aducînd rătăcire în opinia publică, la Curtea suzerană şi la reprezentanţii Puterilor garante, subscrişii caimacami V. Sturdza şi A. Panu constată, în virtutea articolului 8 din Memorandumul către Poartă, adoptat de reprezentanţii Puterilor garante la 16 noiembrie, că abţinerea de la lucrări şi refuzul declarat al caimacamului Catargiu de a colabora la rezolvarea trebilor ţării trebuie socotit „un caz de vacanţie în sînul Căimăcămiei şi, cu vie părere de rău, se văd nevoiţi de gravitatea împrejurărilor a împlini o mare datorie, completînd Căimăcămia cu al treilea membru, conform rostirii Memorandumului". În consecinţă, postul logofătului Ştefan Catargiu este declarat vacant, în locul său fiind numit I.A. Cantacuzino, ministrul de Finanţe. De atunci, acesta va semna actele conducerii interimare şi chiar va întocmi importanta listă a candidaţilor la domnie. Firesc, A. Panu şi V. Sturdza l-au înştiinţat respectuos pe ministrul de Externe turc de cele ce au fost nevoiţi a hotărî, ca şi pe consulii din Iaşi, precum şi pe Catargiu însuşi, căruia i-au trimis o copie a procesului verbal.

Stupoare la Constantinopol, Viena şi Petersburg (care-i susţineau pe logofăt), ca şi în rîndul conservatorilor, bucurie fără margini în partida naţională! Reacţiile consulilor şi fostului caimacam: consulul britanic H.A. Churchill a răspuns că pînă la primirea unor dispoziţii superioare contrare, îl consideră pe logofăt, mai departe, drept caimacam. Gödel-Lannoy a refuzat comunicarea Căimăcămiei sub pretext că... poartă titulatura „Principatele Unite"(mereu respinsă de el); totodată, i-a trimis lui Buol o depeşă cifrată, vestindu-l că noul caimacam este „un luptător pătimaş pentru ideile de independenţă". St. Catargiu a adresat o nouă protestaţie Sublimei Porţi şi Puterilor garante...

Secretarul Căimăcămiei, D.A. Sturdza, îi scrie fruntaşului muntean A.C. Golescu că „lovitura de teatru" a avut efectele scontate, pe plan intern şi extern; în orice caz, „i-a descurajat pe strigoi".

În Muntenia, preocupările electorale sînt tot pe primul plan. Prin ziarul Dîmboviţa, Bolintineanu îi îndeamnă pe cei „şterşi din liste", să facă contestaţii la tribunale, căci „frumoasa şi nepărtinitoarea circulară a ministrului Dreptăţii" le dă bune speranţe.

Un act emoţionant prin curajul şi demnitatea sa, datînd din 23 decembrie. Căimăcămia Moldovei fiind informată că Poarta îl va rechema pe Afif-bey (de fapt o va face mai tîrziu) şi va trimite un nou comisar, dă o circulară către isprăvniciile mărginaşe şi o telegramă către prefectul porturilor Dunării, poruncindu-le că, de va sosi pe celălalt mal un asemenea emisar, să se conformeze Tratatului încheiat în 1634 de Vasile Lupu cu Mahomed IV. Tratatul stipula că asemenea soli nu erau îngăduiţi să treacă imediat Dunărea. Ei trebuiau să rămînă de partea cealaltă a fluviului, „dînd depeşile în mîna guvernatorului de la Galaţi", care le expedia domnului, solul aşteptînd răspunsul acestuia. Dacă se va ivi un asemenea caz, demnitarii români se vor duce peste Dunăre la trimisul otoman, îi vor citi articolul 10 din tratatul amintit şi-i vor cere eventualele scrisori ce le are pentru guvernul moldovean, spre a le trimite apoi cu un curier rapid Căimăcămiei. Aceste ordine se vor îndeplini la vreme şi în totul.

La 24 decembrie, corespondentul din Bucureşti al Stelei Dunării anunţă că i-a parvenit în capitala munteană, prin poşta rusească, rezultatul definitiv al alegerilor din Moldova, pe care l-a comunicat Comitetului electoral din Bucureşti (în frunte cu Rosetti şi Boerescu). Vestea a produs o bucurie frenetică deoarece „arăta triumful partidului naţional moldovean. Fie ca şi ţara muntenească să se bucure de asemenea alegeri! Dar ea n-a avut parte, în fruntea ei, de oameni nepărtinitori, naţionali şi oneşti ca A. Panu şi V. Sturdza", iar partidul naţional se află în luptă perpetuă cu „reacţiunea guvernului". Mulţi se înfioară cu gîndul la tristele rezultate ce vor putea avea alegerile influenţate de galbenii cei mulţi ai pretendenţilor exvolevozi: Bibescu şi Ştirbei. Iar memorialistul C.D. Aricescu, martor al evenimentelor, notează: „Toţi privilegiaţii lucrau pe capete pentru eliminarea de la alegere a capilor partidului naţional. Protestările contra arbitrariului administraţiei curgeau din toate părţile".

Se face din nou auzit glasul lui Bolintineanu: „Este timp a ne gîndi mai serios la ceea ce am fost şi la ceea ce voim a fi de aici înainte! Nu crez să se afle un singur român între aceste două principate (afară de acea mică bandă de oameni vînduţi intereselor străine) care să dorească ocupaţia ţării, suferinţele trecutului" — scrie poetul-publicist în Dîmboviţa din 27 decembrie.

(Continuare în p. 20)

FORMAREA UNUI DOMNITOR

GERALD J. BOBANGO
Universitatea din Pennsylvania S.U.A.

Personalitatea lui Al. I. Cuza a fost unul din subiectele des abordate și de către cercetătorii străini[1] preocupați de a descifra sensurile perioadei istorice a unirii Principatelor române. Printre aceștia se numără și istoricul american Gerald J. Bobango de la Universitatea din Pennsylvania, autorul unui studiu apărut în 1975, în paginile revistei Southeasten Europe. **În prezent, istoricul american definitivează lucrarea** Nașterea statului național român 1848-1866, **pe care și-a propus să o publice în S.U.A. în acest an.**

Redăm, în continuare, într-o formă condensată, articolul consacrat de cercetătorul american domnitorului Al. I. Cuza. Titlul și subtitlurile aparțin redacției.

Om al viitorului

Pînă nu de mult, prima parte a vieții lui Cuza a fost relativ puțin cercetată de către istoriografia română și aproape neabordată de către cea occidentală. Cunoscuta dublă alegere din 1859 apărea, astfel, cu atît mai surprinzătoare și senzațională, cu cît se părea că voturile celor două Adunări fuseseră acordate unei persoane necunoscute. În realitate, opțiunea partidelor naționale din Iași și București era consecința logică a evenimentelor petrecute în viața politică românească în anii imediat următori războiului Crimeii. Alegerea unui singur domnitor pentru ambele țări nu a fost deloc un capriciu al românilor sau un joc al întîmplării, iar persoana pe care ei au desemnat-o ca domn al Unirii s-a dovedit a avea toate calitățile cerute de o misiune de o asemenea înaltă răspundere.

Colonel la 38 ani, Alexandru Ioan Cuza era, în momentul alegerii sale ca domn, un om cu reputație și experiență dobîndite în timpul exercitării funcțiilor pe care le îndeplinise aproape la toate nivelele sistemului administrativ, judecătoresc și militar, dovedind conștiinciozitate, simț al datoriei și al dreptății. Se făcuse cunoscut prin eforturile depuse în popularizarea tendințelor liberale, progresiste, manifestîndu-se ca un om al viitorului și ca un partizan consecvent al Unirii. Nerîvnind funcții înalte, nu-i fusese greu să rămînă credincios idealurilor sale. Nu avea o ținută marțială. Nu putea suferi fastul și eticheta. Avea farmec personal și o deosebită măiestrie în stabilirea contactelor personale. Reținea nume și detalii din viața persoanelor pe care le întîlnea. Toate acestea îi sporeau puterea de convingere, capacitatea de atracție și i-au înlesnit dragostea și sprijinul populației. În multe alte privințe însă, Cuza s-a format odată cu funcția pe care avea să o dețină.

Devotamentul pentru interesele țării se împletea cu loialitatea față de prietenii și confrații de luptă revoluționară. Departe de țară, în perioada exilului (de după abdicarea sa, în 1866), legăturile sale cu V. Alecsandri și C. Negri au rămas la fel de puternice. Manifesta acel spirit de toleranță, uneori la limita indiferenței, caracteristic multor entuziaști conștienți de anvergura operei pe care o au de împlinit. Fără a fi un sentimental, o anume delicatețe a firii și capacitatea de a-și sesiza propriile lipsuri îi confereau un grad mare de înțelegere față de ceilalți.

Unii au remarcat la viitorul domn sincronizarea perfectă dintre atitudinile și convingerile sale și starea de spirit a opiniei publice, de unde și răsunetul deosebit al demisiilor din diferitele funcții pe care le-a îndeplinit.

[1] În 1977, de pildă, în Editura Ossolineum a apărut o nouă monografie închinată lui Cuza de către reputatul istoric polonez **Julius Demel** — n.r.

În timpul caimacamului reacţionar Vogoride, care căuta să-şi atragă de partea sa, prin favoruri, unionişti de renume, încercînd astfel să le neutralizeze acţiunile, Cuza a fost avansat în cîteva zile la un grad pe care, în mod normal, nu l-ar fi putut obţine decît după mulţi ani[1]. El a acceptat o ascensiune militară atît de rapidă pentru ca din noile sale funcţii să poată sprijini cu mai multă eficacitate mişcarea unionistă. Cei care au interpretat avansarea sa foarte rapidă de la gradul de sublocotenent la cel de maior şi apoi la gradul de colonel drept o dovadă a cedării în faţa caimacamului Vogoride au greşit profund, nesesizînd capacitatea lui Cuza de a surprinde momentul prielnic şi de a profita de el în favoarea cauzei generale. În concluzie, atunci cînd ne pronunţăm asupra caracterului lui Cuza trebuie să avem neapărat în vedere nu modul în care el şi-a cîştigat o anumită poziţie în societate ci, în primul rînd, scopul în care a folosit această poziţie.

Celor care l-au acuzat de indiferenţă faţă de treburile cotidiene li s-ar putea răspunde că el se detaşa de o problemă numai atunci cînd se convingea că oricît s-ar fi străduit nu o putea rezolva.

Ucenic la şcoala revoluţiei

Participarea lui Cuza la revoluţia din 1848 este binecunoscută şi a fost tratată pe larg într-o serie de lucrări. Arestarea lui, la 29 martie 1848, în casa lui Mavrocordat, brutalităţile pe care le-a suportat în timpul arestului la Iaşi, cînd a şi căpătat o rană la picior, ce-l va chinui toată viaţa, pericolul exilării pe teritoriul turc, pericol abil înlăturat[2], toate au constituit pentru Cuza botezul focului într-o perioadă în care Moldova se ridica hotărît împotriva reacţiunii. A fost, totodată, o experienţă memorabilă a solidarităţii cu ceilalţi luptători patrioţi. Cuza a fost silit să plece în exil, ca şi mulţi alţi fruntaşi moldoveni, continuînd activitatea de propagandă revoluţionară în afara hotarelor ţării. Prima perioadă a exilului pare să fi durat aproximativ o lună. Privind lucrurile prin prizma evoluţiei sale ulterioare, ni se pare cît se poate de firesc ca el să fi fost prezent la ceea ce va fi considerat un moment crucial în istoria mişcării naţionale a românilor: Adunarea de la Blaj, din mai 1848. Prezenţa lui aici este atestată de George Bariţ, în lucrarea sa **Părţi alese din istoria Transilvaniei...**

La 1 iunie 1848, Cuza a plecat, împreună cu confraţii săi de exil, în Bucovina, aflată sub dominaţie habsburgică, unde a făcut parte din Comitetul revoluţionar moldovean. Alături de ceilalţi emigranţi moldoveni, a semnat o declaraţie-manifest împotriva domnitorului Sturdza, ridicîndu-se contra gravelor abuzuri şi a regimului reacţionar pe care acesta le patrona. Revoluţionarii plănuiau chiar lansarea unei acţiuni militare de-a lungul graniţei, urmată de o incursiune asupra Iaşilor, cu scopul de a înlătura pe Sturdza.

În a doua săptămînă a lunii iunie, la Bucureşti revoluţia se afla în plină desfăşurare. În momentul în care domnitorul Bibescu semna proiectul noii „Constituţii", elaborat de revoluţionarii munteni şi — sub controlul acestora — părăsea apoi Capitala, mişcarea naţională română din 1848 atingea apogeul[3].

Cuza şi tovarăşii săi au tipărit, în exil, textul **Proclamaţiei de la Islaz** în mii de exemplare pe care le-au răspîndit apoi pretutindeni în ţară prin sprijinitorii cauzei revoluţiei. Ei s-au îngrijit, de asemenea, de găsirea unor persoane care să citească ţăranilor, în majoritate neştiutori de carte, acest document — ce cuprindea „ideile bucureştene despre Dacia", cum îl apreciau autorităţile vieneze.

Spre sfîrşitul lunii noiembrie, Iancu Cuza — tatăl viitorului domnitor — murea de holeră, în drum spre Iaşi, unde se ducea cu intenţia să protesteze împotriva politicii arbitrare de represiuni a lui Sturdza. Aflat în exil, fiul nu s-a putut întoarce acasă pentru a-şi înmormînta tatăl. În următoarele nouă luni, Cuza s-a aflat la Viena, apoi la Paris şi de aici a plecat în Italia şi Grecia, stabilindu-se pentru o vreme la Constantinopol.

---

[1] Cuza intrase în armată la 15 sept. 1837 cu grad de cadet şi a rămas în oştire pînă la 8 februarie 1840. La 14 februarie 1857, N. Vogoride l-a reîncadrat în armată cu grad de sublocotenent şi l-a ataşat Statului major; la 24 aprilie a fost avansat locotenent; la 28 aceeaşi lună — căpitan şi la 3 mai — maior; la 12 septembrie, tot Vogoride l-a avansat colonel.

[2] La cîteva zile după arestare, grupul revoluţionarilor moldoveni este trimis la Galaţi, de unde urmau să fie transportaţi la Măcin şi de aici duşi în Turcia. Plătindu-i pe marinarii respectivi, grupul lui Cuza (13 persoane) a fost transportat la Brăila; de aici, cu paşapoarte austriace, unii au trecut în Transilvania.

[3] Cuza, împreună cu Negri şi P. Cazimir, făcea parte din Comitetul de conducere al „Casei de bani" — organism creat de revoluţionarii exilaţi pentru a strînge fonduri băneşti necesare propagandei revoluţionare. În listele de donatori întocmite de ei apar numeroase alte nume de persoane rămase în Moldova şi care îşi trimiteau, clandestin, contribuţiile respective.

Demnitar destoinic

În vara anului 1849, în vreme ce se afla în capitala Imperiului otoman, situaţia din principate i-a dat speranţa unei reîntoarceri în patrie. Domnia de peste 14 ani a lui Sturdza se încheiase şi la Iaşi fusese numit un nou domnitor, Gr. Al. Ghica. Acesta era nepotul voievodului moldovean ucis de otomani în 1777, iar venirea sa pe tron putea fi considerată de bun augur pentru forţele progresiste ce aşteptau o schimbare a climatului politic. Noul domnitor, fără a fi un radical, dovedea o anume receptivitate faţă de ideile novatoare. Şi mai important era faptul că Gr. Al. Ghica era el însuşi un partizan convins al Unirii.

Nu este de mirare că, venind la Constantinopol să obţină învestitura, noul domnitor — dornic să normalizeze cursul vieţii politice în ţară — şi-a recrutat colaboratori din rîndul revoluţionarilor aflaţi aici în exil. Printre aceştia, Alexandru Cuza a fost imediat remarcat de către Ghica, care l-a adus în ţară şi l-a numit (octombrie 1849) în fruntea Judecătoriei ţinutului Covurlui, funcţie pe care o mai deţinuse Cuza în perioada 1843-1845. În februarie 1851, Grigore Al. Ghica i-a încredinţat postul de director al Ministerului de Interne, pe care l-a păstrat pînă în noiembrie 1851.

Participarea lui Cuza la viaţa politică a anului 1856 a început la 7 iunie, odată cu numirea sa în funcţia de „pîrcălab la oraşul şi portul Galaţi“ şi al ţinutului Covurlui. Predecesorul său, Iorgu Ghica, fusese un antiunionist declarat. Cînd i s-a propus noua funcţie, Cuza a avut ezitări, fiind mai degrabă tentat să refuze postul. El înţelesese şi simţise iminenţa unor schimbări a rînduielilor politice din Moldova, ba chiar din întreg Sud-Estul european. Să se fi temut, oare, că restructurările interne, aşa cum se profilau ele în lumina hotărîrilor Conferinţei de la Paris, l-ar fi putut pune în afara vieţii politice a Moldovei, sub acuzaţia că ar fi servit sub vechiul regim? Consulul Sardiniei la Galaţi, Carpenetti, vorbind despre modul în care a primit Cuza vestea noii sale numiri, arată că numai la insistenţele unor persoane foarte influente, ale căror nume consulul sard nu le-a putut afla, ar fi acceptat postul propus. Oricare ar fi fost motivele, acceptarea funcţiei de pîrcălab a însemnat un moment crucial în viaţa lui Cuza. În această calitate, ca principală autoritate administrativă a unui ţinut — al doilea ca importanţă în Moldova — Cuza s-a impus atenţiei generale, inclusiv pe plan european. La numai un an de la numirea sa în acest post, despre el se discuta deseori în toate cancelariile marilor puteri.

În vara anului 1856, Toderiţă Balş a fost numit caimacam al Moldovei; el n-a întreprins schimbări mari în componenţa guvernului. Cuza a rămas în continuare pîrcălab. În august el a intrat în conflict cu autorităţile vamale otomane de la Galaţi, care, sfidînd legile moldovene, impuneau taxe ilegale pe mărfurile ce treceau graniţa.

Viitorul domn a protestat vehement la Ministerul de Interne, iar la 19 septembrie s-a dus la Iaşi pentru a discuta problema direct cu caimacamul. Spre marea lui surpriză, cînd a ajuns la Iaşi a aflat că, între timp, fusese... destituit. Motivul nu era greu de ghicit: instigat de consulul austriac, Gödel-Lannoy, Balş începuse înlăturarea din posturile de conducere a tuturor liberalilor şi unioniştilor. La aceasta s-a mai adăugat, poate, şi plîngerea autorităţilor vamale otomane din Galaţi îndreptată împotriva lui Cuza.

Balş a murit însă fără a mai apuca să-şi încheie socotelile politice şi, în primăvara anului 1857, Nicolae Vogoride l-a urmat în funcţie. La început, încercînd să neutralizeze opoziţia, acesta a căutat să atragă de partea sa personalităţi unioniste, repunînd mai mulţi tineri radicali în funcţii. Vogoride l-a numit şi pe Cuza pîrcălab de Covurlui. Viitorul domn şi-a putut continua astfel acţiunea împotriva abuzurilor autorităţilor vamale otomane de la Galaţi, care deveniseră şi mai vizibile. Între timp, se înteţise şi contrabanda cu arme austriace, arme procurate de reacţiune cu intenţia de a influenţa, prin presiuni şi teroare, alegerile pentru Divanul ad-hoc, programate în iulie. Din ordinul lui Cuza, numeroşi contrabandişti au fost arestaţi. Cancelaria Pîrcălăbiei a fost mutată din Vadul Ungurului (la periferie), în centrul Galaţilor, cît mai aproape de zona portuară. Activitatea pîrcălabului n-a trecut neobservată de către consulii străini din oraş; referinţele favorabile ale consulului Sardiniei, Carpenetti, şi în special cele ale consulului francez Victor Place sînt citate în toate rapoartele vremii.

Dacă privim lucrurile din perspectiva întregii evoluţii a lui Cuza, atît dinainte de 1857 cît şi după acest an, pare tot mai întemeiată concluzia că, în realitate, el s-a folosit de caimacam şi nu invers. Dar, aşa cum avea să rezulte mai tîrziu, Vogoride nu prea avea încredere în el. Şi ca atare, exact în perioada cea mai fierbinte, aceea în care se pregăteau listele electorale, Vogoride l-a îndepărtat din Galaţi, trimiţîndu-l într-o misiune în alte judeţe ale ţării. În raportul Ministerului de Interne către Vogoride privitor la misiunea lui Cuza nu se face nici un fel de precizare asupra caracterului acestei misiuni. Este clar că Al. I. Cuza a fost, pur şi simplu, îndepărtat dintr-un loc unde prezenţa sa putea exercita o prea mare influenţă.

Abuzurile și presiunile exercitate cu prilejul alcătuirii listelor electorale la Galați, cît și în restul Moldovei, falsul în actele publice, eliminarea fără scrupule a alegătorilor prounioniști ajunseseră atît de flagrante încît pînă și consulii austriac, englez și otoman, care-l susținuseră pe caimacam în acțiunile de intimidare a populației, considerau că Vogoride mersese prea departe. Indignat, Cuza și-a dat demisia (24 iunie), motivînd-o prin întregul șir de ilegalități comise de administrația lui Vogoride în alcătuirea listelor electorale. Demisia a avut un mare răsunet intern (a fost tipărită de Comitetul Central al Unirii, care a trimis-o tuturor comitetelor județene) și extern. Ea atingea amploarea unui adevărat rechizitoriu împotriva tuturor actelor întreprinse de guvern, contribuind la hotărîrea Puterilor garante de a anula alegerile falsificate de Vogoride. Cuza a trimis o copie a documentului lui Victor Place, cu rugămintea de a o înainta Comisiei internaționale de la București (formată din reprezentanții marilor puteri, veniți spre a se informa în legătură cu dorința poporului român) ca pe o dovadă a justeței revendicărilor țării. Place i-a îndeplinit rugămintea și a trimis o copie și ministrului de Externe al Franței, contele Walewski, exprimîndu-și încă o dată admirația față de Cuza.

Evenimentele ce au urmat reflectă atît prestigiul crescînd de care se bucura viitorul domn al Unirii, cît și declinul caimacamului. La 25 iulie, Napoleon III și regina Victoria s-au întîlnit la Osborne (în insula Wight), încheind o înțelegere prin care Franța renunța la cererile de a uni Principatele Române sub un singur domnitor, iar Anglia consimțea ca Poarta să anuleze alegerile din Moldova ca fiind măsluite.

Au avut loc noi alegeri — adevărat triumf al unioniștilor. Cuza a fost ales în Divan ca deputat al orașului Galați. Au fost aleși toți militanții revoluționari de la 1848. Aceeași situație s-a petrecut și în Țara Românească.

Domn prin meritele sale

La 22 septembrie 1857 au început dezbaterile Divanului ad-hoc din Moldova. Cuza nu a avut o activitate prea importantă. În ședința din 29 octombrie a sprijinit propunerea lui Manolache Costache de a se desființa privilegiile boierești, propunere aclamată de întreaga Adunare. La 19 decembrie a votat propunerea lui Costache Negri ca țăranii să fie împroprietăriți prin vînzarea loturilor pe care le aveau în folosință. El s-a opus însă cererii țăranilor de a se confisca ori naționaliza toate moșiile, cerere respinsă, de altfel, și de Kogălniceanu. Fără a fi deci un radical, Cuza a avut o atitudine progresistă în rezolvarea problemei agrare — una din cele mai spinoase — pledînd pentru o cale de mijloc, ceea ce corespundea, de altfel, și stilului de lucru pe care îl practicase în cadrul Judecătoriei de Covurlui.

Cuza nu a neglijat nici interesele orașului pe care îl reprezenta în Divan. Împreună cu Negri, a susținut, la 7 decembrie, o rezoluție privind reorganizarea Galaților, adoptarea statutului de port liber (porto franco), finanțarea și promovarea orașului în comerțul cu alte state. El a cerut dreptul de navigație pe brațul Chilia, reducerea taxelor vamale, descongestionarea docurilor din Galați, prin efectuarea unor transbordări rapide.

La sfîrșitul lunii decembrie, Divanul și-a încheiat lucrările și Cuza s-a întors la Galați.

Pe baza doleanțelor exprimate de cele două Adunări ad-hoc, Comisia internațională de la București și-a întocmit raportul în care se consemna dorința fermă a românilor de a se uni.

În lunile ce-au urmat, partida națională și-a întărit și mai mult pozițiile, intensificîndu-și propaganda pentru Unire. Vogoride și-a schimbat din nou atitudinea față de Cuza, după demisia din iunie: l-a numit ajutor al hatmanului oștirii. Și în această funcție a dovedit destoinicie și pricepere, în momentul instituirii Căimăcămiei celor trei (Ștefan Catargiu, Vasile Sturdza și Anastasie Panu) rezultatele muncii sale fiind mai mult decît satisfăcătoare. Acesta a fost și motivul pentru care, la 23 octombrie 1858, Căimăcămia celor trei l-a avansat, însărcinîndu-l cu îndeplinirea funcției de hatman (comandant) al oștirii țării.

Despre dubla alegere s-a scris mult. În Moldova, lupta dintre gruparea lui M. Sturdza, fostul domn și cea a fiului său a dus la scindarea opoziției, creîndu-se astfel posibilitatea partidei naționale să-l aleagă domn pe Cuza, la 5 ianuarie 1859. Nouăsprezece zile mai tîrziu, Adunarea Electivă din București l-a ales tot pe Cuza, realizînd prin aceasta unirea Principatelor dunărene sub un singur domnitor autohton. Cuza a fost ales domn pentru calitățile și meritele sale personale, fiind considerat un om a cărui viață nu fusese pînă atunci decît o continuă pregătire în vederea acestui moment.

Versiunea românească de
Mădălina NICOLAESCU-ȘERBĂNESCU

ALEXANDRU IOAN CUZA și afirmarea demnității naționale

Dr. GHEORGHE CRISTEA

Înfăptuirea Unirii, prin dubla alegere a lui Alexandru I. Cuza, a însemnat o profundă transformare și în domeniul relațiilor externe. Problemele ce trebuiau să-și găsească o rezolvare prioritară — ratificarea dublei alegeri și, după recunoașterea internațională a uniunii personale, desăvîrșirea politico-administrativă a Unirii — se înscriau în sfera politicii externe; de soluționarea lor depindea însuși viitorul statului național român. Aceasta cu atît mai mult cu cît alegerea unui singur domnitor în ambele principate depășea prevederile Convenției de la Paris din 1858. Cum se știe, Convenția stipula alegerea cîte unui domn în fiecare principat, fără a preciza că nu poate fi una și aceeași persoană.

Îngrădit de protecția colectivă a marilor puteri europene, în lupta pentru recunoașterea și desăvîrșirea Unirii, Cuza va duce o politică energică și realistă, nu lipsită însă de prudență, deoarece fiecare dintre puterile ce-și atribuiau cu aroganță inexistente drepturi de tutelă reprezenta un factor important de presiune, de care trebuia ținut seama. În complexa conjunctură internațională, în care o mare pondere aveau manevrele variate și încîlcite ale marilor puteri, s-au evidențiat din plin trăsăturile caracteristice politicii domnului Unirii, iar între acestea, la loc de frunte, pe toată durata domniei sale, afirmarea demnității naționale.

Tîlcul unor amînări

Acțiunile diplomatice de o deosebită consecvență și competență întreprinse de domnitor și colaboratorii săi au determinat Puterile garante, cu excepția Austriei și Turciei, să recunoască (aprilie 1859) dubla alegere a lui Cuza. În toamnă, după multe ezitări, Turcia și Austria au trebuit și ele să confirme „faptul împlinit".

Ceremoniile înmînării firmanelor de învestitură au avut loc la 21 septembrie/3 octombrie la Iași și la 26 septembrie/8 octombrie 1859 la București. Cuza s-a îngrijit ca aceste ceremonii să se desfășoare într-un cadru restrîns și într-o manieră care să sublinieze în mod evident noul statut al țării și poziția sa demnă în relațiile cu Poarta otomană.

Firmanul de învestitură adus la Iași de colonelul Samih-bey — raporta la 4 octombrie Victor Place, consulul francez la Iași, contelui Walewski, atunci ministru de Externe — a fost citit în cadrul unei ceremonii foarte simple. Domnitorul, înconjurat doar de miniștri și de ofițerii atașați persoanei lui, l-a primit pe trimisul turc într-una din cele mai mari camere, dar nu în sala tronului; publicul n-a fost admis, iar consulii n-au fost invitați. Lui V. Place i s-au spus și motivele: țara îl privește pe Cuza ca domn în virtutea alegerii sale, iar firmanul Porții nu este o numire directă, ci o simplă formalitate; dovada o constituie faptul că principele domnește efectiv de cînd a fost ales și nu numai din ziua învestiturii sale. În ceea ce privește ceremonia din București, cuvintele de omagiu pentru sultan pe care Cuza i le-a spus colonelului Tahir-bey, cînd acesta a prezentat firmanul, erau, în fond, cele ale unui suveran care se simțea obligat să îndeplinească față de Poartă condițiile stabilite de Europa garantă. „Prezentați Maiestății Sale sultanului omagiul respectului meu cel mai adînc și asigurarea întregului meu zel pentru prosperitatea țării [**așadar, una singură, unită**]; asigurați deopotrivă pe Maiestatea Sa că românii [**termenul cel nou, nu cel vechi, moldo-valahii**] știu să fie credincioși tratatelor" [**și nu sultanului**].

Următorul pas întreprins de domnitorul Cuza a fost unirea completă a celor două țări: unificarea guvernelor și Adunărilor Elective de la Iași și București, deci unirea pe plan administrativ și politic a principatelor. Deși firmanul prin care era confirmată această unificare a fost expediat de la Constantinopol încă de la 25 noiembrie/6 decembrie 1861 de către C. Negri prin Th. Calimachi (deci nu remis prin trimișii Porții), acest do-

cument nu a fost adus la cunoștința Adunărilor celor două țări în ziua deschiderii lor (3/15 decembrie), așa cum ar fi fost de așteptat: mesajul domnesc adresat la acea dată Adunărilor anunța doar dobîndirea Unirii „pentru noi", „după trei ani de silințe neîntrerupte". La 11/23 decembrie, Al.I. Cuza a anunțat în mod oficial desăvîrșirea politico-administrativă a Unirii, dar el a întîrziat în mod intenționat publicarea firmanului, care va apare în **Monitorul jurnal oficial** abia la 22 ianuarie/3 februarie 1862.

Dreptul țării de a-și pregăti ea însăși viitorul

Semnificative pentru preocuparea domnului de a apăra prestigiul țării sale sînt și precauțiile pe care el le-a luat în legătură cu prima sa vizită la Constantinopol, care a avut loc la sfîrșitul lunii septembrie 1860. De la Iași, consulul V. Place își informa ministrul de Externe despre îngrijorarea lui Cuza ca nu cumva turcii, sub pretextul protocolului, să-l supună unor umiliri, în care sînt atît de abili. De fapt, Cuza ar fi vrut ca adevăratul țel al călătoriei sale să fie nu prezentarea de omagii sultanului, ci obținerea de la Poartă a unor concesii importante privind desăvîrșirea Unirii. Dar, deși la Constantinopol n-a reușit să obțină definitivarea Unirii, el s-a bucurat de o primire strălucită din partea sultanului, care a fost cucerit de personalitatea domnitorului român. Reprezentanții Puterilor garante au rămas, de asemenea, impresionați de tactul, abilitatea și stăpînirea de sine, de modestia și, în același timp, de demnitatea șefului statului român.

În 1864, înainte de lovitura de stat din 2 mai, Puterile garante au încercat să se amestece în treburile interne ale României, profitînd de opoziția Adunării Elective față de reformele progresiste preconizate de domn și de guvernul său, condus de M. Kogălniceanu. La 2 mai 1864, Cuza a dizolvat Camera și a modificat substanțial — și fără să aștepte aprobarea marilor puteri — Convenția din 1858,

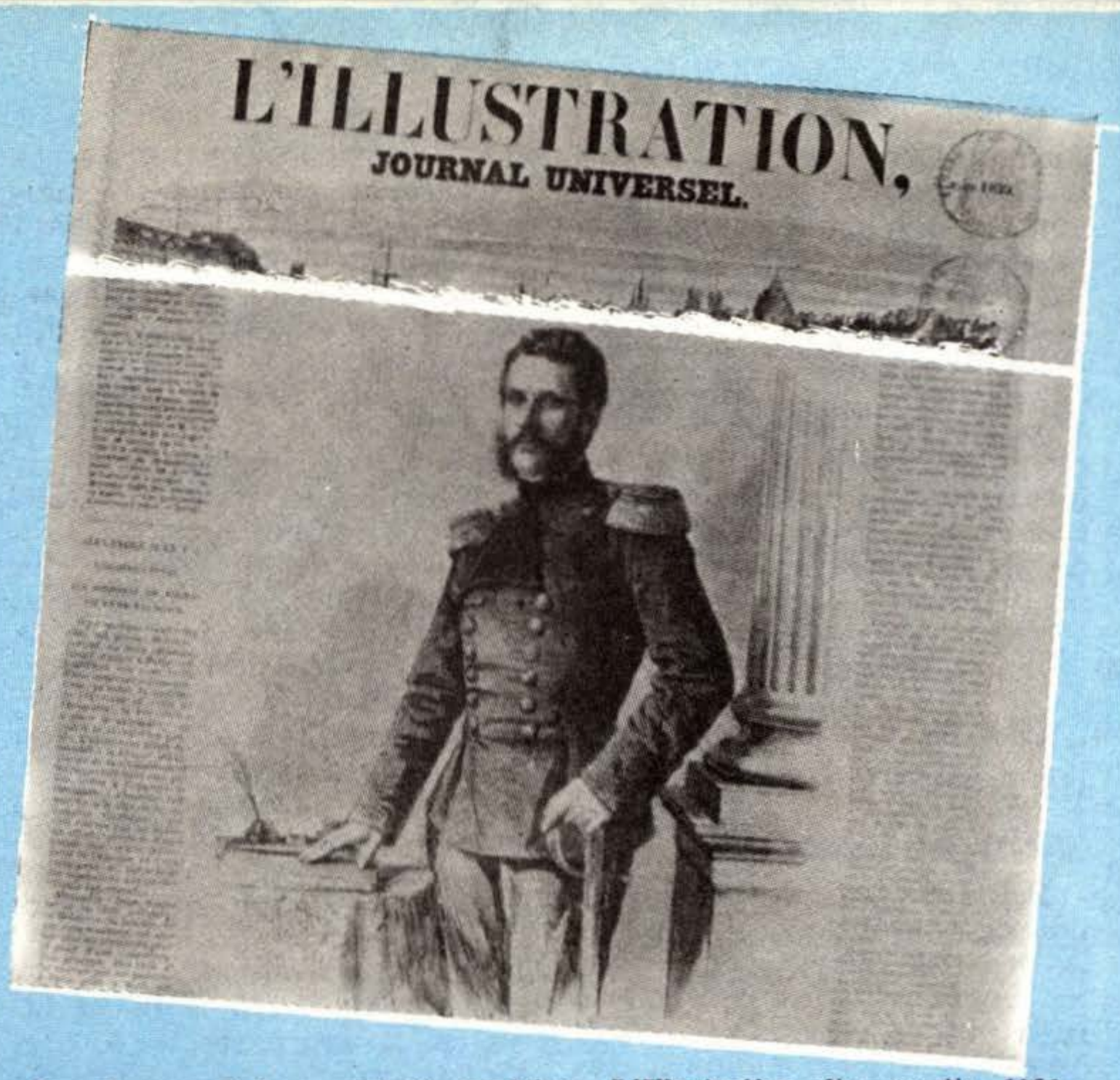
L'ILLUSTRATION,
JOURNAL UNIVERSEL.

Pe prima pagină a revistei pariziene **L'Illustration** *din martie 1859 — portretul domnitorului Principatelor Unite, Alexandru Ioan Cuza; în p. 8, am reprodus cîteva detalii din* **Calendarul Unirii pe anul 1858**

dînd țării o nouă Constituție ce va fi aprobată prin plebiscit. La început Napoleon III fusese împotriva acestei măsuri. Într-un mesaj către Corpurile legiuitoare franceze, împăratul Franței, referindu-se la România, folosea fraze care puteau da naștere la interpretări echivoce și care păreau a blama deopotrivă Camera și pe domnitor, ceea ce ar fi putut duce la scăderea prestigiului acestuia și la consolidarea opoziției; Napoleon III se arăta dispus a interveni pentru modificarea Constituției Principatelor Unite. Aceasta a nemulțumit pe Cuza, care a înțeles întotdeauna să rezerve țării sale dreptul de a-și pregăti ea însăși viitorul. Cercurile oficiale române și-au exprimat teama ca nu cumva Poarta și Puterile garante să încerce a revizui Convenția fără consultarea românilor.

Guvernul francez a intervenit în cîteva rînduri pentru a-l convinge pe Cuza să facă o vizită la Constantinopol înainte de dizolvarea Adunării. Ambasadorul Franței la Constantinopol, marchizul de Moustier, în urma instrucțiunilor primite, insista prin consulii de la București (H. Tillos) și Iași (Ch. Tissot), precum și prin girantul agenției noastre. N. Bordeanu, ca domnitorul român să plece imediat la Constantinopol.

Și de această dată Al.I. Cuza va pune Puterile garante în fața unui „fapt împlinit". Într-o convorbire cu Tissot, transmisă de acesta ministrului Afacerilor Externe, domnul arăta că nu poate ține cont de părerea marchizului de Moustier, precizînd că este hotărît să meargă la Constantinopol numai după ce va dizolva Camera și va face apel la țară. Cuza preciza că nu dorește să treacă în ochii românilor drept omul care a solicitat Porții otomane autorizația de-a înfăptui actul pe care l-a gîndit. Într-o nouă convorbire cu Tissot, domnitorul român, rămînînd în continuare intransigent, menționa că îi este imposibil să nu țină seama de sentimentul național, atît de viu în România. Dacă s-ar duce mai întîi la Constantinopol, țara n-ar primi decît cu repulsie un act pe care însă îl va aplauda dacă inițiativa va aparține domnitorului.

Reacția lui Tissot, la opoziția manifestată atît de categoric de Cuza, este semnificativă: „N-aveam calitatea să susțin o discuție a cărei inutilitate mi-era altminteri bine demonstrată".

Deși „lovitura de stat" n-a

constituit o surpriză pentru marile puteri, acestea n-au aprobat-o imediat; nici măcar Franța. Într-o întrevedere cu Iancu Alecsandri, agentul diplomatic al României la Paris, Drouyn de Lhuys, ministrul de Externe al Franței, fără a contesta „necesitatea ultimelor măsuri", a adus imputarea „de a fi încălcat tratatele și de a nu fi ținut seama de sfaturile totdeauna cerute, niciodată urmate".

„E în obiceiul principelui Cuza de a nu se subordona voinței puterilor..."

Pentru apărarea și consolidarea autonomiei țării, de la urcarea sa pe tron, Alexandru I. Cuza a hotărît să restrîngă privilegiile abuzive de care se bucurau supușii statelor europene ce locuiau în principate. Potrivit unor tratate încheiate de Imperiul otoman cu statele respective, jurisdicția română nu avea nici o putere asupra acestor supuși.

Între altele, Cuza împreună cu miniștrii săi au luat măsura de a supune pe toți străinii care locuiau în România, fără deosebire de condiție socială sau profesiune, alături de toți cetățenii români, la o contribuție anuală destinată construirii de poduri și șosele, ca și la impozite, după criteriile stabilite pentru toți ceilalți locuitori ai țării. În 1865, a intrat în vigoare noul Cod penal și legea falimentelor, care nu făceau nici o deosebire în favoarea supușilor străini.

Măsurile luate au nemulțumit pe reprezentanții Puterilor garante care cereau guvernului român respectarea strictă a jurisdicției consulare, așa cum era prevăzută de articolul 8 al Convenției de la Paris din 1858, articol prin care supușii străini erau favorizați. În același timp, consulii au intervenit deseori în favoarea acelor străini care săvîrșeau frecvent diferite abuzuri.

La 19/31 martie 1865, consulii au făcut un demers colectiv prin care au protestat contra măsurilor luate de Cuza, reamintindu-i obligația de a respecta prevederile din tratatele încheiate între Poartă și puterile europene. Domnitorul însă le-a citit, de față cu înalți funcționari ai statului, convocați special, articolul 22 al Tratatului din Paris (1856)[1] și articolul 2 al Convenției din Paris (1858)[2], care prevedeau privilegiile și imunitățile principatelor. Ambasadorul Austriei la Constantinopol, Prokesch-Osten, recunoștea, într-un raport din 29 mai 1865: „E în obiceiul principelui Cuza de a nu se subordona voinței puterilor, nici de a se supune tratatelor, ci de a ne face să acceptăm deciziile sale".

Atitudinea aceasta, pe care Cuza a păstrat-o pînă la sfîrșitul domniei sale, se reflectă și în raportul lui Le Castaing, girantul consulului Franței în Iași, către ministrul Afacerilor Străine, trimis la 31 ianuarie/12 februarie 1866, deci numai cîteva zile înainte de abdicarea domnitorului: „Guvernul principelui Cuza nu lasă să-i scape nici o ocazie ca să-și afirme autonomia și să impună noi restricții imunităților de care se bucură aici străinii în virtutea tratatelor Porții cu puterile europene". Acest guvern „își arogă dreptul excesiv de a tranșa, din propria și singura sa autoritate, chestiunile în litigiu".

Cuza n-a tolerat pe nici un plan tendințele de „supraveghere" și de „tutelare", pe care și le arogau reprezentanții marilor puteri în principate. Atunci cînd aceștia încearcă să-i impună o audiență, domnul refuză pur și simplu să-i primească. În respingerea oricăror încercări de imixtiune în treburile interne ale țării, domnul a mers pînă acolo încît nu a acceptat acreditarea în principate a reprezentanților consulari străini înainte de a-și da consimțămîntul pentru numirea lor, ca în cazul celor doi vice-consuli — la Giurgiu și Botoșani — ai Țarilor de Jos.

Fuad-pașa revine

Pe aceeași poziție de apărare a demnității naționale și a autonomiei Principatelor Unite „care au dreptul de a se cîrmui singure fără amestecul vreunei puteri străine" s-a situat Cuza și în răspunsul trimis, la 29 octombrie/10 noiembrie 1865, marelui vizir Fuad-pașa, în urma incidentelor provocate la București (august 1865) în lipsa domnitorului din țară. Puterile adverse Unirii au căutat din nou să se folosească de aceste incidente pentru a se amesteca în treburile României. Răspunsul dat de Cuza marelui vizir a avut un ecou favorabil în toată țara, ca și peste hotare; el a fost urmat de o nouă scrisoare a lui Fuad-pașa la 17/29 noiembrie — oarecum o revenire din partea Porții otomane — în care acesta ținea să sublinieze că prin scrisoarea anterioară n-a avut intenția să se amestece în treburile interne ale României, ci dorise numai să atragă prietenește atenția domnitorului asupra unor fapte ce puteau inspira îngrijorări.

În aceeași perioadă — toamna anului 1865 — Alexandru Cuza a lăsat fără răspuns scrisoarea marelui vizir din 12 octombrie, prin care acesta îl invita să ia din vreme măsurile necesare în vederea participării Principatelor Unite la expoziția universală ce urma să se deschidă la Paris în 1867. Domnitorul României nu voia ca produsele țării să fie expuse în cadrul standurilor rezervate Imperiului otoman[3].

De altfel, intransigența lui Cuza față de comportarea „puterii suzerane" se relevase și cu aproape doi ani în urmă, cînd, în scrisoarea trimisă (24 decembrie 1863/5 ianuarie 1864) ministrului de Externe al Porții otomane, Aali-pașa, domnitorul explicase motivele care au impus secularizarea averilor mănăstirești, subliniind totodată: „În această chestiune, Alteță, eu nu sînt principele românilor, sînt România însăși".

Aceste cîteva momente, alături de multe altele, atestă că deși România era un stat modern încă tînăr, înconjurat de mari imperii absolutiste, politica sa externă s-a caracterizat prin curaj și demnitate națională. Domnitorul Unirii a înscris și în acest domeniu pagini dintre cele mai strălucite în istoria țării.

[1-2] **Magazin istoric**, nr. 7/1975; 10/1975.

[3] Pe originalul scrisorii marelui vizir (Arhiva Cuza Vodă, VI, f. 297), în stînga, sus, apare rezoluția: „Pas de réponse".

Savantul și diplomatul britanic Sir AUSTEN LAYARD: **Dreptul românilor la independență**

VALERIU BUDURU

Printre reprezentanții de frunte ai opiniei publice din Marea Britanie, care, la mijlocul veacului trecut, au urmărit cu atenție problemele Principatelor române se numără și savantul și diplomatul Austen Henry Layard, devenit ulterior, prin înobilare, Sir Austen Henry Layard.

Ca om de știință, Layard și-a cîștigat celebritatea prin cercetările arheologice întreprinse, începînd din anul 1845, în Mesopotamia, și prin care a adus o contribuție esențială la relevarea străvechii civilizații ce a existat în această zonă. Lui i se datorește, între altele, descoperirea vestigiilor vestitei capitale asiriene, Ninive, cu renumitele sale palate și opere de artă. Dar cel mai de seamă rezultat al investigațiilor sale îl reprezintă tăblițele cu scriere cuneiformă, grație cărora s-au putut obține informații de mare valoare privind istoria și cultura asiriană și babiloniană. Lucrările lui Layard, în care a expus roadele acestor cercetări, s-au bucurat de o largă apreciere în rîndul specialiștilor.

În anul 1852, A.H. Layard a fost ales deputat liberal, din acest moment consacrîndu-se statornic carierei politice. Din 1861 și pînă în 1866 a ocupat funcția de subsecretar de Stat la Foreign Office. În această ultimă perioadă, el s-a alăturat acelor cercuri guvernamentale britanice, care, situîndu-se pe poziția menținerii integrității Imperiului otoman, se arătau ostile guvernării domnitorului Cuza și actului Unirii, inclusiv aducerii unui domn străin[1]. Într-un memoriu întocmit la 5 martie 1866 și destinat informării lordului Cowley, reprezentantul Angliei la Conferința de la Paris[2], întrunită la scurt timp după abdicarea domnitorului Alexandru Ioan Cuza, Layard expunea argumentele menite să justifice poziția guvernului britanic. Dar chiar și în acest document există o serie de sublinieri care merită reținute, pentru că ele reprezintă noi și semnificative mărturii în legătură cu modul în care, în acea perioadă, trecutul românilor se impunea atenției Europei, inclusiv unora din acele cercuri care, din diferite motive, se pronunțau împotriva realizării marilor deziderate ale poporului nostru. Memoriul amintit începe cu precizarea că **Principatele Dunărene au avut, în fapt, altă situație față de dominația sultanului decît celelalte provincii turcești locuite în parte sau în întregime de creștini. Ele n-au fost niciodată cucerite de turci, ci s-au pus sub protecția lor, recunoscînd pe sultan de suzeran și învoindu-se să plătească un tribut anual și să primească investitura principilor sau domnitorilor din mîinile lui[3].**

După ce arată modul în care, în decursul vremii, s-a făcut învestitura domnilor români, memoriul se oprește asupra actului istoric de la 1859. Este de remarcat că, chiar prin simpla rememorare a momentelor istorice legate de acest mare eveniment, documentul dezvăluie faptul că unirea a fost înfăptuită de către poporul nostru peste capul și împotriva puterilor care se opuneau realizării ei. **Prin convenția din 19 august 1858, între cele șapte puteri, s-a stabilit ca principatele să fie puse sub suzeranitatea sultanului, dar aveau să-și conducă propria lor administrație. Adunarea electivă a fiecărui principat avea să aleagă domnitorul pe viață. Prin alegerea aceleiași persoane, colonelul Cuza, ele și-au îndeplinit menirea.**

Revenind asupra statutului special pe care România îl avea în relațiile cu Poarta — în virtutea vechilor tratate[4], încheiate de domnii români cu sultanii — A.H. Layard ține să sublinieze din nou — în documentul menționat — că, **există această mare deosebire între Principate** și provinciile **europene ale Turciei rezultînd din felul în care** [aceste provincii europene] **au fost anexate la Imperiul turcesc, că, în timp ce Serbia, Bosnia, Bulgaria, Epirul și (mai înainte) Grecia erau lipsite de o aristocrație creștină posesoare de pămînt, în principate s-a păstrat o clasă în-**

[1-2] **Magazin istoric**, nr. 9, 10/1976; 11/1976.

[3] Citat după articolul lui I. I. Podea: **Sir Austen Layard și Principatele române**, din volumul omagial **Fraților Alexandru și Ion I. Lăpedatu**, București, 1936. Din același articol au fost extrase și citatele care urmează.

[4] **Magazin istoric**, nr. 3/1975.

stărită de proprietari funciari. Cînd sultanul turcesc a cucerit provinciile Imperiului bizantin, pămînturile au fost împărțite între ofițeri și soldați — în afară de cazul Bosniei, unde un mare număr de nobili creștini s-au făcut mahomedani pentru a-și păstra pămînturile, pe care urmașii lor le țin pînă astăzi.

Spre deosebire de această situație, **în principate, stăpînii pămîntului, boierii, formau o clasă cultivată..., avînd un interes profund în menținerea liniștei publice și a bunei guvernări. Cînd domnitorii erau aleși pe timp de șapte ani dintre boieri, fiecare familie nădăjduia să poată da un principe și se străduia să-și aștepte rîndul și să-și sporească averea prin cultivarea proprietăților. Poarta intervenea foarte puțin în afacerile principatelor.**

Deosebit de interesant este, însă faptul că înainte ca situația sa ministerială să-l oblige la o atitudine în sprijinul politicii oficiale a guvernului — în acel moment nefavorabil unirii principatelor — A.H. Layard și-a manifestat mult mai fățiș opiniile sale nedisimulate despre problemele principatelor, militînd cu consecvență, ani la rînd, alături de alți fruntași politici englezi, pentru unirea și independența românilor. La 6 iunie 1853, în preajma războiului Crimeii, de exemplu, Layard, în calitatea sa de membru al Camerei Comunelor, informa pe lordul John Russel că intenționează să facă o interpelare în Parlament în legătură cu primejdia ce amenința Principatele române, în împrejurările create de apropiatul conflict ruso-turc. **Convingerea mea** — sublinia el — **despre pericolul uriaș ce există** ca unul din imperiile vecine **să ocupe permanent principatele este atît de puternică, încît aș socoti că mă sustrag de la o datorie, dacă nu m-aș folosi de primul prilej să o fac cunoscută.**

Deputatul lord Dudley Stuart l-a informat despre această intenție a lui Layard pe diplomatul român Dumitru Brătianu, aflat în acea vreme la Londra spre a susține în fața Occidentului cauza românilor[1].

[1] **Magazin istoric, nr. 4/1974, 1/1978**

Brătianu a intrat în legătură cu Layard și i-a furnizat o serie de informații despre principate. La 21 iunie, reprezentantul român scria din Londra lui Ștefan Golescu: **Deputatul care o să facă interpelații asupra principatelor este bine pregătit de mine, este cu totul în apele noastre și, fiind bine cu miniștrii, printr-însul atenția lor este mereu atrasă asupra problemelor noastre.**

Guvernul englez a considerat însă că o astfel de dezbatere ar complica negocierile pe care Marea Britanie le purta în acel moment pe plan internațional. În consecință, Layard a fost sfătuit să-și amîne interpelarea. Dar aproximativ două luni mai tîrziu, la 16 august, Camera Comunelor a luat în dezbatere atitudinea pe care Anglia urma să o adopte în legătură cu conflictul Crimeii. În cuvîntarea rostită cu acel prilej, Layard, pronunțîndu-se pentru intrarea țării sale în război de partea Turciei, a subliniat necesitatea ca **Valahia și Moldova să fie independente și unite...**

În mai 1855, într-o cuvîntare ținută la Liverpool, el a subliniat din nou și cu deosebită convingere necesitatea unirii principatelor, ceea ce i-a determinat pe emigranții români din Paris să-i trimită o adresă de mulțumire în numele celor „șase milioane de români". În același an, la 17 iulie, deputatul britanic a cerut să se dezbată în Camera Comunelor protestul emigranților români împotriva protectoratului colectiv instituit de marile puteri în urma Conferinței de la Paris și prin care aceștia insistau să fie consultați și locuitorii principatelor cu privire la viitoarea organizare a țării.

Atunci, ca și în restul activității sale ca om de stat, Layard nu a pierdut din vedere o trăsătură definitorie a poporului nostru: aceea că, în rîndurile sale, au existat de fiecare dată forțele capabile să asigure structurile și echilibrul politic necesare progresului istoric, forțe care, prin ceea ce au avut mai bun, s-au raliat luptei maselor pentru realizarea marilor idealuri ale românilor, unitatea națională, libertatea și independența.

ÎN ZILELE UNIRII DE LA 1859

(Urmare din p. 11)

La 28 decembrie se deschide Adunarea electivă a Moldovei.

Cum a fost acea zi? Monitorul enumeră cele nouă puncte ale programului oficial. **La ora șapte dimineața, au răsunat șapte lovituri de tun, iar la ora unsprezece solemnitatea a început cu un Te-Deum, oficiat în vechea biserică Sf. Niculae, în prezența tuturor notabilităților. Apoi deputații s-au dus pe jos la Cameră, aclamați de mulțime, în timp ce tunurile au bubuit din nou.**

Ședința a durat trei ore. Cînd toată lumea s-a așezat, secretarul de Stat, Vasile Alecsandri, a citit mesajul de deschidere al destoinicei și temerarei Căimăcămii moldovene, care e consemnat de Monitor: „Domnilor deputați! ... Iată-vă acum, cu toții înaintea altarului Patriei! Misia Dv. începe! La lucru, d-lor, căci fiecare zi trebuie să aducă un rezultat folositor Principatelor Unite!".

Mesajul a fost întîmpinat cu strigătul „Trăiască Națiunea Română!", în timp ce în sală toți aveau un simțămînt de solemnitate. După citirea actului, Vasile Alecsandri a anunțat că Prea Sfinția Sa Mitropolitul, fiind împiedicat, din cauza ostenelelor sfintelor slujbe, să prezideze, el poftește pe cel mai în vîrstă deputat a ocupa provizoriu scaunul președintelui. Acesta este logofătul Petrache Roset Bălănescu.

Ca orientare politică, cei 58 deputați prezenți la ședința din 28 decembrie, din 64 aleși, se împărțeau, potrivit aprecierii din Steaua Dunării, **în 32 unioniști, 15 grigorieni și 11 mihăileni. D.A. Sturdza, într-o scrisoare către A.G. Golescu indica „33 naționali, 14 grigorieni, 11 strigoi".**

În rîndul conservatorilor, taberele lui Beizadea Vițel (cea mai numeroasă) și cea a tatălui său, nu dădeau semne de împăcare. Din nefericire, nici partida națională nu era unitară, susținînd mai mulți candidați. Printre numele cele mai des rostite, era cel al lui Vasile Alecsandri, care se bucura de prestigiul unui om de stat destoinic, era cunoscut ca unionist înflăcărat și iubit ca poet al tuturor românilor, căci Hora Unirii **se cînta cu emoția marilor așteptări. Un alt candidat cu multe șanse la desemnare era Costache Negri. Acesta, după cum își amintește D. Bolintineanu într-o lucrare biografică consacrată lui Cuza vodă, era „capul unei junimi nobile, care luase inițiativa în ideile de reforme încă din anul 1848 și care se văzuse exilată din Moldova sub Sturdza, pînă la venirea Domnului Grigore Ghica". Negri era iubit de popor nu numai fiindcă voia să dea pămînt țăranilor, dar și pentru demnitatea purtării sale. Dar, așa cum reiese din multe scrisori și documente de arhivă, nici Alecsandri, nici Negri nu rîvneau la domnie, deși au avut pînă în ultimul moment susținători fervenți.**

La 28 decembrie, cînd Monitorul oficial al Moldovei publică lista candidaților la domnie, ei nu sînt mai puțini de 38, începînd cu Mihai Sturdza și terminînd cu aga Grigore Costaki. Colonelul Cuza nu figurează încă pe listă. De altfel, Căimăcămia atrage atenția că lista este deschisă, iar toate persoanele îndreptățite sînt poftite a înfățișa dovezile cuvenite.

Curți și reședințe domnești

SUCEAVA

Dr. MIRCEA D. MATEI

Despre vechimea așezării oamenilor la Suceava și mai ales despre Suceava ca oraș s-a scris mult. Pornind de la afirmațiile cronicilor — începînd cu Letopisețul Țării Moldovei **al lui Grigore Ureche — care acredita ideea că pe vremea lui Dragoș în împrejurimile Sucevei își ducea existența solitară un anume prisăcar Iațco — și mai ales în lipsa unor cercetări arheologice menite să completeze informațiile, istorici ai noștri din trecut au afirmat că Suceava s-a format abia în a doua jumătate a secolului XIV.**

Din epoca dacică la voievodatul sucevean

Rezultatele cercetărilor arheologice din ultimele două decenii demonstrează însă că oamenii au locuit aici din timpuri îndepărtate, cel puțin din epoca dacică. Pe temeiul acelorași cercetări s-a formulat opinia că Suceava s-a format ca oraș încă în prima jumătate a sec. XIV, ca urmare a evoluției interne, elementele străine stabilite aici (armeni, germani etc.) contribuind numai la dezvoltarea ulterioară a așezării.

Cea mai importantă noutate adusă de recentele cercetări este, fără îndoială, aceea a sesizării unor elemente care vin în sprijinul existenței în această zonă, încă *în prima jumătate a sec. XIV* (poate chiar mai înainte), a unui voievodat românesc. Unele izvoare străine *(Cronica rimată* a lui Ottokar de Stiria și *Historia* lui Jan Dlugosz) au lăsat să se întrevadă existența uneia sau a mai multor formațiuni politice de tip feudal la Răsărit de Carpați. Este menționat, de pildă, ajutorul pe care oastea unei asemenea formațiuni l-a dat, în 1325, regelui Poloniei în lupta pe care acesta a dus-o împotriva markgrafului de Brandenburg. Cercetările arheologice au dovedit existența unei așezări care dispunea, în prima jumătate a sec. XIV, de fortificații puternice, argument ce poate constitui o premisă pentru a localiza, aici, la Suceava, centrul unei astfel de formațiuni politice feudale românești. Faptul

Asediul cetății Suceava. Miniatură dintr-un manuscris de epocă

În p. 21: *cetatea Suceava. O încercare de reconstituire grafică de către pictorul maghiar Lajos Thallokzi*

că nici Dragoș[1] și nici Bogdan[2] voievod nu și-au stabilit „capitala" la Suceava, în ciuda existenței aici, încă de mai înainte, a unui centru bine dezvoltat și corespunzător fortificat, nu trebuie să surprindă. În realitate, tocmai existența unui voievodat sucevean bine organizat i-a împiedicat pe aceștia să se substituie feudalului din fruntea respectivei formațiuni politice.

Mutarea curții domnești de la Siret la Suceava s-a petrecut în vremea lui Petru I al Mușatei (1374-1391)[3]. Și nu este lipsit de interes să amintim că una din primele măsuri adoptate de noua domnie a fost tocmai desființarea vechilor fortificații ale orașului, care putuseră constitui cîndva unul din semnele independenței față de autoritatea domnească. În același timp, în marginea de Vest a așezării, Petru I a ridicat o puternică cetate de piatră (cetatea Șcheia), iar în oraș a construit o impunătoare Casă domnească.

Motivele stabilirii domniei la Suceava au fost din cele mai întemeiate. Petru I a pornit, în primul rînd, de la considerații de ordin militar: Siretul era prea aproape de granță și nu dispunea de întărituri care să-l apere eficient împotriva unui atac, oricînd posibil, din partea feudalilor poloni sau a regatului ungar. În plus, fosta capitală era un puternic bastion al catolicismului în Moldova, confesiune încurajată chiar de mama voievodului, în timp ce Suceava era un oraș cu populație românească ortodoxă, element important pentru efortul de întărire a autoritații domnești. În al treilea rînd, Suceava — așezată pe valea rîului Suceava, principalul drum comercial ce unea Nordul continentului cu Bizanțul — era, de departe, cel mai însemnat centru economic și comercial al Moldovei acelei vremi. Stabilirea domniei aici era însă și un rezultat al consolidării autorității domnești, al extinderii controlului și stăpînirii ei efective asupra întregului teritoriu al țării de la Răsărit de Carpați.

Treptata devenire a unei capitale

Prin construirea primei cetăți de piatră în partea de Vest a Sucevei (avînd un plan romboidal, prevăzută cu turnuri puternice și un șanț de apărare), domnia nu făcea altceva decît să materializeze nevoia adînc resimțită de a se consolida pe plan intern-militar, dar și de a pregăti țara împotriva unor posibile atacuri din afară. Această preocupare este evidentă, căci împreună cu cetatea de la Suceava, s-a mai construit o altă fortificație de piatră la Neamț și, cîțiva ani mai tîrziu, o puternică întăritură de lemn și pămînt la confluența Moldovei cu Siretul, acolo unde orașul Roman avea să cunoască, de asemenea, o rapidă dezvoltare.

Că domnia nu urmărea o simplă implantare de cetate la Suceava o dovedește însuși faptul că, în același timp, s-a ridicat aici și cea mai veche Casă domnească din oraș. Vestigiile ei au fost depistate de săpăturile arheologice. Edificiul construit din lemn, în tehnica tradițională a locurilor, era

---

[1-3] *Magazin istoric*, nr. 3/1967; 1/1972, 2/1973; 11/1974.

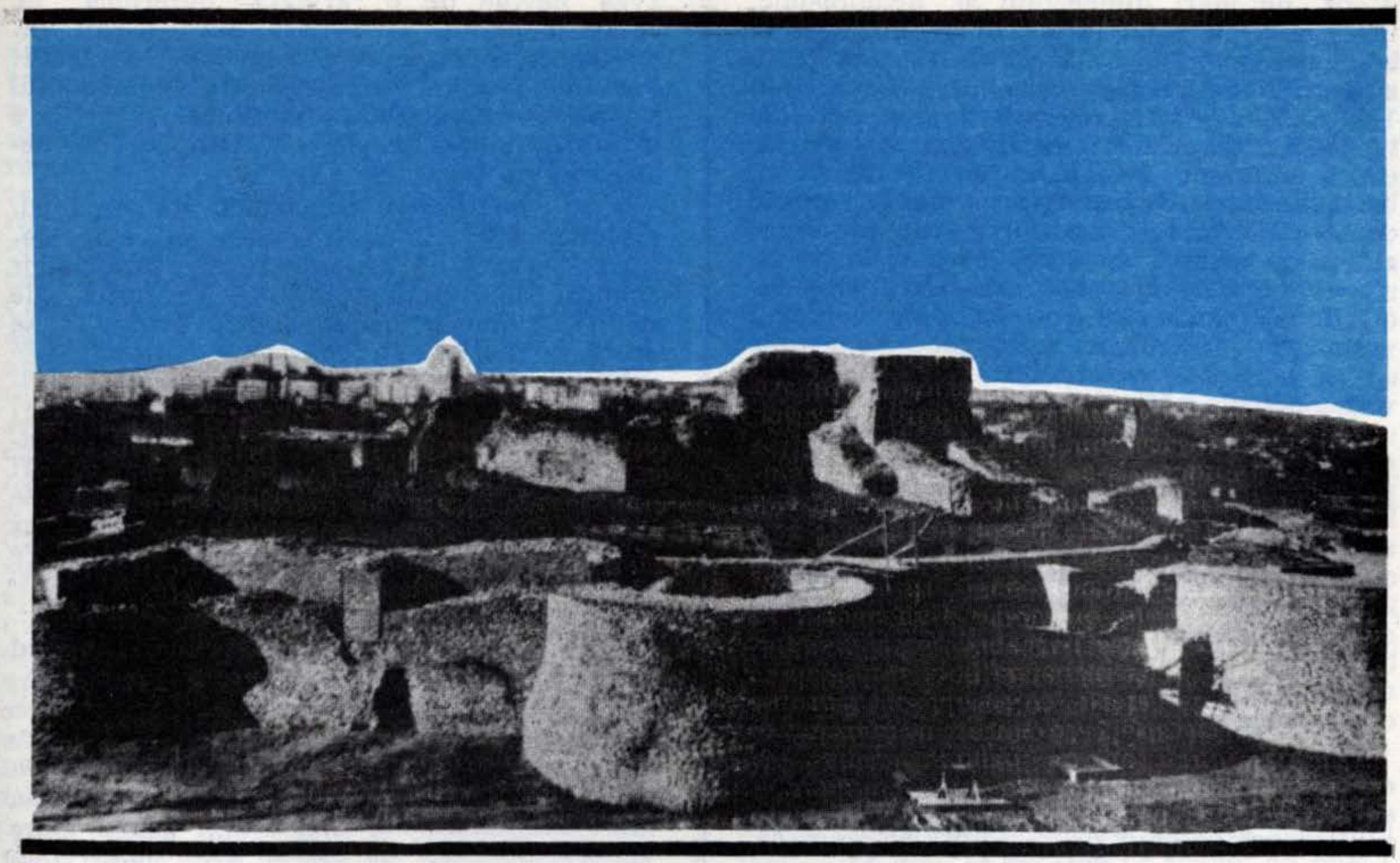

O imagine de azi a zidurilor vechii reşedinţe a Moldovei

destul de mare: peste 15 m lungime şi 7 m lăţime. După cît se pare, el nu constituia decît o locuinţă provizorie pentru domn, a cărui reşedinţă propriu-zisă era în cetate. Dealtfel, în tot timpul cît a fost capitală a Moldovei, Suceava a prezentat această particularitate. Deşi în oraş a existat, de-a lungul anilor, un impunător palat care a cunoscut mai multe faze de construcţie, viaţa de curte, Sfatul domnesc, primirea solilor străini au avut drept cadru Cetatea de scaun, palatul din oraş nefiind decît reşedinţa particulară a voievodului. De la bun început, Petru I a avut şi iniţiativa de a întemeia, la Suceava, Mitropolia ţării. Faptul că el a optat pentru Iosif, episcopul de la Cetatea Albă, a declanşat un conflict cu Patriarhia din Constantinopol, conflict prelungit pînă în timpul lui Alexandru cel Bun (1400-1432)[1], cînd Suceava a devenit scaun mitropolitan.

Dacă Petru I al Muşatei are meritul de a fi ridicat Suceava la rang de capitală, Alexandru cel Bun îl are, fără îndoială, pe acela de a fi făcut din oraş cel mai de frunte centru al Moldovei. În primul rînd, în vremea sa s-au încheiat lucrările de construcţie a noii cetăţi a Sucevei. Aşezată în zona de Răsărit a oraşului, opusă fortificaţiei romboidale care, sub Petru, servise drept reşedinţă, aceasta a devenit principala fortificaţie, în vreme ce construcţia din Apusul oraşului a fost, din motive încă neelucidate, dărîmată. Ce reprezenta această veritabilă Cetate de scaun, ne-o arată urmele păstrate. De plan patrulater, prevăzută cu turnuri rectangulare la colţuri, ca şi pe mijlocul laturilor, fortificaţia poate fi considerată una din cele mai redutabile nu numai din Moldova, ci chiar din întreagă această zonă a Europei şi putea juca, efectiv, rolul de principal element în sistemul defensiv al ţării.

Atenţia specială acordată Cetăţii de scaun nu era întîmplătoare. Alexandru cel Bun era conştient că de puterea ei de a rezista oricărui atac depindea, în ultimă instanţă, însăşi capacitatea domniei de a se opune încercărilor de supunere a ţării.

Nu ştim care va fi fost viaţa ce se desfăşura în cuprinsul cetăţii iniţiale, cea din marginea de Apus a oraşului. Faptul că ea a fost demolată chiar la începutul sec. XV — foarte probabil odată cu încheierea lucrărilor de construcţie a noii Cetăţi de scaun — nu ne permite să ne edificăm asupra măsurii în care oferea condiţiile necesare traiului familiei voievodale şi anturajului ei şi nici să înţelegem dacă domnul cu întreaga sa curte puteau rămîne aici o vreme îndelungată. În schimb, în noua cetate, şi în această privinţă nu există nici o îndoială, domnia dispunea de toate condiţiile pentru a putea rezida. Mai mult, judecînd după resturile de frescă ce împodobeau paraclisul cetăţii (situat pe latura de Est a acesteia, chiar în zona porţii) arta şi confortul se integrau perfect în ansamblul de construcţii.

Concomitent cu încheierea lucrărilor la Cetatea de scaun, s-a ridicat şi prima clădire de piatră din cadrul Curţii domneşti din oraş. Dacă pînă atunci domnia dispunea în tîrgul Sucevei doar de o casă de lemn — e

[1] *Magazin istoric*, nr. 10/1970, 4/1975 şi 9/1976.

drept, de mari dimensiuni și, neîndoielnic, înzestrată cu toate cele de trebuință — la începutul sec. XV, alături de aceasta (care a continuat să funcționeze pînă după anul 1480, cînd a fost distrusă de un puternic incendiu), s-a ridicat un edificiu de piatră, de dimensiuni impunătoare, prevăzut cu beciuri adînci de peste patru metri. Ambele construcții au fost înconjurate de puternice ziduri de incintă, ceea ce, desigur, le conferea un plus de siguranță și măreție. Deși lucrările de refacere ce s-au succedat în lungul vremii au înlăturat multe din elementele construcției din vremea lui Alexandru voievod, resturile păstrate ne îngăduie să intuim, măcar în parte, viața ce se desfășura în cuprinsul Curții domnești din Suceava. Diferitele amenajări ale căror urme au ajuns pînă la noi, ceramica descoperită în săpături, uneltele, monedele sînt elemente ale unei activități umane intense; în jurul Palatului domnesc, se constituise, cu timpul, un adevărat cartier de slujitori domnești, de la boierii din anturajul voievodal, pînă la meșteșugarii de toate felurile, ale căror produse satisfăceau nevoile zilnice ale Curții.

Din timpul lui Alexandru cel Bun avem elemente care ne îngăduie să reconstituim și primele evenimente politice legate de viața Sucevei în chip de reședință domnească. Am amintit mai înainte că în această vreme a fost reglementat conflictul cu Patriarhia din Constantinopol, izbucnit încă din anii lui Petru I.

Sub Alexandru cel Bun, Suceava a primit și primii soli; este vorba de trimișii regelui polon, Vladislav Jagello, care au încheiat în capitala Moldovei un tratat (neratificat) cu delegatul lui Mircea cel Bătrîn[1], Roman Herescu. Solii țării surori și ai voievodului Mircea cel Bătrîn veneau în mod curent la Suceava; dealtfel, Alexandru-voievod găsise adăpost (cînd era pretendent la tron) la Mircea cel Bătrîn și se înscăunase cu ajutorul acestuia. Ulterior, cei doi voievozi români și-au unit eforturile pentru a apăra independența țărilor lor.

În sfîrșit, în 1415, ca semn al integrării în viața politică a Europei, Moldova și-a trimis reprezentanți la Conciliul ecumenic de la Konstanz. Printre delegații moldoveni s-au aflat și fruntași ai Sucevei, dovadă că orașul devenise în adevăratul sens al cuvîntului un centru cu statut aparte în viața politică a țării.

Cetatea înfruntă pe Mahomed II și pe Ioan Albert

În istoria românilor, domnia lui Ștefan III voievod[2], cel care a binemeritat de la contemporani, ca și de la urmași, numele omagial „cel Mare", va rămîne înscrisă cu majuscule. Pentru ca lupta să-i fie încununată de succes, el a înțeles, mai bine decît orice alt voievod al vremii, că țara avea nevoie de o armată puternică, de cetăți capabile să reziste unor asedii îndelungate, purtate cu armele noi ale vremii: tunurile. Firește, primul gînd al voievodului s-a îndreptat către Cetatea de scaun, pe care a transformat-o în simbol al luptei de neatîrnare a țării.

Așa cum fusese construită de vrednicii înaintași Petru I și Alexandru cel Bun, cetatea Sucevei nu mai putea face față noilor condiții de luptă, zidurile și turnurile sale nefiind suficient de rezistente pentru a se opune artileriei. În consecință, principalele măsuri adoptate de Ștefan au vizat întărirea suplimentară a fortificației cu noi ziduri — mai groase și mai puternice. În plus, zidurile cetății au fost prevăzute cu turnuri semicirculare deosebit de masive, capabile nu numai să reziste loviturilor de tun, dar să și suporte pe ele piese de artilerie, pe care apărătorii le foloseau împotriva asediatorilor.

Foarte curînd măsurile luate de voievod aveau să facă dovada deplinei lor utilități; începînd de la jumătatea secolului XV, Moldova avea să înfrunte noua forță care amenința independența țării: Imperiul otoman.

În 1475 cronica țării a înregistrat prima mare înfruntare cu otomanii și prima mare victorie obținută de oștenii gloriosului voievod în bătălia de la Vaslui, din 10 ianuarie[3]. Era însă limpede că Mahomed II, cuceritorul Constantinopolului, nu se va împăca cu gîndul înfrîngerii. Reacția s-a produs în vara anului următor, 1476. Cu o oaste mare (unii cronicari dau cifra de 200 000 oameni) temutul sultan a pătruns în inima Moldovei. Copleșit la Războieni, dar nu înfrînt[4], Ștefan s-a văzut nevoit să se retragă în munți pentru a putea aduna, din nou, oastea. Soarta Moldovei a fost lăsată pe seama cetăților sale și în primul rînd a Sucevei, spre care sultanul s-a îndreptat cu principalele sale trupe. Măcar că „era înconjurat cu șanțuri și pălăngi" — cum menționează un document contemporan, orașul a fost cucerit. Reședința — în care se afla familia voievodului — a rezistat însă asediului. Descriind evenimentul, secretarul sultanului, Giovanni Maria Angiolello, ne face și o primă prezentare a cetății. „Numai Castelul Sucevei — spune el — era clădit din piatră și tencuială, pe o coastă în afara orașului. Acesta rezista și era foarte bine înzestrat". În ciuda eforturilor depuse de dușman, cetatea a rămas neclintită, în vreme ce condițiile armatei otomane se înrăutățeau continuu, ca urmare a hărțuielilor la care era supusă de oastea lui Ștefan. Victoria temporară obținută de sultan la Războieni se profila, în final, într-o catastrofală înfrîngere, încît Mahomed s-a văzut nevoit să dea semnalul de retragere: „Ca să nu-și piardă vremea în zadar" — notează același Angiolello.

Aproape un sfert de secol mai tîrziu, Suceava a trecut din nou printr-un moment de grea cumpănă, nu numai pentru oraș și cetate, dar chiar pentru existența independentă a țării Moldovei. Spre sfîrșitul verii

---

[1-4] *Magazin istoric*, nr. 3/1967, 1/1969; 2/1971, 1/1974; 1/1975; 7/1976.

anului 1497, regele Poloniei Ioan Albert a pătruns în Moldova, însoţit de trupe numeroase şi puternic înarmate, sub cuvînt că merge să înfrunte oastea otomană. Curînd însă regele polon şi-a dezvăluit adevăratele intenţii, schimbînd drumul oştirii şi îndreptîndu-se către Suceava, pentru a-l înlătura din domnie pe Ştefan. La finele lunii septembrie, oastea lui Ioan Albert se afla în faţa Cetăţii de scaun. Trei săptămîni a durat asediul pe care Grigore Ureche l-a descris astfel: „Deci craiul leşescu au venitu cu toată puterea sa la cetatea Sucevii, duminică, septemvrie 24 de zile. Iară în 26, marţi de cătră sară, au început a bate cetatea şi au bătut pregiur dînsa trei săptămîni şi zioa şi noaptea şi nimica n-au folositu, nădăjduindu că se va închina ţara ... Aşa ţara strîngîndu-se, iară din cetate cît putiia să apăra şi ce risipiia leşii zioa cu puşcile [tunurile] noaptea astupa găurile şi le întăriia, de le era munca lor în zadar, iară pe afară, unde afla leşi răşchiraţi dupe hrană, îi lega şi îi tăia de nu erau volnici nici într-o parte să iasă. Mai multu strica loruşi decît celor închişi, şi în toate zilele li se adăugea lipsa flămînziciunii".

Cu oastea înfometată şi continuu hărţuită, trufaşul Ioan Albert s-a văzut nevoit să ridice asediul. „Înapoi însă cu toată ruşinea — notează Iorga — putea să se întoarcă cineva, bătut, deşi fără să lupte? Da însă numai cu voia lui Ştefan". În adevăr, în Codrul Cosminului, voievodul român a obţinut o mare victorie, reafirmînd hotărîrea românilor de a-şi apăra cu orice preţ independenţa.

Viaţa Cetăţii de scaun nu s-a limitat însă numai la evenimente militare. Epoca lui Ştefan cel Mare a însemnat, în egală măsură, o perioadă de avînt a artei şi culturii, Curtea şi reşedinţa au fost teatrul unei intense activităţi politice şi diplomatice. Deşi puţine şi izolate, informaţiile de care dispunem întregesc o imagine a perioadei de apogeu a Moldovei şi a principalului ei oraş din acea vreme. Ştim de pildă că în ultimii 15 ani ai veacului XV, la Curtea domnească din oraş, s-au desfăşurat lucrări de mare amploare, impuse şi de unele evenimente care au avut loc. În absenţa voievodului, aflat la Colomeea pentru a se întîlni cu suveranul polon, Moldova a fost invadată de trupe otomane, care voiau să aşeze în domnie pe un pretendent cu numele Hroiot. Invadatorii au ajuns pînă la Suceava şi au ars timp de două zile oraşul (septembrie 1485). Atunci a fost distrusă şi Curtea domnească, creîndu-se nevoia unei refaceri aproape integrale a acesteia. Unele clădiri mai vechi — cum a fost casa de zid ridicată în timpul domniei lui Alexandru cel Bun — au fost mărite, s-au ridicat noi edificii, ca, de exemplu, construcţia de pe latura de Nord.

Cercetările arheologice au scos la lumină şi alte vestigii care întregesc imaginea despre ceea ce caracteriza viaţa din interiorul cetăţii şi al Curţii din oraş: ceramică smălţuită lucrată de meşteri locali într-o tehnică ce o face comparabilă cu produse de mare lux din Imperiul bizantin, ceramică splendidă din import şi mai ales plăci decorative sau cahle smălţuite pentru sobe într-o mare diversitate de culori şi motive ornamentale. Toate acestea ne îngăduie să considerăm că în Nordul ţării exista o adevărată şcoală specializată în producerea acestor obiecte.

Preocupările lui Ştefan privind întărirea Cetăţii de Scaun s-au împletit cu grija de a asigura construcţiei fastul unui veritabil Palat domnesc. Ancadramente splendide de ferestre, montanţi de uşi, plăci ornamentale sau cărămizi smălţuite arată că cetatea Sucevei se situa la nivelul celor mai luxoase castele medievale europene. Grija pentru frumos e dovedită, între altele, şi de inventarul descoperit în dărîmăturile unei case de mari proporţii, aflată pe platoul din faţa cetăţii, din care reţine atenţia o mare cantitate de cahle provenind de la soba acestei construcţii[1].

Suceava a fost şi centrul unei importante activităţi diplomatice şi al unor mari decizii politice. La curtea lui Ştefan s-au prezentat solii dogelui Veneţiei sau ai papei, care, după victoria de la Vaslui, au adus mesaje de laudă şi îmbărbătare pentru „atletul creştinităţii". Tot aici, la Cetatea de scaun, cu puţin înainte de a se sfîrşi, preocupat de soarta ţării sale, Ştefan a impus ca domn pe fiul său, cu nume moldo-muntean, Bogdan-Vlad.

„Anevoioasă ca şi vînătoarea păsării măiastre"

Cetatea Sucevei rezistase cu eroism celor două asedii din anii 1476 şi 1497, dovedindu-se inexpugnabilă. Dacă ea ar fi avut de înfruntat doar agresiuni militare ar fi putut rezista în continuare mult timp. Această afirmaţie o întîlnim nu numai în izvoarele interne, ci şi în scrieri ale unor cronicari străini. Unul dintre aceştia, Mustafa Gelal Zade, referindu-se la evenimentele din 1538 — anul sfîrşitului primei domnii a lui Petru Rareş[2] — cînd sultanul Soliman Magnificul a intrat în cetate, ale cărei porţi au fost deschise de boierii care îl părăsiseră pe Rareş, scrie: „Cetatea este înaltă, turnurile sînt solide, porţile înguste, şanţurile largi; *este aşa de nepătrunsă încît ar împiedica şi zborul unei păsări*. În turnurile sale se găsesc aşezate tunuri de toate dimensiunile şi muniţii şi provizii din abundenţă. În şanţurile cetăţii sînt înfipte ţepuşe de fier şi lemn, care alcătuiesc piedici secundare. *Cetatea este aşa de bine întărită încît cucerirea ei este foarte dificilă*" (subl. *M.D.M*). Cucerirea ei era atît de „anevoioasă ca şi vînătoarea păsării măiastre", nota un alt cronicar otoman, în vreme ce călătorul italian Matracci constata că „cetatea avea ziduri numeroase şi puternice ..., pereţii aveau trei rînduri de turnuri care se înălţau la cer şi se întindeau de la un capăt la altul".

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 2/1976; 3/1977.

VULTURUL BIZANTIN și o locuință suceveană din sec. XV

În 1538, otomanii au reușit, deci, pentru prima oară, să pătrundă în reședința domnilor Moldovei, dar faptul s-a petrecut nu în urma unei victorii militare, ci a unui moment de confuzie temporară. Momentul a fost remarcat cu amărăciune în cronicile țării: „Atunci — notează Macarie, cronicarul lui Rareș — și prea frumoasa cetate a Sucevei se supuse turcilor și o batjocorîră ca pe roaba cea de pe urmă".

În timpul domniei lui Alexandru Lăpușneanu[1], în împrejurările în care ingerințele otomanilor deveniseră tot mai insistente, capitala Țării Moldovei a fost mutată la Iași, care devenise, cu vremea, principalul centru economic al țării. Cetatea de la Suceava a fost incendiată, în urma poruncii lui Alexandru Lăpușneanu. Această măsură, aspru condamnată de contemporani, a fost astfel justificată într-o descriere anonimă din deceniul următor: „nu departe de acești munți se află, pe un loc înalt, cetatea Sucevei, vechea reședință a principilor ... dărîmată pe jumătate de voievodul Alexandru, în anul 1564, pentru ca dușmanii săi să nu poată pune din nou stăpînire pe ea; *poate fi deci ușor refăcută*" (subl. *M.D.M.*).

Și după ce Iașii au devenit capitală, Suceava a continuat să fie reședință domnească. Aron vodă și Ștefan Răzvan s-au stabilit aici cu întreaga curte. Ieremia Movilă[2], voievod din 1595, i-a adus unele îmbunătățiri. Miron Costin vorbea despre „turnul Cetății Sucevei dinspre miază-zi, unde scrie sus că este tocmit [construit] de Irimie vodă".

La 29 mai 1600, reședința voievozilor Moldovei a fost martora unui eveniment de maximă rezonanță în inimile tuturor românilor: porțile Sucevei s-au deschis larg pentru a-l primi pe Mihai Viteazul[3] în glorioasa sa campanie de unire a celor trei Țări române. Noul pîrcălab al cetății — Ioan Kaptury — depunînd jurămîntul de credință voievodului ce realizase prima unire a românilor, se angaja: „Eu, Ioan Kaptury, pîrcălabul Cetății Suceava, mă jur ... că voi fi drept și cu credință domnului meu, stăpînitorul și domnul Ardealului, Țării Românești și Moldovei, Măriei Sale lui Mihai vodă și fiului Măriei Sale, lui Petru vodă, tot așa îi voi fi drept și cu credință și voi ține pentru Măririle Lor cetatea ce mi-a fost încredințată ... pînă-mi va sta capul...".

Domnia lui Vasile Lupu (1634-1653) a însemnat pentru Suceava medievală o nouă perioadă de înflorire. Atît Cetatea de scaun, cît și Curtea domnească au cunoscut într-atît de ample refaceri, încît se poate spune, pe bună dreptate, că ambele și-au schimbat substanțial înfățișarea. Astfel, la cetate s-au efectuat acțiuni ample de refacere a clădirilor din curtea interioară, s-au refăcut

[1-3] *Magazin istoric*, nr. 6/1971; 6/1973; 5,8 și 10/1975.

În cele peste două decenii de cercetări arheologice sistematice efectuate la Suceava s-au făcut numeroase descoperiri, grație cărora putem avea astăzi o imagine destul de clară asupra a ceea ce însemna — în evul mediu — acest străvechi oraș. Printre aceste mărturii se află și casa unui orășean din prima jumătate a sec. XV. Deși construcția n-a putut fi cercetată în întregime, dat fiind că deasupra ei se află acum o altă clădire, materialele găsite ne ajută să desprindem o serie de concluzii interesante. Către anul 1450, un incendiu a mistuit clădirea, stăpînul ei fiind nevoit s-o părăsească în grabă, ceea ce explică mulțimea obiectelor rămase pe loc.

În primul rînd, se cuvin subliniate dimensiunile — neobișnuite pentru acea vreme — ale clădirii, care oferea peste 100 m.p. de spațiu locuibil, compartimentat în mai multe încăperi. Sub clădire exista un beci spațios, din bîrne de stejar, în care au fost descoperite o serie de piese din ceramică: vase pentru păstrarea produselor, pregătirea hranei, servitul mesei: strachini, farfurii și pahare smălțuite în verde, adevărate servicii de masă, dovezi semnificative pentru gradul de confort în locuința amintită în care trăia un sucevean la mijlocul veacului XV.

Printre piesele găsite, se află și un mare număr de cahle de teracotă de diverse modele, atît originale, cît și din tipurile larg răspîndite atunci în Europa. Descoperirea este deosebit de valoroasă dacă ținem seama că astfel de piese se aflau, în acea primă jumătate a sec. XV, numai la Curtea domnească sau la Cetatea de Scaun. Faptul că locuința era situată în cartierul meșteșugăresc al olarilor ne îndeamnă să credem că produsele respective au fost executate chiar de către stăpînul casei, care era nu un meșteșugar oarecare, ci însuși furnizorul Curții domnești.

Pe una dintre cahle este reprezentat vulturul bicefal. Este *unica* piesă de acest fel descoperită pînă acum în Moldova, datînd dintr-o epocă anterioară sec. XVII, cînd vulturul bicefal începe să fie arborat de unii dintre voievozii moldoveni.

În Țara Românească, acest însemn heraldic — propriu familiei imperiale de la Constantinopol — a fost larg răspîndit încă din vremea domniei lui Mircea cel Bătrîn, fiind o consecință directă a titlului de despot al Dobrogei pe care-l purta marele voievod al Țării Românești. Vulturul bicefal apare însă numai în strînsă legătură cu reprezentările armoriilor voievodale (pe monede, sau la Cozia — ctitoria domnitorului).

Cum se explică prezența aceluiași însemn heraldic pe un obiect găsit în locuința unui simplu orășean sucevean? Cum arătam, suceveanul a fost, după toate probabilitățile, unul dintre meșterii care lucrau pentru Curtea domnească. Pentru palatul voievodal a executat, desigur, și cahlele cu vulturul bicefal. Faptul că a folosit o astfel de piesă și la construcția sobei din propria sa casă nu se explică decît prin aceea că, fiind vorba de un exemplar mai puțin reușit (cum par s-o indice cîteva detalii ale piesei), l-a reținut pentru sine.

Ipoteza nu lămurește însă împrejurările politice care au determinat pe voievodul Moldovei din acea perioadă să comande asemenea piese. Explicația o găsim, credem, dacă avem în vedere că locuința a existat în prima jumătate a sec XV, deci aproximativ în timpul domniei lui Alexandru cel Bun, care a întreținut strînse legături cu Mircea cel Bătrîn. Nu este exclus ca, sub influența vecinului și prietenului său, să fi adoptat acest semn heraldic.

Ar mai fi posibilă însă și o altă ipoteză. În *Descrierea Moldovei*, Dimitrie Cantemir ne transmite informația că „apărînd stăruitor ortodoxia [Alexandru] a meritat de la Ioan Paleologul [împăratul bizantin] nu numai numele de despot, dar și coroana regească". Nefiind confirmată, pînă acum, de alte izvoare, știrea nu a fost luată însă în considerație de către istorici. Iată acum că informația capătă un anume suport.

Oricum însă descoperirea rămîne una dintre cele mai interesante rezultate ale cercetărilor arheologiei din Moldova și este de nădăjduit că alte mărturii vor ajuta la stabilirea semnificației ei reale.

M.D.M.

bolțile încăperilor de locuit, s-au amenajat stîlpii de cărămidă pe care se sprijinea foișorul de lemn al etajului, foișor ce înconjura curtea interioară.

Curtea domnească din oraș — cum atestă cercetările arheologice — a fost, de asemenea, refăcută, utilizîndu-se pe scară largă cărămida, în timp ce, pînă în sec.XVI, principalul material de construcții fusese piatra. Încăperile au fost înzestrate cu sobe lucrate din cahle splendid ornamentate.

Peste numai două decenii de la sfîrșitul tragic al domniei lui Vasile Lupu, Dumitrașcu Cantacuzino (1673-1675) a dat curs poruncii Porții de distrugere a cetăților țării. Și cum zidurile cetății Sucevei nu au putut fi aruncate în aer cu ajutorul pulberii, „au umplut-o de lemne și de paie, apoi le-au dat foc, de au ars-o. Și așa, slăbindu-i zidul, s-au răsipit". La aceasta s-a adăugat un puternic cutremur — în timpul celei de-a treia domnii a lui Duca vodă (1678-1684) — care a ruinat și mai mult zidurile, atunci prăbușindu-se și turnul cel mare „ce-i ziceau oamenii turnul Nebuisăi, adică nu te teme". Era vorba, probabil, de turnul de pe latura de Sud.

Peste numai cîteva decenii, oamenii aveau să vină la Suceava, atrași doar de mirajul glorioaselor vestigii, așa cum avea s-o facă eruditul Dimitrie Cantemir, care în *Descrierea Moldovei* relatează: „Suceava are în zidurile ei o piatră mare, în care sînt săpate șapte turnuri acoperite cu o coroană imperială, pe care o țin doi lei. Alături de aceasta se mai vede, în temelia turnurilor, o piatră în care sînt doi pești solzoși, cu capetele în jos și coadele în sus; chiar sub dînșii capul unui bour, iar în coarnele acestuia o stea cu șase raze".

Martoră la eroice momente ale istoriei noastre la începuturile consolidării statului medieval centralizat moldovean, la glorioasa epopee antiotomană a lui Ștefan cel Mare, la triumfala unire realizată de Mihai Viteazul, vechea cetate de scaun a Moldovei vede înflorind azi orașul industrial Suceava — un municipiu în plină dezvoltare, în anii socialismului biruitor. *„La cetatea de scaun* — remarca secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — *ni s-a vorbit despre distrugerile care au avut loc și despre preocuparea de a păstra și restaura acest monument istoric, pentru a înfățișa oamenilor muncii trecutul minunat de luptă al poporului. Astăzi nu mai ridicăm asemenea cetăți. Ridicăm însă noi cetăți care nu vor mai putea fi distruse de nimeni. Cetățile noastre sînt industria, agricultura, știința și cultura. Un popor care are o industrie puternică, o agricultură puternică, o știință și o cultură înaintată va dăinui peste veacuri și nu va putea fi niciodată înfrînt*".

2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent

SĂRBĂTOAREA ANULUI NOU ÎN TRADIȚIA POPULARĂ

Prof. dr. docent MIHAI POP

Spre deosebire de culturile moderne raționaliste, în care marchează doar o tăietură, o dată calendaristică, în ansamblul sărbătorilor comunităților cu cultură tradițională de factură orală[1], Anul nou își păstrează semnificația primordială. În culturile tradiționale, Anul nou este cea mai mare sărbătoare, un prag cu multiple implicații. Un prag peste care se trece din ceea ce oamenii au trăit în ceea ce vor trăi, din ceea ce cunosc în necunoscut, din ceea ce a fost în ceea ce va fi, din trecut în viitor.

Această multitudine de sensuri, pe care oamenii culturilor tradiționale le-au dat sărbătorii Anului nou, explică durata ei ceremonială (12 zile — Duodicessima), amploarea, numărul mare de acte rituale pe care le implică, precum și adînca lor semnificație obștească.

La originea Duodicessimei

Dacă cele 12 zile consacrate sărbătorii (rămase în tradiție) se explică prin dificultatea resimțită de oamenii antichității în lămurirea diferenței dintre calendarul lunar (354 zile) și cel solar (365-366 zile), studii mai noi tind să lămurească nu numai sensul obiceiurilor legate de schimbarea anului, ci și originea și devenirea în timp, semnificația particulară a diferitelor momente. Aceste studii pornesc de la modul în care s-a sărbătorit din antichitate, la diferite popoare, trecerea de la anul vechi la cel nou, data la care se sărbătorea această trecere și calculele prin care s-a ajuns la stabilirea datei respective. Se știe, de pildă, că diferite popoare au segmentat timpul în funcție de schimbările anotimpurilor și trecerea de la o perioadă de vegetație, la alta — deci, direct în legătură cu practicile agricole. Așa, de exemplu, babilonienii sărbătoreau Anul nou și primăvara și toamna, egiptenii îl puneau în legătură cu revărsările periodice ale Nilului; în sfîrșit, romanii sărbătoreau inițial Anul nou la 1 martie, deci odată cu începerea lucrărilor agricole. O analiză mai atentă a modului în care diferite popoare au ajuns la sărbăto-

[1] Pe larg, despre caracterul culturilor populare orale în **Magazin istoric**, nr. 9/1978.

La români, ca, dealtfel, la numeroase alte popoare, sărbătoarea Anului nou prilejuieşte punerea în valoare a unui bogat repertoriu de costume şi vechi creaţii muzicale

În p. 28: *Pluguşorul celor mici*

rirea noului an este revelatoare atît pentru permanentele lor legături, cît şi pentru dăinuirea, peste vremi, a unor practici din cele mai îndepărtate timpuri.

Primii care au elaborat un calendar, potrivind socoteala timpului după mersul soarelui şi al lunii, au fost babilonienii. După calendarul lunar, ei împărţeau anul în douăsprezece părţi, fiecare parte cuprinzînd răstimpul de la o lună nouă, la altă lună nouă. (Se ştie că ciclul lunar este: lună nouă, primul pătrar, lună plină, al doilea pătrar şi din nou, lună plină). Între ultima fază a lunii (al doilea pătrar) şi apariţia lunii noi exista o perioadă de trei zile de întuneric. Era firesc ca aceste zile să trezească, în conştiinţa oamenilor acelei vremi, un sentiment izvorît din viziunea lor despre lume şi fenomenele înconjurătoare, privite ca nefaste sau binefăcătoare. De asemenea, babilonienii au observat o neconcordanţă între calendarul lunar (care, avînd intervalul de la o lunaţie la alta de 29 zile, conducea la un an de 350 zile) şi cel solar, a cărui durată era de 365 zile. Sistemul calendaristic lunaro-solar a fost împrumutat, în cadrul fireştilor schimburi culturale, şi de alte popoare. Odată cu el şi diferenţa de zile, care, chiar dacă calculele matematice s-au perfecţionat, s-a menţinut la 12 zile (354 zile calendarul lunar; 365-366 cel solar). Aceste zile numite de romani **Duodicessima** alcătuiesc ciclul sărbătorilor de Anul nou. Oamenii antichităţii credeau că în aceste perioade de limită, forţele tainice ale naturii, întruchipările lor mitologice deveneau deosebit de active. De aceea, pentru a le împiedica să fie nocive omului, ele trebuiau conjurate prin acte şi practici, din care — prin cristalizare şi repetare continuă — s-au născut riturile.

Obiceiul sărbătoririi Anului nou este de dată foarte veche. Din cele 12 tăbliţe de lut ars ale eposului lui Ghilgameş[1], ştim, de pildă, că încă din anul 2400 î.e.n. babilonienii sărbătoreau aceste perioade de limită prin mese opulente, la care oamenii beau must şi bere, sărbătoarea fiind însoţită de acte rituale şi de sacrificii aduse zeilor.

La romani, după rînduiala calendarului vechi, Anul nou începea la 1 martie şi se termina la 23 februarie care era şi ultima zi a acestei luni. Tot An nou se socotea însă şi intrarea în funcţiune a noilor consuli[2], eveniment ce se petrecea la 1 ianuarie. Şi cum la romani, puterea politică a avut o pondere deosebită, din anul 153 î.e.n., această dată s-a generalizat nu numai în întreg imperiul, ci şi în zonele de influenţă romană.

Ciclul prin care romanii marcau trecerea de la anul vechi la Anul nou cuprindea, pe lîngă actul politic al intrării noilor consuli în funcţiune, mai multe momente cu semnificaţii particulare. Între 17-20 decembrie erau **Saturnaliile,** sărbătorile închinate lui Saturn — zile de mare veselie şi libertate — în care se ştergeau, la nivel ritual, diferenţele sociale, se inversau, tot la nivel ritual, rolurile, oamenii se liberau de constrîngerile contingenţelor sociale obişnuite. La 24 decembrie era sărbătoarea **Brumaria,** iar la 1 ianuarie, sărbătoarea lui Ianus, **Calendae Ianuarii.**

Anul nou se sărbătorea prin urări, schimburi de daruri, sacrificii închinate zeilor, mese festive, jocuri şi întreceri de cai şi, fără îndoială, la diferite nivele, mai cu seamă la nivelele populare, prin rituri augurale şi prin acte propiţiatorii, adică prin acte menite să aducă celor ce le practicau sau pentru care erau practicate, viaţă bună şi belşug în anul ce urma. Acest mod de sărbătorire a Anului nou şi-a pus mai tîrziu amprenta pe sărbătoarea tuturor popoarelor europene. Această amprentă, ca şi tradiţiile legate de străvechi praznice ce veneau din substratul popular s-au păstrat chiar şi atunci cînd mitologia creştină a suprapus vechilor sărbători (Brumaria, Calendae Ianuarii etc.) propriul ei sistem de comemorări (între care şi fixarea naşterii mitologice a lui Iisus Christos la 25 decembrie[3]).

---

[1] Erou legendar, conducător al oraşului Uruk, din Sudul Mesopotamiei. Epopeea sa păstrată pe 12 tăbliţe de lut ars este unul din cele mai vechi poeme ajunse pînă în zilele noastre.

[2] Consulii erau doi înalţi magistraţi romani, aleşi anual, timp în care exercitau puterea supremă în stat, alături de Senat.

[3] **Magazin istoric, nr. 12/1975.**

Străvechi datini daco-latine...

Prezența acestei amprente străvechi și în tradiția noastră culturală ca marcă a apartenenței ei la sfera de cultură a Europei romane este atestată de mai multe elemente deosebit de semnificative din ciclul obiceiurilor noastre de Anul nou.

O atestă întîi unele elemente de limbă privite în contextul cultural. Prin însuși caracterul său de limbă romanică, româna a păstrat cuvinte de origine latină pentru a denumi astrele, anul, luna, ziua și chiar zilele săptămînii, după cum denumirea a două elemente esențiale ale sărbătoririi Anului nou, Crăciun și Colindă (cu derivatele ei — colindat — a colinda) sînt tot de origine latină. Nu numai că a păstrat aceste cuvinte ce marchează apartenența la sfera culturală a Europei romane, dar le-a și transmis popoarelor slave ce au coborît peste Carpați spre Sud și maghiarilor, care, migrînd din Asia, s-au așezat în Europa Centrală. Fenomenul este explicabil, fiindcă la așezarea acestor popoare în locurile în care trăiesc astăzi, ele au întîlnit culturile mai evoluate, romano-traco-ilirice sau romano-panonice, și-au asimilat aceste culturi, preluînd termenii (nu însă și sensul lor integral), care denumeau anumite practici. Astfel cuvîntul Crăciun în forma maghiară **Karácsony** denumește în ansamblul culturii maghiare mai mult sărbătoarea creștină, în vreme ce la noi denumește nu numai sărbătoarea și pe Moș Crăciun al mediilor urbane, ci și un personaj mitologic primordial „Bătrînul Crăciun". La fel, cuvîntul „colindă" apare în limbile slave sub forma **Koleda, Kolenda** numai pentru a denumi cîntecele de Crăciun. La noi însă legăturile dintre cuvînt și actul ceremonial al colindatului au dăinuit pînă azi în forme apropiate primelor secole ale erei noastre.

Într-o colindă care este metatextul unui străvechi rit de obștească prosperitate, foarte rar practicat astăzi (reprodus de Al. Viciu: **Colinde din Ardeal**, București, 1914, pp. 35-36), Bătrînul Crăciun apare, în forma unei metafore de mare frumusețe poetică, în toată măreția lui mitologică, fiind, totodată, un bătrîn obișnuit al satelor, cu preocupările cotidiene ale gospodarilor. **Nimic în acest colind nu poate fi integrat personajului care-l redă pe Moș Crăciun din colindele bisericești, fiind, astfel, semnificativ pentru latura laică a acestei sărbători.**

După cum a arătat Al. Rosetti (**Colindele religioase la români,** București, 1920, p. 18) cuvîntul **colind** vine de la **Calendaele romane.** Dar **Calendaele** au la bază verbul latin **calo, calare** = a vesti. La Roma a existat chiar un colegiu al vestitorilor — **Calatores.** În obiceiul românesc de Anul nou, colindarea caselor începe printr-o colindă ce vestește sărbătoarea. Cum se vede sensul de a vesti al cuvîntului s-a păstrat în actul ceremonial ca atare.

Colinda despre Bătrînul Crăciun este probabil una dintre cele mai vechi care ne vorbește pînă astăzi despre acest act al vestirii sărbătorii.

Tot ca un element de legătură între obiceiurile noastre de Anul nou și cele romane trebuie socotit și colindatul copiilor care amintește **strenele** romane (urările obișnuite la Anul nou). În cazul colindelor la pitarii din Transilvania, textul acestor urări seamănă pînă la identitate cu textele latine vulgare citate de Du Cange (**Glosarium mediae et infimae latinitatis,** Paris, 1844, IV, p. 962).

...și permanența lor

Dincolo de aceste evidente atestări de romanitate, obiceiurile noastre populare de Anul nou păstrează, fără îndoială, elemente de substrat ce pot deveni grăitoare în urma unor cercetări minuțioase și profunde.

Vorbind despre religia tracilor și notînd puținătatea atestărilor antice și dificultatea folosirii rezultatelor săpăturilor arheologice pentru desprinderea elementelor de cultură spirituală, Mircea Eliade arată că moștenirea culturală a tracilor s-a păstrat, cu inevitabile alterări, în obiceiurile populare și în folclorul popoarelor balcanice și al românilor (**Histoire des croyances et des idées réligieuses,** Paris, 1978, p. 168).

Gîndind în același sens, putem presupune

Personaje pitoresc costumate fac parte din grupele de colinddtori

că unele rituri din ciclul **duodicessimei,** mai cu seamă colindatul, şi, probabil, unele texte de colinde, păstrează dovezi încă nepuse în valoare ale culturii spirituale dacice. Acest lucru a fost presupus, dealtfel, cu decenii în urmă de Petre Caraman într-o remarcabilă lucrare asupra colindului.

Poezia colindelor noastre păstrează, ca funcţionalitate rituală, dar, probabil, şi ca structurare în timp, mai multe straturi. Unul, care vorbeşte despre desfăşurarea ritului şi vesteşte sărbătoarea. Altul, care încifrează în metaforele poeziei amintirea unor rituri de mult dispărute, şi altul care vorbeşte în minunate alegorii despre viaţa de altădată a poporului nostru, despre civilizaţia străveche şi despre devenirea ei, pînă la civilizaţia românească medievală.

Ca realizare verbală, colindele — care poartă în ele straturi mai vechi de cultură şi civilizaţie — apar odată cu limba română şi se dezvoltă treptat, pînă la acea minunată poezie a lor, pe care o păstrează şi astăzi. Sub această formă, ele sînt fără îndoială realizări de mare frumuseţe ale poeziei medievale româneşti, create înainte să fi apărut literatura română scrisă şi păstrate pînă astăzi sub formă orală. Pentru că este de neconceput ca un popor care avea organizaţie de stat proprie, care a construit minunate monumente de arhitectură, să nu fi creat poezie în limba română, decît începînd cu sec. XVI, mai bine zis cu sec. XVII, cînd se plasează începuturile literaturii scrise în limba română.

Unele din colindele cele mai vechi vorbesc despre rituri de iniţiere sau de confirmare a tinerilor într-un nou statut, cel de nubil, pentru că însăşi intrarea în ceata colindătorilor era o astfel de confirmare. Altele vorbesc, în forme alegorice, despre constituirea de noi gospodării, ca acea colindă despre vînarea cerbului trestior, sau despre alaiuri nupţiale minunate şi despre viaţa fericită a familiei, ori despre vechiul obicei al întrecerii tinerilor în încercarea cailor, în trasul cu arcul etc. Dar vorbesc şi despre construirea de cetăţi, aşa cum ne stă mărturie colindul din Ţara Loviştei, în care ni se spune de cei doi tineri care se întorc de la Curte, de la domnul ţării, cu porunca de a construi o cetate. Se poate, deci, presupune că forma cea mai veche a temei pe care o regăsim mai tîrziu în cîntecul epic despre construirea Mănăstirii de la Curtea de Argeş este cea păstrată în colindele din Nordul Transilvaniei. După cum cred că se poate afirma că şi formele cele mai vechi ale **Mioriţei** sînt cele ce se păstrează pînă astăzi în Transilvania tot sub forma de colindă.

O sărbătoare a muncii şi a belşugului

Presupunerea este firească dacă credem în existenţa unei poezii româneşti medievale care a decantat metatextele vechilor rituri, formele de civilizaţie şi modul de viaţă din străvechiul substrat, încă din epoca dacică, apoi daco-romană, pînă în evul mediu pe care le-a transmis nu ca mituri, ci ca metafore. Că în această poezie au pătruns, în lunga lor devenire, elemente de mitologie creştină este tot atît de firesc ca şi faptul că arhitectura şi pictura noastră medievală sînt arhitectură şi pictură de biserici şi mănăstiri. Aceste elemente au fost asimilate în cultura mediilor cu tradiţie de factură orală dar reies în evidenţă în acele colinde în care diferitele personaje mitologice creştine au fost umanizate şi lăsate să umble printre oameni, să judece, ca şi bătrînii comunităţilor rurale de obşte, sau să ia parte şi să petreacă la mesele gospodarilor pentru a le da mai multă strălucire, a le conferi un caracter augural. Abia mai tîrziu au apărut colindele cu vădite teme mitologice creştine: cîntecele de Stea, create în mediile mănăstireşti sau de către oamenii bisericii.

De aceea, terminologia încetăţenită pentru a deosebi două categorii — colindele laice şi cele religioase — este, cred, neadecvată. Avem o poezie de Crăciun şi de Anul nou seculară ce aduce pînă la noi vechi tradiţii, vechi documente de cultură şi civilizaţie antică şi medievală. Şi avem, de dată mai recentă, colindele bisericeşti şi cîntecele de Stea, puţine la număr faţă de imensul repertoriu al celor seculare. Socotesc deci că este bine să vorbim despre **colinde seculare** şi **colinde bisericeşti.**

Marcă a trecerii peste pragul dintre ani, Anul nou este, totodată, sau poate, înainte

Mască din jocurile vesele ce încheie ciclul sărbătoresc

de toate ceea ce romanii numeau un **Festum incipium** (sărbătoare de început) „o zi la anul" cum i se spune la noi în popor. De aceea, toate actele pe care le implică, toate manifestările ce au loc în timpul celor aproape douăsprezece zile sînt conotate augural sau ominal (de ghicire a soartei). Pentru a afla cum va fi vremea în anul ce vine, plugarii fac ceea ce ei numesc **Calendarul de ceapă,** în care pun douăsprezece foi de ceapă cu sare, în fereastră, de Anul nou. Acele foi care vor fi mai umede, indică, în concepția populară, lunile mai ploioase din timpul anului. Fapt important de știut cînd în viața agropastorală a satelor noastre ploaia, vîntul și soarele jucau un rol atît de mare.

Tot în noaptea de Anul nou, fetele fac o serie de jocuri și acte rituale pentru a-și ghici ursita, data cînd se vor mărita, direcția în care vor pleca de la casa părinților, caracterul, și uneori numele viitorului soț. Ele fac și anumite acte rituale pentru a provoca soarta, pentru a-și chema iubiții. Asemenea acte se fac de obicei noaptea, pentru că în concepția despre timp a comunităților cu cultură de factură orală, acesta este răstimpul în care se poate comunica cu forțele atotștiutoare ale naturii. Dar și pentru faptul că în viziunea acestor comunități, ca și în imaginea antichității și evului mediu, zilele marcate începeau întotdeauna în ajun, nu la miezul nopții ca în calculele moderne și nici dimineața ca în viața cotidiană.

Numărul actelor augurale este foarte mare în ansamblul celor 12 zile ce formează ciclul Anului Nou. De fapt, tot ce se petrece în aceste zile trebuie să fie vestitor de bine. Mai bine-zis, tot ce — în virtutea lucrurilor bine rînduite ale comunităților cu cultura de factură orală — se prevede a se petrece în anul cel nou trebuie citate sub o formă sau alta în actele sărbătorilor Anului nou. Sub forma metaforică a colindelor sau a altor acte alegorice, sub forma mult mai directă, mai sobră a **urării la colac** ce se face în Transilvania de către junii ce joacă turca și care este forma mai veche a **Plugușorului** moldovenesc, plin de hiperbole și de părți menite a stîrni veselia. Toate aceste acte urează, prevestind totodată, ritual — viața fericită de familie, bunăstare, belșug în holde și spor în vite pentru anul ce vine. Ritualurile de Anul nou se înscriu astfel, în egală măsură, ca sărbători ale muncii, ale producerii de bunuri materiale, de către o populație agropastorală, așa cum au fost strămoșii noștri.

De bun augur este și bărbatul frumos și voinic, îmbrăcat în haine de sărbătoare, ce intră primul în casă, în dimineața zilei de Anul nou. De bun augur sînt sorcovitul și aruncatul de boabe de grîu. Și tot de bun augur sînt mîncarea și băutura, întreaga veselie ce trebuie să caracterizeze modul în care omul își petrece cele douăsprezece zile. Aceasta explică de ce ciclul sărbătoresc (în care între timp au pătruns și elemente eterogene: vicleimul, teatrul haiducesc, căiuțul etc.) se încheie cu jocurile cu măști, adică cu acele manifestări în care ierarhiile sînt răsturnate, în care omul ascuns în dosul măștii poate să se considere eliberat de toate contingențele cotidianului, intrînd vesel și bucuros în anul ce vine. Eliberarea ca act esențial al bunului augur devine astfel, prin însăși răsturnarea lucrurilor, un act de înnoire.

În acte, în metatexte, în metafore, omul și-a reamintit din experiența sa tot ce ar putea să se întîmple în anul cel nou. Și-a reamintit pentru ca prin reiterare — să fie conștient de toate cu care ar putea fi confruntat și, prin eliberare, să se simtă înnoit pentru a le face față. Omul, ca element esențial, dar odată cu el întreaga casă — familia și gospodăria — toate categoriile statutare care formează neamul și tot ce îi asigură existența în țarini, livezi și turme.

Astfel, sărbătoarea Anului nou se dovedește o mare repetiție pentru a intra pregătit în ceea ce va fi, o sărbătoare totală, de mare interferență nu numai în modul în care se preformează actele rituale și ceremoniale, ci și în conceptele fundamentale pe care le implică, în viziunea globală despre om și îndatoririle lui, despre normele ideale ale relațiilor dintre oameni și dintre om și natură, pentru asigurarea unei vieți bune, tihnite și îmbelșugate.

2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent

REGI ȘI CĂPETENII GETO-DACICE

Burebista

Constituirea statului dac centralizat sub conducerea lui Burebista, în jurul anului 70 î.e.n., a fost rezultatul dezvoltării vieții materiale și spirituale pe teritoriile locuite de geto-daci, care făceau parte din numeroasa populație a tracilor, cu adînci rădăcini în întreg spațiul carpato-danubian-pontic. Statul dac a cunoscut o puternică înflorire economico-socială în secolul I e.n., sub conducerea lui Decebal.

Hotărîrea Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 26-27 octombrie 1977, cu privire la aniversarea a 2 050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent.

Charnabon

Rex histrianorum

Dromichete

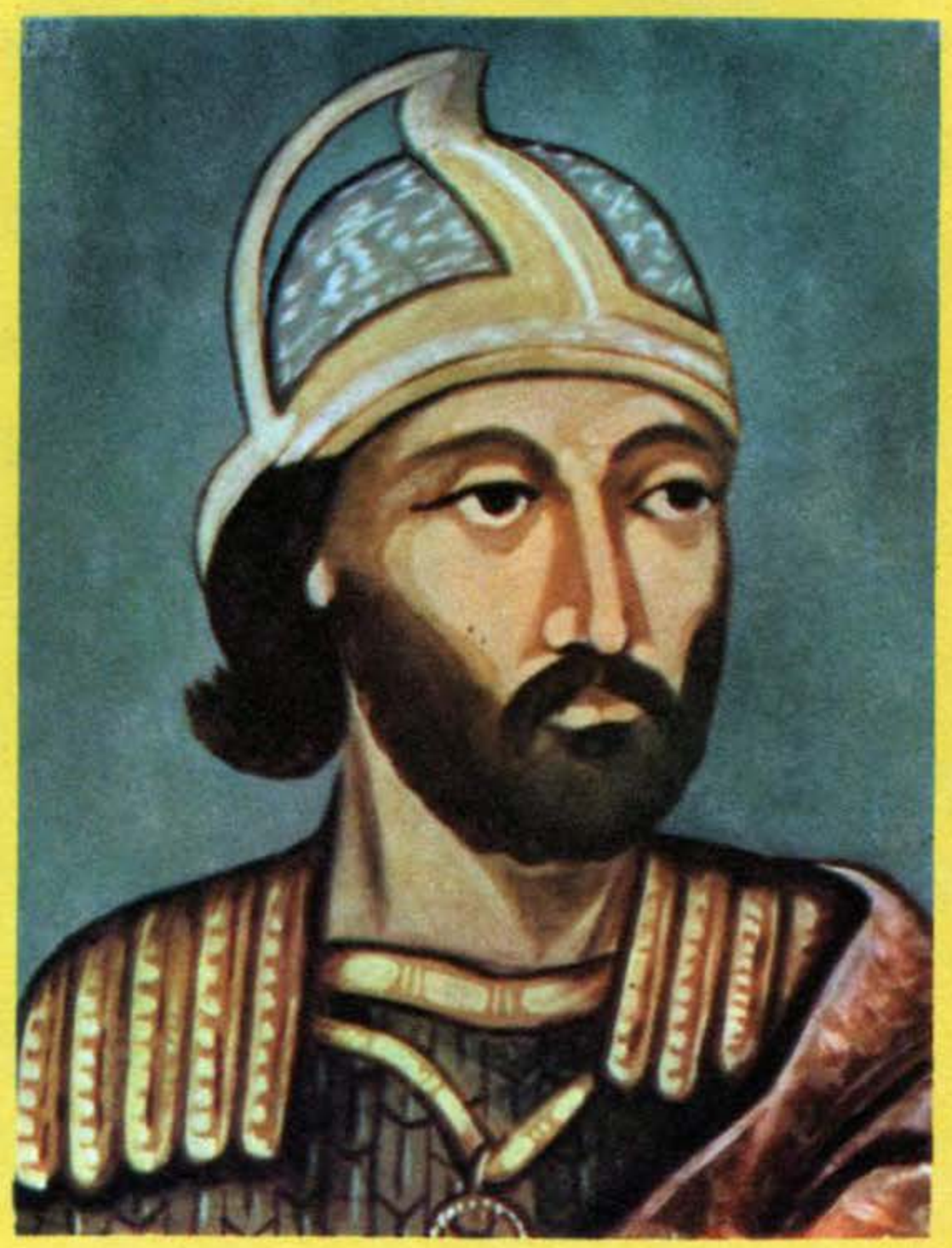

Moskon

Zalmodegikos

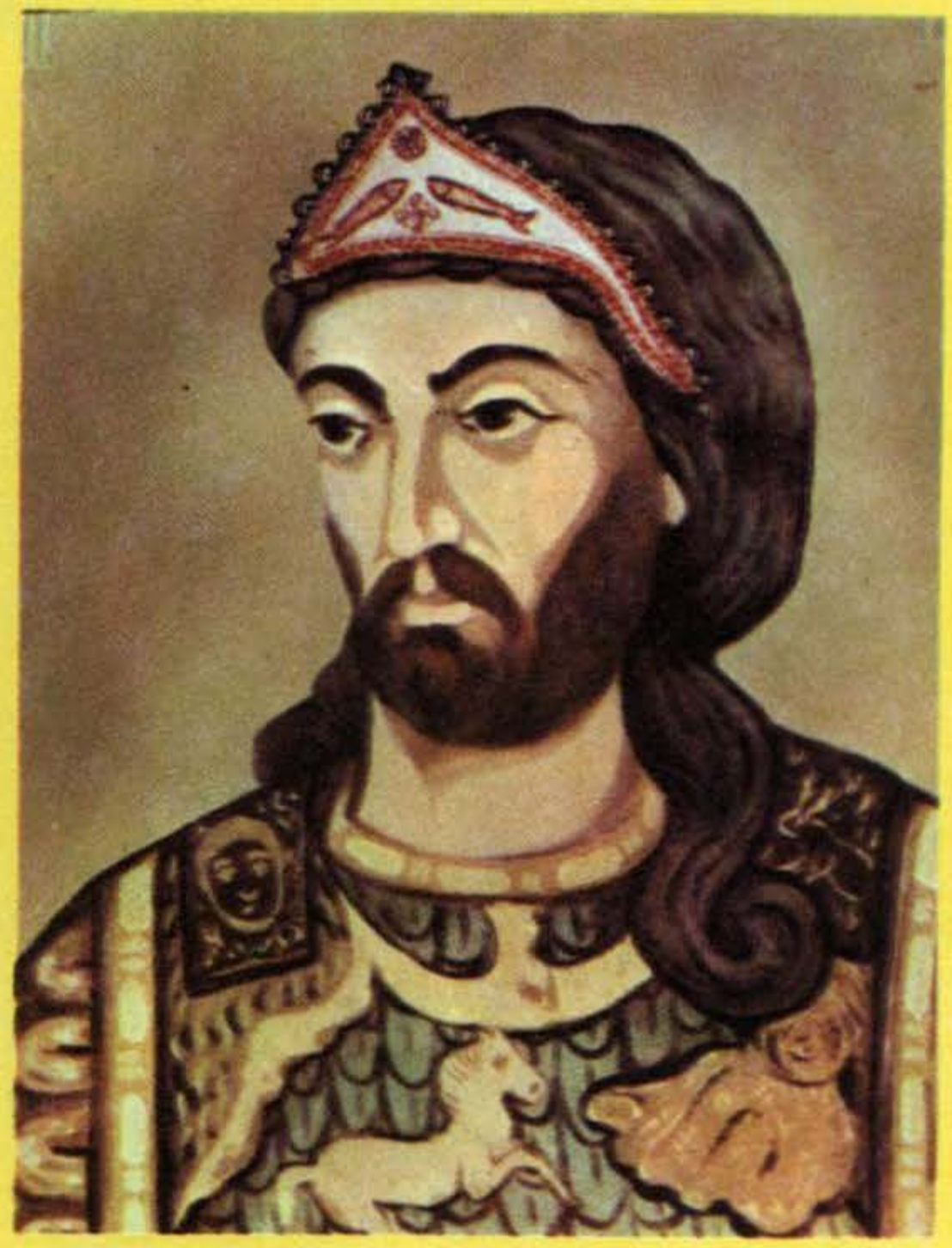

Rhemaxos

Oroles

Rubobostes

Deceneu

În decursul anilor, Magazin istoric **a publicat numeroase articole consacrate istoriei geto-dacilor, inclusiv marilor lor personalități. Ne-am propus acum să înfățișăm cititorilor, în două numere ale revistei, pe regii și căpeteniile geto-dacice așa cum sînt ei menționați în izvoarele istorice.**

Textele sînt însoțite de tablouri realizate de pictorul amator Simion Tatu.

Deschidem suita de imagini cu tabloul lui Burebista, personalitatea cea mai măreață din istoria tuturor tracilor, conducătorul primului stat dac centralizat și independent, și continuăm, în succesiune cronologică, pînă la Decebal, gloriosul rege ce s-a opus eroic ofensivei romanilor, despre care vorbesc scrierile autorilor antici, izvoarele numismatice sau unele documente epigrafice.

Desigur, portretele realizate de S. Tatu, sînt doar încercări de reconstituire ale chipurilor personalităților geto-dacice, rod al imaginației sale artistice. Ca și alte reproduceri ale creației artiștilor amatori sau consacrați, dedicate istoriei și pe care revista noastră le-a adăpostit în paginile sale, ele sînt — într-un fel — o invitație, pentru ca odată cu apropierea aniversării sărbătoririi a 2 050 ani de la constituirea statului dac centralizat și independent, artiștii plastici să ilustreze prin opere pe măsura capacității lor creatoare, mărețul și eroicul trecut istoric al patriei.

Charnabon

Marele dramaturg al antichității, Sofocle (497-404 î.e.n.) menționează, într-una din primele sale tragedii, *Triptolemas* (din care nu s-au păstrat decît cîteva fragmente), existența unei căpetenii, Charnabon, „care domnește peste geți". Este pentru întîia oară cînd numele unui conducător al geților apare într-o operă literară.

Rex histrianorum

Conducător al geto-dacilor de la Dunărea de Jos sau din preajma Histriei. Nu poate fi vorba de un conducător al cetății grecești Histria, deoarece aceasta, ca republică, nu avea cum să fie cîrmuită de un rege. În anul 339 î.e.n., a opus o dîrză rezistență sciților, conduși de regele lor, Ateas. Potrivit informa-

ţiilor transmise de istoricul latin de la începutul erei noastre Trogus Pompeius (în rezumatul pe care alt istoric latin, din sec. III, Iustinus îl face operei acestuia), Ateas a chemat în ajutor pe Filip II, regele Macedoniei. Moartea acelui „rex histrianorum" l-a determinat pe Ateas să nu mai plătească pe oştenii lui Filip. În consecinţă, regele macedonean a pornit împotriva lui Ateas, învingîndu-l şi luînd numeroşi prizonieri.

Dromichete

Către sfîrşitul sec. IV. î.e.n., Cîmpia munteană şi teritoriul de la Est de Dunăre erau stăpînite de regele Dromichete, care a intrat în conflict cu Lisimach (regele Traciei elenistice din 306 î.e.n.), deoarece acesta din urmă cotropise teritoriile dobrogene ale geto-dacilor. Prima luptă, desfăşurată în anul 300 î.e.n. s-a încheiat cu victoria lui Dromichete, care, potrivit relatării lui Diodor din Sicilia (Diodor Siculus), l-a luat prizonier pe fiul lui Lisimach, Agathocle. În 292 î.e.n., Lisimach a întreprins o nouă expediţie, în care a căzut el însuşi prizonier, fiind dus în oraşul de reşedinţă al geţilor, Helis. Relatînd evenimentul, autorii antici (Pausanias, Diodor din Sicilia, Plutarh, Cassius Dio) insistă asupra înţelepciunii politice a regelui geto-dac, care i-a convins pe oştenii săi că e mai bine să cruţe viaţa lui Lisimach şi să-şi facă, astfel, din el un aliat. Pe larg este povestit şi ospăţul celor două oştiri, în care macedonenilor li se oferă o masă încărcată cu mîncăruri alese, în contrast cu simplitatea ospăţului geto-dacilor. Pus să compare cele două mese, Lisimach — se spune în vechile scrieri — ar fi declarat că îi pare rău pentru nesocotinţa sa, dar că, recunoscător pentru bunăvoinţa cu care a fost tratat, va rămîne întotdeauna prietenul geţilor. Pacea s-a încheiat, într-un cadru solemn, alianţa celor doi regi fiind consacrată şi prin căsătoria dintre Dromichete şi fiica lui Lisimach.

Moskon

În părţile Tulcei au fost descoperite o seamă de monede de argint avînd pe avers un călăreţ şi inscripţia *Basileos Moskonos*. Acest tip de monede pare să fi fost emis în sec. III î.e.n. de un conducător geto-dac ce avea strînse legături cu oraşul Histria, şi îşi întindea stăpînirea în Nordul Dobrogei. După cum rezultă din mărturiile numismatice menţionate este vorba de regele geto-dac Moskon.

Zalmodegikos

Căpetenie geto-dacă din sec. III î.e.n. de pe malul stîng al Dunării de Jos. Existenţa acestuia este atestată de o inscripţie descoperită la Histria, care aminteşte despre o solie alcătuită din trei cetăţeni de frunte ai oraşului (Diodores, Procritos şi Clearchos) trimisă la acest rege. Solia cerea lui Zalmodegikos restituirea ostatecilor, în număr de 60,precum şi a veniturilor cetăţii, care fuseseră desigur capturate de către regele get de la histrieni. Cei trei soli au cîştigat bunăvoinţa regelui şi histrienii au hotărît „să fie încununaţi, ei şi urmaşii lor, cu cunună de aur la toate spectacolele de teatru pentru bărbăţia şi rîvna lor faţă de popor, pentru ca şi ceilalţi cetăţeni, cunoscînd că poporul cinsteşte pe bărbaţii vrednici, să se îndemne a sluji cetatea. Decretul să fie săpat pe două lespezi, din care una să se aşeze în Agora (piaţa publică), în faţa porticului, iar cealaltă în preajma altarului lui Zeus Polieus".

Din textul inscripţiei se poate deduce că Zalmodegikos era unul din regii daci din Dobrogea, care într-o confruntare cu Histria, capturase prizonieri şi importante venituri ale cetăţii.

Rhemaxos

Rege geto-dac ce stăpînea, la sfîrşitul sec. III — începutul sec. II î.e.n. teritoriul de la Nord-Vest de Dunăre, întinzîndu-şi autoritatea şi asupra cetăţilor din Dobrogea care îi plăteau tribut, în schimbul protecţiei militare. Existenţa sa ne este dovedită tot de un decret histrian, de astă dată acordat în cinstea lui Agathocle, sol al cetăţii la regele geto-dac Rhemaxos, pentru a solicita ajutor împotriva repetatelor atacuri ale tracilor conduşi de regele Zoltes.

Rhemaxos a oferit histrienilor un ajutor de 700 călăreţi, cu care aceştia au înfrînt oastea vrăjmaşilor: „Călcînd tracii [lui Zoltes] jurămîntul şi învoiala — se spune în decret— şi tot dînd năvală , [Agathocle] , ales de popor comandant cu depline puteri, a păzit ogoarele şi turmele şi grînele pînă la trecerea [venirea] regelui Rhemaxos. Iar după ce regele a trecut pe malul din faţă, [Agathocle] l-a convins să dea spre paza cetăţii călăreţi o sută;

iar cînd tracii au căzut în număr mare asupra străjerilor... [a fost] trimis sol la feciorul regelui, Phra[dmon], l-a convins pe acesta să dea strajă cetății călăreți șase sute, care, întrecînd oastea vrăjmașilor, au înfrînt pe căpetenia acestora, Zoltes".

Oroles

Tot din preajma anului 200 î.e.n. avem știri istorice limpezi și despre geto-dacii din interiorul arcului carpatic. Este vorba de o relatare a lui Pompeius Trogus (păstrată sub formă de rezumat la Iustinus), în care se spune: „Și dacii sînt din neamul geților. Ei, în timpul regelui Oroles, fiindcă nu s-au purtat bine împotriva bastarnilor", au fost pedepsiți de rege. „Și nici nu s-a schimbat această rînduială pînă cînd nu și-au spălat, prin curaj, rușinea suferită în războaie". Două elemente deosebit de importante sînt de reținut în aceste pasaje. Mai întîi acela că Pompeius Trogus îi numește pe autohtoni daci, subliniind că sînt de un neam cu geții (*suboles getarum* = vlăstare ale geților), identitate remarcată și de alți numeroși autori; apoi, pedeapsa pe care Oroles o aplică ostașilor lui ne demonstrează o creștere a autorității regelui. Informațiile despre faptul că regele Oroles a purtat lupta împotriva bastarnilor îngăduie istoricilor să plaseze uniunea de triburi în Estul Transilvaniei, poate și dincolo de munți, în Moldova.

Rubobostes

Tot Pompeius Trogus amintește în același text de „creșterea [la începutul sec. II î.e.n.] a puterii dacilor sub regele Rubobostes" (Incrementa Dacorum per Rubobostem regem). Referirea istoricului antic la Rubobostes, în textul în care este vorba și despre Oroles ne face să considerăm că este vorba tot de dacii din Transilvania, că Rubobostes stăpînea, eventual, chiar aceeași regiune, fiind, probabil, urmașul lui Oroles.

Burebista

Cea mai strălucită personalitate din istoria geto-dacilor a fost, fără îndoială, Burebista, care, în cursul sec. I î.e.n. a unit sub stăpînirea sa toate triburile și uniunile geto-dacice în statul dac centralizat și independent. Începutul domniei sale se plasează — conform informațiilor transmise de Iordanes *(Getica)* — în anul 82 î.e.n., atunci cînd, la Roma, Sulla devenise dictator. Deși puține la număr, izvoarele istorice din vremea sa îngăduie reconstituirea personalității sale, dezvăluindu-ne, astfel, unul din cele mai strălucite genii politice și militare ale vremii. Caracterizîndu-l, Strabon, marele istoric și geograf al antichității, arată că „Burebista, bărbat get, luînd conducerea neamului său a ridicat pe oamenii aceștia... așa încît în cîțiva ani, a întemeiat o mare stăpînire". După lupte purtate împotriva celților, care, la granița Nord-Vestică constituiau un permanent pericol pentru securitatea statului geto-dac, Burebista a luat sub ocrotirea sa și cetățile de pe malul de Vest al Pontului — fiind așa cum îl numește decretul în cinstea lui Acornion din Dionysopolis (Balcic) — „cel dintîi și cel mai mare dintre regii din Tracia și stăpînitor al tuturor ținuturilor de dincoace și dincolo de Dunăre".

Marea întindere și forță a statului marelui rege Burebista se reflectă și în importantul număr de oșteni — 200 000 — pe care-i putea ridica la luptă, încît, cum spune tot Strabon „era temut și de romani".

În anul 48 î.e.n., Burebista l-a trimis pe Acornion în solie la Pompei, oferindu-i alianța împotriva lui Cezar. Înfrîngerea lui Pompei, la Pharsalos, a făcut ca alianța preconizată să nu se realizeze; în ultimii ani ai domniei, Cezar plănuia o expediție împotriva celui mai puternic adversar de atunci al Imperiului roman — regatul geto-dac al lui Burebista. Moartea ambilor conducători în același an (44 î.e.n.) a amînat izbucnirea conflictului dintre cele două forțe ale lumii antice.

Deceneu

După moartea lui Burebista, marele stat dac centralizat s-a împărțit în patru, apoi în cinci formațiuni, stăpînirea zonei care avea drept centru vechea capitală, Sarmizegetusa, revenindu-i lui Deceneu, mare preot încă de pe vremea regelui dac: „Pentru a-și convinge poporul — spune Strabon — și-a luat ca ajutor pe Deceneu". Din informațiile date de Dion Chrysostomus, templele sacre ale dacilor s-ar fi aflat pe Muntele Cogaionon, și au fost identificate de unii cercetători cu sanctuarele de la Sarmizegetusa Regia (Grădiștea Muncelului de azi).

VIAȚA COTIDIANĂ ÎN IMPERIUL CAROLINGIAN

PIERRE RICHÉ

„Vă îndemnăm nu numai să nu neglijați studiile literare, ci... să vă întreceți în învățătură, pentru ca să puteți pătrunde mai bine tainele divinelor scrieri... Iar pentru îndeplinirea acestei meniri să fie aleși bărbați care sînt în posesia atît a voinței cît și a aptitudinilor (trebuincioase) învățăturii, precum și a dorinței de a învăța pe alții". Astfel îi instruia regele Carol cel Mare pe profesorii de la Academia palatină, creată la Curtea sa și condusă de învățatul anglo-saxon Albinus Flaccus (Alcuin). Sfatul se înscria în buchetul de măsuri adoptate de suveran pentru dezvoltarea culturii — o cultură de esență feudalo-bisericească. Dealtfel domnia lui Carol cel Mare (768-814) este considerată vîrsta renașterii statului franc (întemeiat la sfîrșitul sec. V), așa-numita „renaștere carolingiană". De epoca lui Carol este legat și celebrul poem Cîntecul lui Roland, **inspirat dintr-o relatare a cronicarului vremii, Eginhard; trecerea Pirineilor de către oastea lui Carol cel Mare, în anul 778, a reprezentat faptul istoric care a stat la baza acestei epopei, de un autentic patriotism și un generos umanism.**

Fondată în anul 751 de Pepin cel Scurt, dinastia Carolingienilor a dăinuit aproape două secole după stingerea lui Carol (814) — de la care își luase și numele — dar acest monarh a rămas în istorie ca cel mai strălucit reprezentant al ei. Un suveran energic, reformator al administrației, al justiției și bisericii, un protector al literelor, dar și un remarcabil talent militar al epocii. Purtînd războaie cu bavarezii, arabii, slavii, cu saxonii, longobarzii și avarii (ultimele trei populații au și fost supuse), Carol cel Mare a lărgit considerabil hotarele vastului său imperiu — care cuprindea imense teritorii din Franța, Germania și Italia de astăzi — înființînd, pentru apărare, numeroase mărci de graniță, printre care: Altmark — împotriva populației slave a venzilor, Ostmark (Austria)

— împotriva avarilor, marca Spaniei (la Sudul Pirineilor) — împotriva arabilor. Aproape întreg teritoriul fostului Imperiu Roman de Apus, prăbuşit cu peste trei secole în urmă, în 476, era astfel concentrat sub conducerea sa.

Papa şi clericii au văzut în regele franc un principal sprijinitor al bisericii. La 25 decembrie 800, pe cînd Carol se afla la Roma, Leon III, urcat pe tronul pontifical cu cinci ani în urmă, îl încorona imperator romanorum. În noua sa calitate, de împărat al Occidentului, Carol guverna un caleidoscop de populaţii, deosebite între ele prin limbă şi prin gradul de dezvoltare social-economică şi politică. Coeziunea statală se prezenta destul de şubredă. Pentru a o menţine, erau necesare continue deplasări ale Curţii imperiale în lungul şi în latul vastelor teritorii supuse. În plus, o dată pe an, în Capitală, la Aachen (Aix-la-Chapelle), se întrunea Adunarea generală, la care luau parte toţi înalţii demnitari ai imperiului, clericii şi conducătorii săi militari.

Încă sub domnia fiului lui Carol cel Mare, Ludovic I cel Pios (814-840), vlăguiala imperiului a început să se facă simţită. Autoritatea regală a slăbit continuu[1]. În 843, cei trei nepoţi ai lui Carol (copiii lui Ludovic) au încheiat Tratatul de la Verdun, împărţind imperiul între ei, în diviziuni care aveau să devină Franţa de azi, Germania şi Italia. Dinastia avea să supravieţuiască acestei dezintegrări, ultimul ei reprezentant, regele Ludovic V, domnind pînă în anul 987.

În cartea sa La Vie quotidienne dans l'Empire carolingien, publicată în 1973, medievistul parizian Pierre Riché, autor a numeroase lucrări de specialitate [Education et culture dans l'Occident barbare, 1962; De l'éducation antique à l'éducation chevaleresque, 1968; Grandes Invasions et Empires (IVe - Xe siècle), 1969], şi-a propus să evoce viaţa de zi cu zi în uriaşul stat al Carolingienilor, din vremea lui Carol şi a urmaşilor săi. O tentativă temerară şi riscantă — după cum ne mărturiseşte în introducere autorul — atîta timp cît cercetarea istorică dispune de o documentaţie rară şi dispersată despre acea perioadă. Pînă acum, eforturile arheologilor s-au concentrat, mai ales, pe epocile anterioare, de aceea, obiectele de metal sau ceramică şi resturile de aşezări din perioada carolingiană, care au rezistat veacurilor, n-au fost încă serios prospectate, inventariate, interpretate. Cît priveşte frescele şi mozaicurile care decorau aşezările epocii, ele au dispărut aproape în întregime, păstrîndu-se cîteva scene religioase convenţionale. Cronicarii timpului — un Eginhard (cca. 775-840), care a trăit la Curtea lui Carol cel Mare şi a scris o carte despre viaţa monarhului, un Albinus Flaccus (735-804) sau Theodulf (cca. 750-821) — închişi la masa lor de lucru, priveau rar pe fereastră viaţa care îi înconjura. Numai redactorii Analelor notau riguros evenimentele contemporane, dar, din păcate, arid.

În ciuda dificultăţilor de informare, e ispititor să studiezi lumea carolingiană altfel decît prin descrierea războaielor, a actelor politice şi religioase emise în epocă. Pierre Riché ne pune la îndemînă un volum din care luăm cunoştinţă de mediul geografic în care se mişca omul carolingian — de la prinţ la şerb — aflăm date despre civilizaţia materială existentă în această vastă zonă a Europei, asistăm la curgerea vieţii într-o familie aristocrată şi într-una săracă, participăm la deplasările regilor şi la stabilirea, cu tot fastul, a reşedinţelor lor itinerante, cunoaştem aşezările călugăreşti şi îndeletnicirile sportive ale aristocraţiei laice, ne informăm cum se călătorea de la un capăt la celălalt al întinsului imperiu, cum se lucra pămîntul şi cum rezistau Carolingienii calamităţilor naturale, atît de frecvente pe atunci. Autorul nu se apleacă deliberat asupra aspectului social al vieţii, asupra profundelor contradicţii sociale, care măcinau Imperiul carolingian. El încearcă doar să delimiteze noţiunile de „bogat“ şi „sărac“, fără a reuşi să le dea contururi precise.

Din cartea profesorului Riché, am ales cîteva fragmente, care descriu viaţa la Curtea regală şi dificultăţile traiului în lumea carolingiană, fragmente pe care le prezentăm într-o formă condensată[2].

F. DOLGHIN

[1] Magazin istoric, nr. 8/1970.

[2] Subtitlurile şi intervenţiile în paranteze drepte aparţin redacţiei.

Tezaurul — un instrumentum regni, iar arhivele — o altă comoară

Curtea era locul unde aristocraţia laică şi cea eclezias-tică se aduna în jurul seniorilor. După nevoile momentului — vînătoare, sărbători liturgice, adunări generale — regele şi ai săi îşi alegeau reşedinţa de iarnă sau de vară, instalîndu-se pentru cîteva luni.

Cînd sosea suveranul, împreună cu familia, slugile, personalul, prelaţii şi vasalii săi, palatul era deja pus la punct de *mansionari* [însărcinaţi cu instalarea Curţii], care aveau grijă de rezervele pentru întreţinerea monarhului şi a suitei sale. Cei doi demnitari mai importanţi ai Curţii, seneşalul *(senescalus*, adică cel mai bătrîn dintre valeţi), care era „împuternicitul mesei regale“, şi paharnicul răspundeau de bunul mers al Palatului. Conetabilul [prim ofiţer al casei regale] şi adjuncţii lui, „mareşalii“, vegheau la întreţinerea grajdurilor.

Prima grijă a regelui era să-şi instaleze tezaurul în aparta-mentele private. Răspunderea o purta camerierul. Ca urmare, acesta era unul dintre cei mai puternici demnitari ai Curţii. În „cameră“ se îngrămădea tot ce provenea din resursele extraordinare sau ordinare: pe de o parte, prada de război, tributurile popoarelor „protejate“, darurile ambasadorilor, ofrandele bisericilor; pe de alta, banii din impozitele directe şi, mai ales, indirecte (plătite de negustori pentru transportul şi desfacerea mărfurilor în iarmaroace), amenzile, daniile anuale ale mănăstirilor. Acolo se depozitau lingourile de metal

preţios, din care şefii de ateliere specializate puteau bate monede. Cuferele aflate în „cameră" conţineau bijuterii, coroane de aur, stofe de mătase şi mărfuri de lux, aduse de neguţătorii acreditaţi pe lîngă palat şi chiar cărţi de preţ cu miniaturi, pe care şeful statului le comanda scribilor şi pictorilor. Tezaurul constituia un *instrumentum regni* [instrument de guvernare]; suveranul îşi asigura devotamentul nobililor, atîta vreme cît îi făcea să spere că vor profita de bunurile din comoara lui. Într-o altă parte a Palatului, se instalau ceea ce am putea numi, în termeni moderni, birourile monarhului. Administraţia imperiului cerea ca ele să intre în activitate cît mai repede cu putinţă. Arhivele — altă comoară — păstrau copiile după corespondenţă, diplomele şi rapoartele regale.

Clericii cunoşteau bine limba latină — limbă administrativă de pe vremea domniei lui Pepin — şi lucrau sub autoritatea cancelarului, alături de notari, experţi în scrierea cu note tironiene (stenografia evului mediu) şi de scribi deprinşi cu scrierea cursivă. Theodulf, unul dintre principalii reprezentanţi ai renaşterii carolingiene, ne-a lăsat silueta micului notar Erchambald, care „circula cu tabletele atîrnate de gît şi recitea, fredonînd, literele ce-i fuseseră dictate". Suveranul dispunea şi de notari privaţi, care-l ajutau să-şi pregătească discursurile, întrebările pe care avea să le pună, articolele de tratat cu episcopii, preoţii şi conţii în Adunarea generală. În birouri şi la cancelarie puteau fi folosiţi numai clericii. Aceştia aveau şi misiunea de a păstra relicvele care-l însoţeau pe rege şi, bineînţeles, de a asigura capului statului şi celor din jurul său oficiile religioase. Carol se ducea la capelă dimineaţa şi seara şi revenea noaptea, pentru a urmări slujbele. Cînta cu voce scăzută împreună cu preoţii şi — dacă e să dăm crezare unui cronicar al vremii — indica el însuşi fiecărui cleric momentul cînd să intoneze psalmii şi răspunsurile. Capela avea datoria să fie model pentru toate celelalte biserici. Sub Ludovic cel Pios, ea a devenit centrul Palatului. „Armata clerului palatin" — pentru a prelua o expresie a regelui — s-a îngroşat şi a început să-şi impună punctele de vedere.

Unele boli diplomatice

Împăratul [din anul 800 Carol a devenit împărat] se mai putea consulta şi cu cei care fuseseră convocaţi pentru Adunarea generală anuală: conţi, abaţi, episcopi sau vasali. Sub Carol cel Mare, Adunarea generală coincidea cu strîngerea de trupe (mai-iunie). Uneori, dacă împrejurările o cereau, suveranul reunea la Palat o a doua adunare. Acolo, se regrupau toţi nobilii, atît clerici cît şi laici, cei mai însemnaţi pentru a delibera şi a lua hotărîri, cei mai mărunţi pentru a-şi da adeziunea, cum scrie cronicarul timpului Hincmar, despre o adunare din anul 880. Precum se vede, nu era deloc vorba despre o adunare populară, chiar dacă se aciuiau în palat, pentru cîteva zile (poate chiar săptămîni) sute de persoane. Regele putea împărţi reuniunea în două grupe — de o parte laicii, de alta clericii — şi centraliza rezultatele deliberărilor. Ele îi permiteau să dispună redactarea unei serii de articole *(capitula)*, ce alcătuiau capitulurii (ordonanţe regale), aprobate de masa participanţilor.

Prezenţa la Adunarea generală era obligatorie: convocarea se făcea prin scrisoare; era primejdios să nu te supui ordinelor monarhice. De asemenea, nu se putea părăsi Curtea fără permisiunea suveranului. Unii începuseră să se plîngă de un astfel de regim obositor. Loup de Ferrières, de pildă, scria unei cunoştinţe că-şi petrece a patra lună la Curte, fără să-l fi părăsit pe rege măcar o zi; Frothaire de Toul, la rîndul său, stătea mai mult la Palat decît în episcopia lui, iar învăţatul Alcuin, îmbătrînind, invoca sănătatea precară pentru a-şi scuza absenţa. La fel şi Eginhard, în anul 830, pretexta dureri de rinichi, de splină şi o enterită violentă pentru a-şi anula călătoria la Palatul Regal de la Compiègne. În realitate, era numai o boală diplomatică, Eginhard nevrînd să arbitreze într-un conflict ivit între Ludovic cel Pios şi fiul său, Lothar.

Curtea constituia, de dimineaţă pînă seara, un stup de albine zgomotos. Uşierii trebuiau să reţină pe solicitatorii care asediau apartamentele monarhice; un cleric cerea o episcopie, un altul o abaţie. Loup de Ferrières scria unui prieten: „Umblă zvonul printre noi că unii clerici ai Palatului îşi exprimă sus şi tare dorinţa de a poseda diferite mănăstiri, fără alt scop decît a-şi satisface lăcomia, asuprind pe slujitorii lui Dumnezeu", notează în cronica sa, Eginhard. Vasalii care n-aveau încă beneficii aşteptau bunăvoinţa regelui. După Eginhard, suzeranul, abia trezit, trebuia să primească pe pricinaşi, introduşi de contele Palatului.

Carol oferea cu dragă inimă ospeţie călătorilor străini, ceea ce, adaugă biograful său, Eginhard, „constituia o sarcină grea nu numai pentru Palat, ci şi pentru regat". Printre ei trebuie menţionaţi ambasadorii şi suitele lor, care, încă de pe vremea

În p. 35: *agricultura, o îndeletnicire principală. Detaliu de pe o uşă sculptată*

Carol cel Mare — întemeietorul unui imperiu vast, dar puţin trainic

Harpistul...

domniei lui Pepin, locuiau la Curte, emisarii împăratului bizantin sau ai califului din Bagdad, trimişii emirilor arabi din Spania, ai regilor anglo-saxoni, căpeteniile saxone, scandinave sau bulgare. Cu darurile aduse, comoara împăratului creştea, aristocraţii înnodau relaţii cu oameni de departe, iar cultura carolingiană se îmbogăţea. Carol cel Mare, de pildă, a profitat de venirea clericilor răsăriteni, pentru a pune să se traducă în latineşte imnuri cîntate în greceşte şi pentru a dispune construirea unei orgi, după modelul instrumentului adus de bizantini în bagajele lor.

Înot, vînătoare, ospeţe şi lux

Chiar dacă părea puţin cam aspră emisarilor din Bagdad sau din Bizanţ, viaţa la Curte nu era defel lipsită de distracţii pentru trup şi spirit. Sportul ocupa un loc important în petrecerea timpului. Carol cel Mare, excelent înotător, îi antrena pe palatinii lui în piscina de la Aix-la-Chapelle. „La baie, societatea era numeroasă: în afară de fiii, nobilii şi prietenii regelui, din timp în timp, era poftită să le împărtăşească zbînţuiala mulţimea gărzilor personale; se întîmpla să fie în apă pînă la o sută de persoane, uneori chiar mai multe“, ne relatează Eginhard în *Vita Caroli*.

Vînătoarea în pădurile Vosgilor, Ardenilor, ale Franconiei [regiune muntoasă din Nord-Vestul Bavariei] ocupa o mare parte din toamnă şi iarnă. Pentru a-i cinsti pe ambasadorii Bagdadului, Carol a organizat o vînătoare de zimbri, care i-a înspăimîntat pe asiatici. Pentru rege, în jurul reşedinţei sale, se aflau rezervaţii de animale sălbatice şi chiar menajerii, ca cea de la Aix, înconjurată de ziduri solide. Monarhul vîna acolo cerbi, căprioare, iar iarna urmărea păsările cu şoimi. În acest loc au fost instalaţi leul şi ursul oferiţi lui Carol de nişte principi africani şi renumitul elefant Abul Abaz, pe care califul din Bagdad i-l trimisese în anul 802. Elefantul a trăit pînă în 810, iar osemintele i-au fost păstrate pînă în secolul XVIII.

Mesele ocupau o bună parte din ziua seniorilor. Carol cel Mare era un cunoscut gurmand, simţindu-se deseori incomodat de posturile impuse de biserică. Îi plăcea carnea pusă la frigare de vînători şi nu lua în seamă sfaturile medicilor, care îi recomandau mîncăruri fierte. Carolingienii mîncau mult, chiar prea mult, după părerea moraliştilor. Consacrînd unul dintre poemele sale sobrietăţii, Milon de Saint-Amand descrie cu umor bucătăriile Palatelor, „fumegînd zi şi noapte“, şi pe „bucătarii transpiraţi şi înnegriţi de fum“. Bucătarul-şef era un personaj important, iar paharnicul-şef avea o răspundere şi mai mare, căci mesele erau stropite din belşug cu vin. Chiar dacă Carol cel Mare avea oroare de beţie, el putea opri cu greu o pornire obişnuită a francilor: „Cupele cu vin curat circulau din mînă în mînă. A bea din cupa regelui era un privilegiu dorit“, notează cronicarul Ermold.

Regii Carolingieni ştiau să-şi trateze foarte bine oaspeţii. Luxul meselor, buna desfăşurare a banchetelor făceau parte din politica lor. Biograful lui Hugues de Rouen, bastardul lui Carol, evocă ospeţele de la Curte, cu muzicanţi care cîntau — la lire şi ţitere — mult mai des cîntece profane decît sacre. Îi acompaniau mimi, care se străduiau să-i distreze pe convivi şi pe soţiile lor.

...notarul...

„Împăratul ţi-a dat libertate, nu şi noblețe“

Aristocrația ocupa un loc privilegiat în imperiu. Îl datora originii, rolului pe care-l juca pe lîngă rege și bogăției. Ea făcea în așa fel încît celelalte categorii sociale să simtă diferența care le despărțea. Exista de acum un „spirit de castă“. Te năsteai nobil, liber sau șerb, fără a avea vreun merit, și nu trebuia să încerci să ieși din condiția ta. O stratificare exista chiar în sînul aristocraților. Cei înrudiți îndeaproape cu familia regală sau cei proveniți dintr-un strămoș ilustru dispreţuiau mica nobilime. La sfîrșitul sec. IX, aceștia îl acuzau pe Carol cel Simplu că arăta prea multă prietenie lui Haganon, „născut din părinți obscuri“, și-l amenințau că vor părăsi consiliul dacă-și păstrează favoritul, care, dealtfel, provenea din mica nobilime. Pînă în veacul XI, regii aveau să guverneze cu ajutorul celor mai de seamă aristocrați.

Poporul era și mai disprețuit. Clericii din straturile de jos, pe care Carol cel Mare ținea să-i păstreze în anturajul lui, erau și ei prost văzuți. Ebbon, fratele de lapte al lui Ludovic cel Pios, fiul unei sclave eliberate, devenise, prin favoarea împăratului, arhiepiscop de Reims, dar nu-și putea ascunde originea de rob: „Împăratul ţi-a dat libertate, nu și noblețe“, i-a amintit unul dintre prieteni, adău-

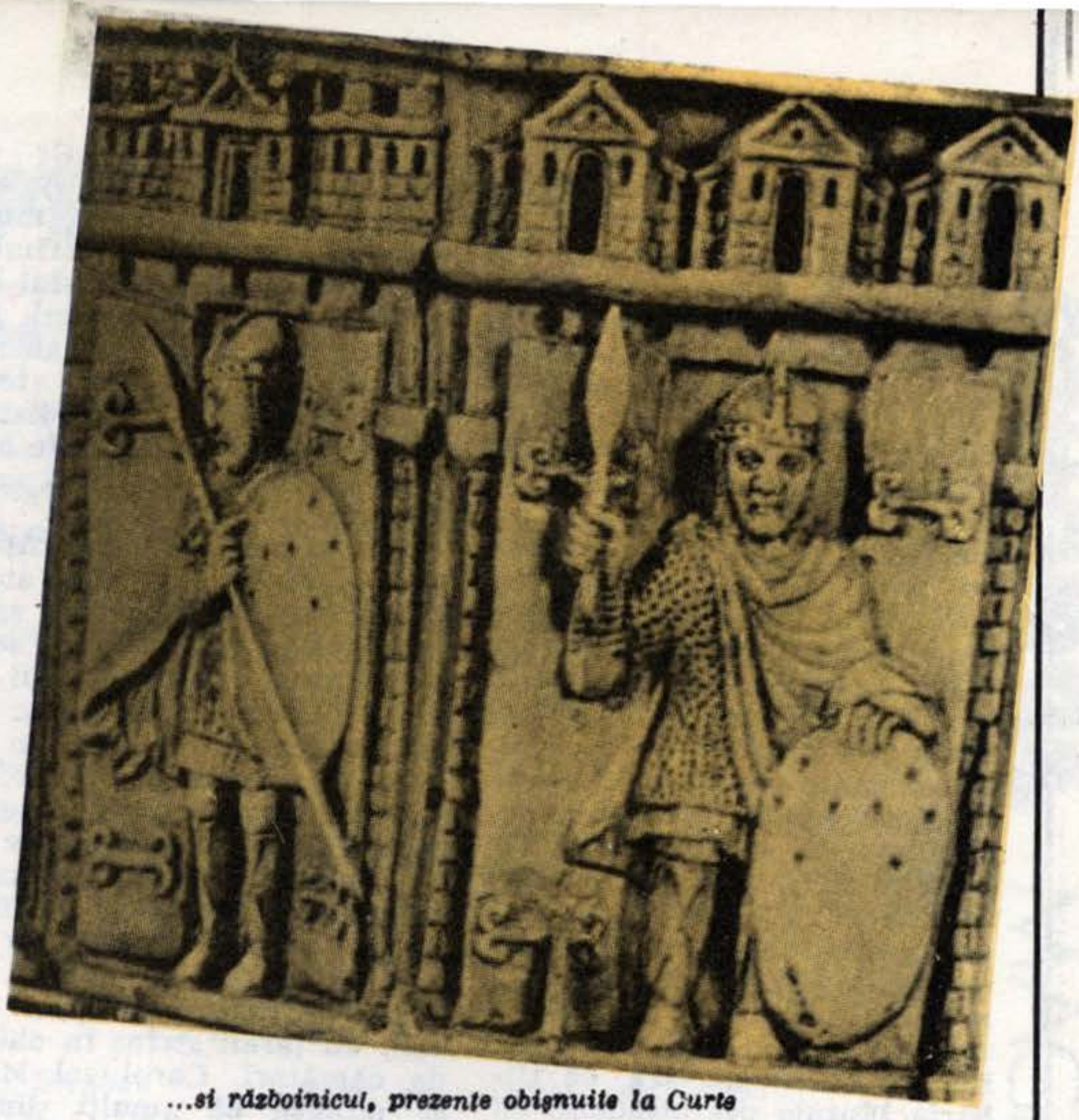

...și războinicul, prezente obișnuite la Curte

gînd: „căci este cu neputință“, ne relatează Alcuin. Referindu-se la episcopul de Constanz, abatele Waldon de Reichenau scria: „Nu voi recunoaște nicicînd un superior de o condiție inferioară mie, atîta vreme cît îmi vor mai rămîne trei degete la mîna dreaptă“. Părerea claselor inferioare nu trebuia să conteze. Învățatul Alcuin îi ataca direct pe cei care invocau adagiul: *vox populi, vox Dei*. Poporul trebuia condus, nu urmat. Chiar dacă un om din popor devenea preot, asta nu-i dădea drept la mai multă considerație. Cînd un mare senior avea nevoie de un capelan, se ducea la episcop și-i spunea: „Am acolo pe unul dintre sclavii mei, pe care l-am eliberat. Doresc să-l ungeți preot pentru serviciul meu religios“. De fapt, clericul devenea servitorul nobilului. Servea la masă, pregătea vinurile, gonea cîinii de vînătoare, mîna caii femeilor. Dacă avea școală, stăpînul îl făcea secretarul sau vechilul său. Dacă își îndeplinea prost funcțiile, putea fi biciuit ca orice altă slugă. În epoca carolingiană, sacerdoțiul nu implica nicidată o promovare socială.

Măreția imperiului, bogăția celor puternici și frumusețea ceremoniilor religioase nu puteau șterge greutățile și mizeria vieții cotidiene. Erau numeroase și cataclismele, pe care le înregistrau și clericii în *Analele* lor; intrau aici capriciile climei, inundațiile, epidemiile, epizootiile, cutremurele, foametea.

Împeriul colcăia de cerșetori: stăteau postați la ușile bisericilor sau înghesuiți sub portice, fiind mai numeroși în zilele de sărbătoare și de pelerinaj. Texte hagiografice evocă paralitici, șchiopi, orbi ori pur și simplu sărăntoci, care așteptau cîțiva bănuți sau o bucată de pîine. Unii pătrundeau în biserică și se lăsau încuiați peste noapte, pentru a afla un adăpost.

Drumurile carolingiene erau puțin sigure. Pretutindeni bîntuia hoția. Ascunși în păduri, postați la ieșirea din defileuri, tîlharii prădau călătorii care aveau obiecte cît de cît de preț. Urmăreau armatele în campanie și așteptau momentul prielnic pentru a le jefui bagajele. Legile prevedeau pedepse severe împotriva tuturor formelor de jaf. În Italia, prima oară cînd era prins, hoțul din categoria șerbilor pierdea un ochi; a doua oară, i se tăia nasul, iar a treia oară — era omorît. Cei care-i ocroteau pe bandiți erau și ei osîndiți.

Aceste măsuri au fost înăsprite sub Carol cel Mare, care, nu o dată, a atras atenţia asupra hoţilor şi ucigaşilor, ce mişunau în imperiu. Un capitular din 804 a fost consacrat special acestui flagel. Conţii au primit ordin să-i urmărească pe tîlhari. Dacă, sub Ludovic cel Pios, tîlhăria era mai puţin îngrijorătoare, la mijlocul sec. IX, ea a renăscut. Profitînd de disensiunile dintre fraţi, dintre cei trei nepoţi ai lui Carol, bandiţii puteau căuta refugiu într-un alt regat. Loup de Ferrières, scriind către 856 unui prieten, îi cerea să aleagă un drum sigur şi „să caute tovarăşi de drum al căror număr şi curaj să le îngăduie să evite cetele de bandiţi sau, dacă este necesar, să le respingă". La aceeaşi epocă, Carol consacra un capitular reprimării banditismului. În Italia — aceeaşi situaţie. Ludovic II cel Bîlbîit [877-879] declara că tîlhăria bîntuie pretutindeni, cu complicitatea conţilor şi a ofiţerilor regali. Aristocraţii laici şi ecleziastici, cei mai bogaţi proprietari funciari erau adesea de conivenţă cu tîlharii pentru a împărţi prada. La sfîrşitul veacului, Carloman [879-884] a promulgat, la Compiègne, o lege împotriva jafului.

Ce era un „sărac"?

Pedepsele erau deosebit de aspre. O lectură a legilor germanice ne oferă toate formele de chinuri fizice: urechi tăiate, provocînd sau nu surzenia, pleoape smulse, ochi scoşi, nas tăiat parţial sau total, limbă şi bărbi smulse, dinţi sparţi, falange zdrobite, mîini şi picioare spintecate. Chiar şi clericii se dedau la tot felul de torturi împotriva semenilor lor; episcopul de Mans, nemulţumit de clericii lui, îi jugănea.

În a doua jumătate a sec. IX, Carolingienii au cunoscut ravagiile năvălirilor normande[1]. În anul 885, aceste neamuri germanice, venite din Peninsula Scandinavă şi Iutlanda, au asediat cu multă sălbăticie Parisul, masacrîndu-i pe franci, care, la rîndul lor, şi-au „tratat" duşmanul „cu untdelemn, ceară şi smoală încinsă", după cum atestă cronicile vremii. Prin distrugerile provocate, invaziile normande au sărăcit şi mai mult poporul.

În faţa mizeriei şi greutăţilor din lumea carolingiană, autorităţile au simţit nevoia să îl apere pe „sărac". Dar ce semnifica acest cuvînt? Studii recente au arătat că sărac nu era numai „cel ce trăia în lacrimi şi suferea de foame, în timp ce bogătaşul se îndopa cu mîncare", ci şi acela care se afla momentan într-o situaţie de neputinţă şi de dependenţă. Sărac era cel oprimat: un laic exploatat de nobili, un colon victimă a agenţilor fiscali, un ţăran strîns în chingi de cămătari. Carol cel Mare se plîngea că „mulţi dintre oamenii liberi sînt aduşi în sapă de lemn de nobili, că au fost forţaţi să se ducă în armată, unde sînt victime ale arbitrariului judecătorilor". Sărac mai era şi cel prea tînăr ca să se apere sau cel ajuns la bătrîneţe, femeia care îşi pierduse bărbatul sau rudele, bolnavul sau infirmul. Tot sărac era şi cel rupt de mediul său familial, pelerinul care îşi părăsise patria pentru a se duce să venereze un sanctuar. Străinul care venise să se aşeze în imperiu era socotit şi el „pauper".

În sfîrşit, intrau în categoria săracilor toţi refugiaţii. În anul 853, Carol cel Pleşuv cerea ofiţerilor lui să nu hărţuiască pe cei care îşi părăsiseră ţara, pentru a scăpa de asuprirea normanzilor. El indica să fie bine primiţi, pînă cînd puteau să se întoarcă acasă. Cîţiva ani mai tîrziu, ordona conţilor să le înregistreze numele şi să reglementeze cît mai bine căsătoriile pe care le-ar contracta în patria adoptivă. Adesea, dorind să găsească de lucru, aceşti nenorociţi se angajau la moşieri. Dar stăpînii, profitînd de nevoia lor, îi reduceau la sclavie sau îi dăruiau, pur şi simplu, unui om înstărit.

Traducere de
Ilca MELINESCU

[1] De fapt, primul atac normand în Galia a avut loc în jurul anului 809. Din 834, invaziile au devenit anuale. Între 856 şi 859, Orléansul şi Parisul au căzut pradă jafului normand. Numeroasele expediţii militare şi comerciale ale normanzilor în Irlanda, Scoţia, Germania, Anglia, Franţa, Spania, Sicilia, Sudul Italiei şi Rusia au durat patru secole (VIII-XII).

Un nou concurs Magazin istoric, **de această dată avînd drept subiect unirea românilor. Răspundem astfel dorinţei exprimate de numeroşi cititori de a rememora, şi pe această cale, momente din multiseculara luptă pentru unitate naţională dusă de poporul nostru.**

Concursul este format din trei serii a cîte zece întrebări, care vor fi publicate în nr. 1,2 şi 3/1979. După cum am anunţat anterior, întrebările sînt formulate exclusiv **pe baza articolelor apărute în nr. 11, 12/1978 şi 1/1979 ale revistei noastre.**

Ca şi la celelalte ediţii ale concursurilor Magazin istoric, **cîteva precizări:**

Răspunsurile, foarte concise, se vor limita la problemele ridicate de întrebări, fără nici un adaos (nume, date, citate etc.). Ele vor fi trimise toate odată, după publicarea ultimei serii de întrebări. Concurenţii vor scrie foarte citeţ, pe o singură faţă a filei. Împreună cu cele trei taloane* respective, buletinele vor fi trimise pe adresa: redacţia Magazin istoric, **Căsuţa poştală 1-702, Bucureşti, codul 70 100, pînă cel mai tîrziu la** 30 aprilie 1979 (data ştampilei poştale). **Plicurile vor purta menţiunea** Pentru concurs.

Nu se va lua în consideraţie nici o rectificare ulterioară a vreunuia dintre răspunsuri, singurele valabile fiind cele de pe buletinele expediate împreună cu taloanele respective. Dacă numărul scrisorilor cu răspunsuri exacte depăşeşte pe cel al premiilor, cîştigătorii vor fi desemnaţi prin tragere la sorţi. Numele celor care ataşează două sau mai multe serii de taloane vor fi prezente de două sau mai multe ori în urnă.

Datele personale ale concurenţilor (numele, adresa şi profesia) vor fi scrise citeţ, cu litere mari de tipar, imediat sub ultimul răspuns. Cu aceasta, urăm participanţilor mult succes!

* Talonul se află în p. 62

TREPTELE UNIRII

Prima serie de întrebări

1. Relevînd unitatea de origine a poporului român, fie că e vorba de munteni, de moldoveni, de ardeleni sau de maramureşeni, stolnicul Constantin Cantacuzino arată că „toţi aceştia...".

Vă amintiţi cuvintele spuse în continuare de marele cărturar?

2. „Io Mihail Voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Ţării Româneşti şi al Ardealului şi al Moldovei".

Cînd şi unde a fost dat documentul care sintetiza, în cuvintele de mai sus, realizarea unui vis de veacuri al românilor?

3. *Despre cine scria geograful grec Strabon că „ajungînd în fruntea neamului său... l-a înălţat atît de mult... încît în cîţiva ani a făurit un stat puternic... [şi] a ajuns să fie temut şi de romani?"*

4. Cronica notarului anonim al regelui Bela III menţionează existenţa, la venirea ungurilor (896), a trei voievodate româneşti, care au opus o rezistenţă eroică cuceritorilor.

Vă amintiţi numele conducătorilor acestor voievodate?

5. 40 000 români transilvăneni întruniţi la Marea Adunare Naţională de la Blaj, în primăvara anului 1848, au rostit răspicat dorinţa lor unanimă transmisă din generaţie în generaţie.

Vă amintiţi cele 7 cuvinte prin care a fost formulată această dorinţă?

6. Poporul şi-a păstrat numele generic de români, chiar dacă, de-a lungul istoriei, a mai avut şi altele, luate după denumiri politice, zone geografice, denumiri de ape şi munţi. Acest fapt a fost pregnant subliniat şi de renumiţi cărturari străini.

Citaţi trei dintre aceşti cărturari, care au relevat unitatea de nume a poporului român.

7. În 1479, dînd glas simţămintelor pe care toţi locuitorii provinciilor româneşti le nutreau faţă de un mare voievod, simbol al luptei pentru neatîrnare, braşovenii îi scriau: „Cu mare dor şi dragoste, te rugăm pe Măria Ta ca să faci bunătate, să te apropii de această ţară, spre a o feri de turci... [şi muntenii] aşteaptă suspinînd din greu pe Măria Ta".

Cărui voievod român îi erau adresate aceste cuvinte?

8. Cronicarul bizantin Laonicus Chalcocondylas şi, respectiv, documente poloneze de epocă folosesc acelaşi termen, „Principe al Daciei", pentru doi voievozi români care au domnit primul în Ţara Românească, cel de-al doilea în Moldova.

Despre ce voievozi este vorba?

9. În Sala „Eforie", din Bucureşti, avea loc, la 1 septembrie 1912, prezentarea primului film istoric românesc.

Titlul filmului.

10. „Libertatea naţionalităţilor nu poate veni de la curţile împărăteşti şi din mila împilatorilor şi despoţilor, ci numai dintr-o unire strînsă între toţi românii şi dintr-o ridicare a tutulor împreună şi în solidaritate cu toate popoarele împilate".

Cine şi cînd a spus aceste cuvinte?

Premiile concursului nostru

PREMIUL I — 1 televizor SPORT
PREMIUL II — 1 casetofon MC 12
PREMIUL III — 2 aparate foto FED-4
PREMIUL IV — 2 aparate radio ROYAL
PREMIUL V — 4 serviete
PREMIUL VI — 5 stilouri
PREMIUL VII — 10 abonamente pe 1 an la *Magazin istoric*
PREMIUL VIII — 20 abonamente pe 6 luni la *Magazin istoric*

ARTA MOȘTENITĂ DE LA STRĂMOȘI

FRIEDRICH KOLLMANN
Viena

În urmă cu o sută de ani s-a născut la Viena pictorul Albert Kollmann, care și-a cîștigat, de timpuriu, renumele de excelent peisagist. El a absolvit în mod strălucit Academia de Arte Frumoase din Viena, fiind prețuit și îndrumat mai apoi de profesorii Darnaut, Griepenkerl și Julius Schmid, pictori cunoscuți la începutul secolului nostru. Din anul 1911 pînă în 1923, Kollmann a funcționat ca profesor la Gimnaziul de stat din Rădăuți, în Nordul Moldovei, regiune aflată pînă la sfîrșitul primului război mondial sub stăpînire austriacă.

Administrația străină condusă de mari latifundiari reprima orice manifestare a sentimentului național al populației românești. În primii ani la catedra sa de la Gimnaziul din Rădăuți, Albert Kollmann, pe atunci în vîrstă de 35 ani, a avut inițiativa de a cere autorităților o reformă a predării desenului, prin care urmărea stimularea înclinației elevilor români în a-și însuși arta populară națională. Într-un articol publicat într-un ziar local la 22.VI.1913, Kollmann scria: „Cît de adînc este sădit, cu precădere la poporul român, simțămîntul artistic național, rezultă din faptul că populația țărănească crează, cu o virtuozitate uimitoare, minunate podoabe ornamentale, folosite în cele mai felurite chipuri. Covoarele, țesăturile de perete, veșmintele, obiectele casnice — toate lucrate cu deosebită artă — atestă nevoia acestor oameni de a-și manifesta sentimentele estetice.

Mii de modele, în motive coloristice foarte diverse, pe care le-au primit pe calea tradiției de la strămoși, țăranii români le transmit, la rîndul lor, mai departe, aceste produse ale hărniciei și îndemînării lor avînd o valoare culturală și istorică. Misiunea profesorului ar fi deci — continua pictorul — să pună în evidență motivele originale de artă populară ale școlarilor săi de alte naționalități decît cea germană, să le apere de influențele nocive, pentru a păstra originalitatea și unitatea de stil a acestei arte. Acest gen de învățămînt cere din partea profesorului o cunoaștere profundă a personalității, o înțelegere deplină pentru simțămintele naționale ale acesteia".

Kollmann a amenajat la Rădăuți, încă în același an, „o școală de desen cu intrare gratuită pentru întreaga populație" (model pentru cursurile universitare populare întemeiate mai tîrziu), unde funcționa în chip de sfătuitor artistic fără onorariu.

Creația artistică a pictorului a fost puternic influențată de peisajul și monumentele de artă din această parte a țării; în perioada dintre 1911 și 1923, an cînd s-a reîntors în Austria, el a creat nu mai puțin de 2 000 lucrări peisagistice.

Comentîndu-i lucrările, criticul de artă dr. Vladimir Zaloziecky sublinia la 25.XI.1911: „Kollmann are un spirit artistic bine organizat. Chiar în tablourile de mai mică dimensiune, claritatea produce efecte de spațialitate. Ar trebui îndemnat să creeze lucrări care să înfățișeze monumentele istorice din Nordul Moldovei".

Tablouri ale acestui neobosit pictor, îndrăgostit de România, care nu-și cruța osteneala pentru a ne înfățișa Mănăstirile Putna, Voroneț, Sucevița, Moldovița, biserica lui Bogdan de la Rădăuți etc. se mai păstrează și azi în casele unor profesori, preoți și țărani din Nordul Moldovei. De asemenea, o reprezentare în acuarelă a Mănăstirii Dragomirna există și acum în sacristia bisericii acestui lăcaș.

Tablourilor li se adaugă un număr mare de desene în creion ori tuș și acuarele cu subiecte din viața poporului român: scene de la marele tîrg din Rădăuți, din viața păstorilor, țăranilor și a pădurarilor, cît și din viața fermierilor germani din satele acelei regiuni. Unii dintre aceștia, emigrînd în Austria, au luat cu ei și tablouri pictate de Kollmann. Autorul acestor rînduri a avut plăcuta surpriză de a găsi într-o căsuță țărănească din Austria de Jos, un peisaj din România al lui Kollmann, pe care săteanul îl păstra cu pietate drept amintire și simbol al „vechiului loc natal".

La începutul deceniului al doilea, Kollmann a restaurat timpanul în formă de semicerc de deasupra intrării de la biserica lui Bogdan din Rădăuți.

Un veritabil tezaur al motivelor populare românești și al peisajelor din Nordul Moldovei l-a constituit un album, pe care pictorul l-a creat, în anul 1921, la cererea ofițerilor garnizoanei române din acea vreme de la Rădăuți.

În anul 1923, pictorul s-a hotărît să se reîntoarcă în Austria unde și-a găsit, la Eisenstadt (reședința landului Burgenland), un nou cămin. Curînd, el a folosit și aici răgazul pe care i-l permitea activitatea sa de profesor de desen, pentru a picta peisajul înconjurător. Arta lui s-a bucurat de un mare succes. La moartea pictorului, survenită la 7 ianuarie 1962, o gazetă din partea locului scria: „Cînd se plimba pe străzile Eisenstadtului — puțin aplecat și cu mîinile la spate — toată lumea îl saluta ca pe un cunoscut. Era trecut de 83 ani cînd moartea i-a smuls penelul din mînă și a tras cortina peste tabloul vieții sale. Un tablou ce cuprinde tinerețea lui la Viena, munca de profesor în România și, în sfîrșit, activitatea sa la Eisenstadt".

Întîmplarea a făcut să fie vizitat, chiar în ziua morții, de un fost elev de la Rădăuți. Așa s-a făcut ca, printre numeroasele coroane de flori care i-au acoperit mormîntul, să se afle și una a cărei panglică purta culorile naționale ale României.

La 9 noiembrie 1978, cu ocazia împlinirii a 100 ani de la nașterea pictorului, Magistratura și Muzeul orașului Eisenstadt-Burgenland au deschis o expoziție cuprinzînd peste 100 tablouri și litografii, între care și un mare număr dintre cele create în România.

În românește de
Radu BERCEANU

NUME DE COD: „POINTBLANK" (I)

ANTHONY CAVE BROWN

Englezul Anthony Cave Brown, autorul cărții Bodyguard of Lies **(Platoșa minciunilor) — din care prezentăm pentru cititorii** Magazinului istoric **cîteva fragmente — a fost în timpul celui de-al doilea război mondial corespondent de presă al ziarului britanic** Daily Mail, **pe Frontul de Vest, și al cotidienelor** The Guardian **(englez) și** The Sydney Morning Herald **(australian), pe teatrul de operații din Asia de Sud-Est. Lucrarea menționată își propune să-l introducă pe cititor în culisele „războiului secret", dezvăluind tainele acțiunilor de „intoxicare" strategică — denumire specifică atribuită operațiilor militare, paramilitare, politice, propagandistice, ideologice — întreprinse de aliații din coaliția antihitleristă, cu scopul de a induce în eroare conducerea Wehrmachtului și, în ultimă instanță, a celui de-al III-lea Reich. Printre aceste acțiuni de mare anvergură sînt: pregătirea și executarea atentatului asupra lui Heydrich[1], descoperirea și utilizarea „cheii" mașinii de codificat germane „Enigma", „intoxicarea" strategică a germanilor în Balcani, în Europa de Nord-Vest etc.**

În alcătuirea cărții, autorul a consultat lucrări de specialitate, a studiat documente de arhivă și a investigat numeroase personalități politice și militare. Unele dintre acțiunile descrise în lucrare, printre care și „Bodyguard" — denumirea codificată a operațiilor de „intoxicare" strategică menită să camufleze intențiile aliaților occidentali în Europa de Nord-Vest în 1944 — n-au putut fi cercetate de autor pe baza documentelor de arhivă engleze în momentul scrierii cărții. Brown a încercat să suplinească lipsa acestor informații realizînd 83 interviuri cu oficialități militare sau politice implicate, într-un fel sau altul, în operațiile menționate.

În vasta acțiune de „poluare" strategică „Bodyguard" s-a înscris — după opinia lui Brown — și raidul aviației britanice asupra Nürnber-

[1] **Magazin istoric, nr. 10/1968.**

gului, din noaptea de 30 spre 31 martie 1944, soldat cu grele pierderi în oameni și avioane pentru atacanți. Autorul emite ipoteza că secretul bombardamentului ar fi fost comunicat naziștilor de către un spion german care activa în Anglia sub ordinele britanicilor. Scopul? Întărirea credibilității acestui agent în fața serviciilor secrete hitleriste, pentru a face cu totul verosimile acțiunile aliate de diversiune menite să acopere debarcarea din Normandia [1], despre care același spion urma să transmită false informații.

Ipoteza lui Brown — pe care el și-o susține cu indicii și mărturii interesante, menționînd însă că acțiunea asupra Nürnbergului este departe de a fi elucidată — pare plauzibilă. Odată cu trecerea timpului, cercetarea istoriei celui de-al doilea război mondial demitizează anumite evenimente și acțiuni dezvăluind și operații care au însemnat mari erori militare, ca, de pildă, „Market Garden"[2], ori au necesitat sacrificii premeditate. Logica militară tragică a luării unor asemenea decizii a exprimat-o sintetic D.D. Eisenhower spunînd că „una din obligațiile generalului este să hotărască cea mai bună investiție a vieților omenești. Dacă socotește că sacrificarea a 10 000 vieți omenești într-o bătălie obișnuită va salva 20 000 mai tîrziu, i se impune să o facă". În cazul în care germanii au fost preveniți asupra raidului împotriva Nürnbergului, scrie Brown, rezultă că maiorul John C. Masterman (unul dintre cei care controlau activitatea spionilor germani capturați în Anglia) avea, din nefericire, dreptate cînd afirma că „cu cît este mai mare premiul, cu atît mai mare trebuie să fie și miza preliminară".

Sfîrșit de martie 1944. În primele trei luni ale acestui an, forțele armate ale coaliției antihitleriste continuaseră să dea lovituri tot mai nimicitoare trupelor Wehrmachtului. Pe frontul sovieto-german, armata sovietică își continua, victorioasă, ofensiva; în sectorul nordic, zdrobind rezistența naziștilor în zona Leningrad, ostașii sovietici înaintaseră cu 200 pînă la 300 km; în sectoarele central și sudic, fusese eliberată Ucraina de la Vest de Nipru și trupele germane trebuiseră să se retragă peste 450 km. În această perioadă, în Vest, anglo-americanii pregăteau intens operația „Overlord". Pentru asigurarea succesului debarcării și slăbirea capacității de rezistență a Germaniei fasciste, au fost declanșate zeci de raiduri aeriene de mare anvergură, fiind bombardate obiective militare și industriale, nodurile de cale ferată etc. Simultan, aceste atacuri urmăreau distrugerea aviației de vînătoare germane.

În rîndul acestor acțiuni, care se întețeau tot mai mult pe măsura apropierii Zilei Z, se înscrie — cum am mai menționat — și atacul aerian asupra Nürnbergului, a cărui desfășurare și consecințe le analizează A.C. Brown.

Titlul și subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

Căpitan Mihail E. IONESCU

[1-2] Magazin istoric, nr. 9/1968, 5-6/1974; 1/1975.

De ce Nürnberg?

OKW-ul[1] avea mare încredere în loialitatea, seriozitatea și competența principalilor săi agenți din Anglia în perioada pregătirii operației „Neptune"[2]. Informațiile obținute de la ei erau rareori puse sub semnul întrebării. De ce nu a bănuit, oare, OKW-ul că măcar unii dintre ei, dacă nu chiar toți, s-ar putea afla sub controlul englezilor?

Motivele au fost multiple: haosul din serviciile de informații germane; ingeniozitatea acțiunilor de diversiune aliate; faptul că agenții controlați transmiteau, în general, informații conforme propriilor convingeri ale OKW-ului și logicii militare. De asemenea, o parte din informațiile comunicate de cei mai buni agenți, cunoscuți sub indicativele „Garbo" și „Brutus", au putut fi și au fost verificate prin recunoașteri aeriene și cercetare radio. De altfel, principalii săi agenți din Anglia furnizaseră Reichului, într-o perioadă relativ îndelungată, informații ce se dovediseră a fi corecte. Aceasta deoarece comandamentul englez și ulterior Marele Cartier General aliat transmiteau, deseori, germanilor, prin agenții aflați sub control aliat, informații adevărate urmărind să stabilească și să mențină credibilitatea lor. Cum avea să scrie mai tîrziu Masterman, aceasta era „o condiție preliminară necesară inoculării dezinformării".

Așa stînd lucrurile, care era natura informațiilor reale pe care Aliații — și mai cu seamă englezii — erau dispuși să le dezvăluie pentru a asigura reușita operației „Fortitude"?[3] Întrucît în război valoarea informațiilor se măsoară prin moarte și distrugere, erau oare Aliații dispuși să riște sau chiar să sacrifice viața oamenilor proprii pentru a pune în aplicare un plan de diversiune? După război, reflectînd asupra acestor întrebări, Masterman a declarat: „N-am furnizat niciodată inamicului informații care să fi costat viețile Aliaților". El a fost însă contrazis de „creierul" militar al operației „Neptune",

[1] Oberkommando der Wehrmacht: Înaltul comandament german.
[2] Numele codificat pentru faza inițială a debarcării aliate în Normandia.
[3] Numele codificat al operațiilor de intoxicare strategică în pregătirea debarcării aliate în Normandia.

general Sir Francis de Guingand, șeful de stat major al lui Montgomery, comandantul Grupului 21 de armate, cel care a asigurat punerea de acord a diversiunii cu strategia și tactica. Înaltul comandament englez, a spus el, a făcut într-adevăr asemenea sacrificii. „Cel puțin o dată, cei însărcinați cu înșelarea inamicului au fost autorizați să dezvăluie obiectivul unui important atac aerian asupra unui oraș din Germania, pentru a întări credibilitatea unui agent ce urma să fie folosit în scopul inducerii în eroare a Înaltului comandament german în timpul operației «Neptune»". După cîte își amintea de Guingand, orașul în cauză ar fi fost Stuttgard, în martie 1944. Dar, a adăugat el, s-ar fi putut la fel de bine să fi fost vorba de Nürnberg, tot în luna martie.

Este, oare, corectă afirmația lui de Guingand? Dacă da, atunci motivele ce au determinat o astfel de acțiune trebuie căutate, dincolo de nevoia de a induce în eroare inamicul, în strategia aliată care urmărea intensificarea războiului aerian împotriva Germaniei. „Pointblank", ofensiva aviației de bombardament interaliate ce a precedat debarcarea [în Normandia], urmărea, în principal, distrugerea sistematică a obiectivelor industriale-cheie germane, precum și nimicirea ori măcar dispersarea forțelor aeriene naziste obligîndu-le să-și îndrepte atenția spre apărarea unor teatre de luptă îndepărtate de Franța și Germania, pentru a nu putea acționa în Ziua *Z*. Potrivit prevederilor directivei „Pointblank", distrugerea aviației germane deținea prioritate absolută.

În acest scop, Departamentul aviației militare a Statelor Unite din Washington i-a transmis lui Wallace Carroll, șeful direcției europene O.W.I.[1], să asmută împotriva Aliaților forțele Luftwaffei: „Fă tot ce-ți stă în putință spre a-i determina pe germani să părăsească solul și să lupte". Conducerea forțelor aeriene britanice, a spus mai tîrziu Carroll, fusese de acord cu această politică și își oferise colaborarea; scopul acțiunii, a continuat el, a fost de a „cruța vieți în perspectivă". „Dacă obiectivul forțelor aeriene este atins, am spus cu prilejul unei întrevederi (la sediul O.W.I. din New York), sacrificiile pe care s-ar putea să le facem acum vor aduce după sine cruțarea a mii, poate chiar a zeci de mii de vieți pe țărmurile europene în momentul debarcării armatelor aliate". Înaltul comandament anglo-american nu a obiectat împotriva logicii tragice a acestei politici.

Potrivit instrucțiunilor primite și cu știrea și cooperarea englezilor, Carroll a lansat „Huguenot", o operație de diversiune, avînd ca scop să determine forțele Luftwaffei să primească lupta. Ea a fost dusă la bun sfîrșit, dar, așa cum avea să-și amintească Carroll, „nici o altă campanie nu ne-a produs atîtea pierderi", aviația aliată întîmpinînd, în cursul raidurilor sale, o rezistență mai mare decît cea așteptată. Fără îndoială, șefii aviației cunoșteau această strategie, căci, la 22 aprilie 1944, Butcher, cronicarul lui Eisenhower, nota: „Generalului Spaatz [comandantul aviației strategice americane în Europa] nu-i prea surîde ideea, dar recunoaște că aviația strategică trebuie să atragă asupra sa șocul forțelor Luftwaffei deasupra Germaniei". Spaatz însuși avea să spună că era pregătit să-și asume „riscuri mai mult decît obișnuite pentru a duce la bun sfîrșit misiunea [de distrugere a aviației germane ca preludiu la «Neptune»], inclusiv pe acela al unor pierderi excepționale".

Deși era o strategie costisitoare — pierderile americanilor aveau să sporească — ea nu era mai dură decît alte mijloace de luptă folosite în general într-un război total. Totuși, americanii au putut să se apere mai eficient prin tactica de zbor adoptată. Bombardierele americane dispuneau de armament puternic și de blindaje masive, zburau în formații strînse, pentru a masa puterea de foc asupra atacanților — avioanele B-17 erau pe bună dreptate denumite „Fortărețe zburătoare", — și aveau o escortă de sute de avioane de vînătoare cu rază mare de acțiune, pe măsura celor mai multe, dacă nu a tuturor avioanelor de vînătoare din dotarea aviației germane. Superioritatea americanilor era atît de mare, încît — cum avea să afirme generalul Walter Grabmann, comandantul Diviziei 3 germane de vînătoare — în primăvara anului 1944 „americanii nu-și mai băteau capul să facă manevre speciale pentru a induce în eroare apărarea noastră". Mai mult decît atît, în ajunul Zilei *Z*, după spusele aceluiași Grabmann, „supremația lor în domeniul aviației de vînătoare era atît de evidentă încît, mai cu seamă în condiții meteorologice normale, puteau trimite eșaloane masive de întîmpinare, care să-i zdrobească pe germani înainte ca aceștia să fi ocupat pozițiile de luptă". În consecință, prevenindu-i pe germani în legătură cu obiectivul zilei respective, americanii nu aveau decît de cîștigat; această avertizare era, practic, o garanție a faptului că, în aer, va exista un număr mare de avioane germane pasibile de a fi doborîte. Chiar și în aceste condiții, pierderile americanilor în cele trei luni ce au precedat Ziua *Z* au fost extrem de mari. Flota a 8-a aeriană a pierdut aproape 10 000 oameni, 800 avioane de bombardament greu și peste 500 avioane de vînătoare cu rază mare de acțiune. Dacă acestora le adăugăm și pierderile suferite de restul aviației americane angajate în ampla acțiune de bombardament din Europa înainte de Ziua *Z*, cifra pierderilor aproape s-a dublat.

O misiune plină de dezavantaje

Aviația britanică a sprijinit operațiunea „Pointblank" — pe care, practic, o sugerase — în toate obiectivele propuse. Tactica de zbor a englezilor era însă diferită de

[1] Operational War Intelligence: Agenția de informații militare operaționale.

cea americană. Avioanele de bombardament britanice renunţaseră la armamentul defensiv greu, în schimbul unei încărcături de bombe mai mari decît cea pe care o puteau transporta avioanele americane; pentru a evita pierderile grele, ele se bazau pe protecţia întunericului, a norilor şi pe inducerea în eroare a inamicului; acţionau de regulă fără escortă de vînătoare, în flux şi nu în formaţie, ceea ce însemna că, cel puţin în nopţile senine, erau extrem de vulnerabile în faţa avioanelor de vînătoare cu instalaţii radar la bord. De aceea, englezii ar fi avut mai mult de pierdut prin prevenirea deliberată a inamicului în legătură cu obiectivul unui atac, menit să atragă în luptă aviaţia germană sau să întărească credibilitatea unui agent dublu. Şi, totuşi, cum a afirmat de Guingand, lucrurile aşa s-au petrecut.

Daçă afirmaţia lui de Guingand este corectă, raidul în care germanii au fost preveniţi, trebuie să fi avut loc în martie 1944. În luna aceea, aviaţia britanică de bombardament a atacat, într-adevăr, Stuttgartul în nopţile de 1 spre 2 şi 15 spre 16 martie, dar nici unul dintre raiduri nu a demonstrat că germanii ar fi ştiut ceva dinainte. În cursul unui alt atac, asupra Berlinului, din 24/25 martie, vînătoarea germană de noapte a doborît 72 din cele 811 avioane de bombardament participante la raid; aceste pierderi grele însă s-au datorat, probabil, altor factori decît unei eventuale preveniri. Dintre toate bombardamentele întreprinse în această perioadă, singurul în care s-a constatat că germanii fuseseră avizaţi, a fost atacul asupra Nürnbergului, executat de nouă escadrile ale Comandamentului aviaţiei de bombardament, în noaptea de 30 spre 31 martie.

Împrejurările în care a avut loc acest raid au fost foarte ciudate, afirmîndu-se, atît atunci cît şi ulterior, că acţiunea ar fi fost trădată. Referindu-se la acest atac, *Chronology of the Second World War* (Cronologia celui de-al doilea război mondial), alcătuită de Institutul regal de relaţii internaţionale, foloseşte cuvîntul „ambuscadă" — cu tot ceea ce implică acest cuvînt, respectiv aşteptare şi cunoaştere anticipată. Căpitanul aviator Alfred Price, pe atunci ofiţer activ în rîndul forţelor aeriene britanice, autor al unei cărţi intitulate *Instruments of Darkness* (Instrumente ale întunericului), un studiu asupra inducerii în eroare a inamicului cu mijloace electronice în cel de-al doilea război mondial, nu a fost împiedicat de Ministerul Apărării să noteze: „De la război încoace s-au făcut unele presupuneri în legătură cu faptul că germanii ar fi ştiut dinainte că Nürnbergul urma să constituie obiectivul acestei nopţi, organizîndu-se apărarea în consecinţă". Istoricii oficiali ai campaniei aeriene britanice, Sir Charles Webster, preşedintele Academiei Regale, şi dr. Moble Frankland, director de studii la Institutul regal de relaţii internaţionale, au constatat unele ciudăţenii în legătură cu strategia folosită în cursul atacului. În lucrarea *Strategic Air Offensive Against Germany 1939-1945* (Ofensiva aeriană strategică împotriva Germaniei, 1939-1945), cei doi istorici englezi afirmă: „A fost fără îndoială o operaţie ciudată. Planul acţiunii a renunţat la majoritatea regulilor tactice ce stătuseră vreme îndelungată la baza operaţiilor executate de comandamentul aviaţiei de bombardament. În locul obişnuitelor şiretlicuri a existat, se pare, o declaraţie deschisă de intenţie, ceea ce a oferit aviaţiei germane de vînătoare o şansă unică".

Ce s-a urmărit prin raidul de la Nürnberg? Pe la jumătatea lunii martie, atacurile executate de Aliaţi în timpul zilei asupra continentului produseseră pierderi atît de mari inamicului, încît prin operaţiile curente şi prin acţiunea „Huguenot", obţinuseră în mare măsură superioritatea, în timpul zilei, deasupra teritoriilor Franţei şi Olandei. Mai mult decît atît, avioanele de vînătoare americane cu rază mare de acţiune realizaseră, în mare măsură, supremaţia şi în spaţiul aerian al Germaniei, în ceea ce privea atacurile pe timpul zilei. Inamicul fusese obligat să-şi concentreze eforturile mai mult asupra apărării Germaniei decît a ţărilor situate la Marea Mînecii, diminuîndu-se astfel capacitatea germanilor de a apăra Normandia în Ziua *Z*. Nu fusese însă cucerită supremaţia aeriană pe timpul nopţii şi se aştepta ca majoritatea acţiunilor germane de contracarare a operaţiei „Neptune" să fie executate de echipaje pregătite pentru lupta de noapte. În consecinţă, angajarea unei ample bătălii nocturne, în cursul căreia ele să fie distruse, devenise o chestiune vitală. Aceasta era, fără doar şi poate, scopul principal al raidului.

Alegerea obiectivului — Nürnberg — nu poate decît să întărească această supoziţie. Căci, în afară de faptul că oraşul constituia un important obiectiv militar (acolo se produceau echipament şi motoare pentru tancuri şi avioane), bombardarea Nürnbergului mai avea şi o semnificaţie politică şi psihologică aparte. Aici, în 1934, Hitler declarase că „modul de viaţă german este definitiv pecetluit pentru următorii o mie de ani"; de atunci, în fiecare an, şefii nazişti oficiau în această localitate un fastuos ceremonial teutonic. Reuşita unui raid asupra acestui „sanctuar" nazist ar fi demonstrat slăbiciunea hitlerismului şi iminenta distrugere a celui de-al treilea Reich; de aceea, era de presupus că aviaţia germană va apăra oraşul cu înverşunare. Erau oare englezii dispuşi să-şi expună aviatorii unor pericole mai mari decît cele obişnuite doar ca să incite aviaţia germană? Şi încă un lucru: pentru a întări credibilitatea unui agent dublu, îşi asumau ei riscul avertizării germanilor asupra eventualităţii unui asemenea bombardament? Acestea sînt principalele puncte neelucidate ale raidului împotriva Nürnbergului.

Pregătirea raidului a început din clipa în care mareşa-

lul Aerului, Arthur Harris, comandant suprem al aviaţiei de bombardament, şi-a început obişnuita şedinţă matinală în ziua de 30 martie 1944, la cartierul său general. Primul punct la ordinea de zi — buletinul meteo. Prezentînd prognoza, Magnus Spence, meteorologul comandamentului, deşi a ezitat să dea un verdict categoric, a spus suficiente lucruri care să indice că, în noaptea următoare, condiţiile atmosferice asupra Germaniei s-ar putea să nu fie în avantajul aviaţiei de bombardament britanice. Se prevedea o noapte cu lună, iar curenţii de înălţime ar fi putut dispersa fluxul avioanelor; nu exista certitudinea că vor apărea nori care să ascundă bombardierele engleze de aviaţia de vînătoare inamică. Cu alte cuvinte, condiţiile meteorologice puteau să fie contrare celor în care comandamentul prefera să acţioneze, respectiv nopţi întunecoase cu nori, şi fără vînt puternic.

În ciuda prognozei nefavorabile, Harris a trecut la anunţarea obiectivului pentru acea noapte: Nürnberg. Vestea a produs o oarecare surpriză, întrucît acest oraş nu se număra printre obiectivele care urmau să fie atacate. În plus, oraşul era situat mult în interiorul Germaniei. Chiar dacă condiţiile atmosferice erau favorabile, avioanele engleze trebuiau să rămînă atît de mult în spaţiul aerian inamic, încît o bătălie de anvergură devenea aproape inevitabilă. Surpriza a fost însă şi mai mare cînd Harris a anunţat ruta. Planul său era următorul: comandamentul va concentra efectivele sale deasupra promontoriului The Maze, aflat în Estul Angliei, de unde acestea se vor îndrepta către Belgia, vor trece litoralul în apropiere de Bruges şi se vor îndrepta direct spre Charleroi. De acolo, bombardierele urmau să parcurgă aproximativ 265 mile (circa 430 km) în linie dreaptă pînă la Fulda, în vecinătatea oraşului Frankfurt; de la Fulda se schimba din nou direcţia de zbor, avioanele engleze îndreptîndu-se direct spre Nürnberg.

Raidul nu este contramandat

Această rută — şi mai cu seamă „pasul lung" de la Charleroi la Fulda — i-au trezit mareşalului Aerului, Sir Robert Saundly, locţiitorul comandantului suprem al aviaţiei de bombardament, o anumită rezervă în legătură cu raidul. Datorită pierderilor grele suferite în cursul raidurilor executate deasupra oraşelor Leipzig şi Berlin la începutul acelei luni, chiar Harris ordonase ca, în viitor, bombardierele să se apropie de ţintă din direcţii diferite, pentru a deruta şi dispersa vînătoarea de noapte inamică. Şi iată că, acum, Harris propunea ca Nürnbergul să fie atacat de un singur flux. Mai mult, ruta avioanelor engleze trecea aproape de zona în care se găseau concentrate numeroase baze germane ale aviaţiei de noapte, împrejurimile Ruhrului — şi exact pe direcţia semnalizatoarelor radio pentru adunarea formaţiilor de vînătoare de la Aachen (denumirea codificată „Ida") şi Frankfurt („Otto"). Toate aceste elemente păreau să confirme faptul că principalul scop al raidului era acela de a atrage aviaţia germană în luptă. Saundly era, deci, îngrijorat de pericolele extraordinare pe care le implica ruta, îngrijorare pe care i-a împărtăşit-o lui Harris la sfîrşitul şedinţei.

Înainte de a trece la planificarea detaliată a atacului, Saundly i-a comunicat telefonic ruta ordonată lui D.C.T. Bennett — viceamiral al Aerului, comandantul Grupului Pathfinder[1], alcătuit din echipaje de elită, care conduceau fluxul de bombardiere pînă la Nürnberg şi apoi marcau ţinta cu rachete luminoase. Bennett i-a spus lui Saundly că „pasul lung" va atrage după sine un dezastru, menţionînd că va pregăti şi el o rută, mai puţin primejdioasă.

Informat mai tîrziu asupra faptului că propunerea sa fusese respinsă, Bennett a fost auzit spunînd: „Al lor să fie păcatul".

[1] Grup de avioane care deschideau drumul.

Către prînz, Saundly, împreună cu statul său major, terminaseră planul detaliat al raidului, inclusiv acţiunile de inducere în eroare a inamicului. Pentru a abate atenţia germanilor de la fluxul de bombardiere şi pentru a imobiliza Divizia 1 vînătoare germană în Nordul Germaniei, 50 avioane Halifax urmau să traverseze Marea Nordului, simulînd apropierea unei forţe mult mai mari, în drum spre Hamburg sau Berlin. Zborul lor urma să fie astfel programat, încît să se apropie de litoralul german în acelaşi timp cu forţa principală ce se îndrepta spre litoralul belgian, aflat la 300 mile (circa 480 km) mai la Nord-Est. În plus, în timp ce grupul care urma să atace Nürnbergul va trece pe deasupra litoralului belgian, avioane Mosquito vor simula şi ele existenţa unor forţe mult mai puternice care, chipurile, ar ameninţa oraşele Aachen, Köln şi Kassel. Planul mai prevedea ca aproximativ 70-80 aparate de vînătoare de noapte Mosquito, cu rază mare de acţiune, să însoţească forţa principală şi să angajeze aparatele inamice în timp ce decolau de la baze sau în momentul în care ar fi încercat să spargă fluxul de bombardiere.

Previziunile lui Spence au fost confirmate de zborurile de cercetare meteorologică din cursul după-amiezii. Deasupra Germaniei nu se anunţau nori de mare înălţime, iar în condiţiile atmosferice existente, fluxul de bombardiere avea să lase acele dîre de condensare trădătoare care localizau poziţia fiecărui bombardier în parte. Cu alte cuvinte, vremea era în avantajul apărării.

Raidul nu a fost amînat. Cu prilejul comunicării misiunii de luptă, între orele 17-18, la care au participat toţi aviatorii ce aveau să decoleze în noaptea aceea, trasarea rutei a produs nu numai surpriză generală, ci chiar consternarea. Poate fiindcă au anticipat o asemenea reacţie, sau poate pentru că ei înşişi fuseseră dezinformaţi de comandament, ofiţerii însărcinaţi cu expunerea misiunii de luptă au indus în eroare echipajele bombardierelor în legătură cu perico-

ielе rutei. Motivîndu-se din ce cauză fluxul de bombardiere urma să treacă prin Flak Valley (Valea Antiaerienei)[1], o zonă periculoasă în vecinătatea oraşului Köln, împînzită de o apărare antiaeriană foarte eficientă, echipajelor de la baza Cuminsgby li s-a spus (potrivit relatării lui Martin Middlebrook, istoric al raidului de la Nürnberg) că „germanii îşi deplasaseră aviaţia de vînătoare pe litoral, în aşteptarea raidurilor din ce în ce mai scurte datorate nopţilor de primăvară mai puţin întunecoase, neaşteptîndu-se la o penetraţie în adîncime".

Numeroase echipaje de bom-. bardiere au fost dezinformate şi în legătură cu vremea. Middlebrook avea să scrie: „La nivelul bazei, se făceau mari eforturi pentru ca echipajele să nu afle că urmau să zboare, fără escală, o distanţă de 265 mile, printr-o zonă bine apărată a Germaniei, pe o noapte cu lună şi cu puţine şanse de a întîlni nori care să le asigure acoperirea. La cel puţin 11 baze, echipajelor li s-au comunicat buletine meteorologice false, care indicau prezenţa norilor la înălţimea de zbor în cursul acestui lung raid".

Dezinformarea echipajelor de pe bombardiere ar fi putut fi dictată doar de un singur motiv: dacă li s-ar fi spus adevărul — date fiind pierderile grele pe care aceştia le suferiseră cu prilejul operaţiilor anterioare — foarte mulţi ar fi refuzat să zboare. Pe cînd aşa, protestele legate de rută au continuat, dar au fost lipsite de forţă. Se pare că Harris era hotărît să execute raidul, indiferent de cît de vulnerabil ar fi fost fluxul de bombardiere datorită rutei şi condiţiilor atmosferice. Evident, orice tentativă de distrugere a aviaţiei de vînătoare de noapte germane îndreptăţea anumite riscuri. Dar mai justifica ea, oare, un risc în plus: acela pe care îl comporta prevenirea deliberată a germanilor în legătură cu atacul?

[1] Denumire convenţională atribuită de anglo-americani zonei în care erau concentrate puternice unităţi de artilerie antiaeriană germană.

În româneşte de Rodica SCAFEŞ

Prof. dr. ANTONIO RUBERTI
rectorul Universităţii din Roma

La a 60-a aniversare a statului naţional unitar român

În zilele de 27-28-29 noiembrie 1978 s-a desfăşurat în capitala Italiei Colocviul româno-italian 60 de ani de la formarea statului naţional unitar român, **organizat sub auspiciile Universităţii din Roma şi Academiei di Romania. Colocviul a fost onorat de prezenţa unor personalităţi ale vieţii politice şi ştiinţifice italiene — vicepreşedintele Senatului Italiei, doamna Tulia Caretonni Romagnoli, preşedintele şi vicepreşedintele Institutului de istorie „Risorgimento", prof. dr. Alberto Ghisalberti şi prof. Emilia Morelli, acad. Ettore Paratore, prof. Luigi de Nardis, decanul Facultăţii de litere şi filozofie, prof. Angelo Tamborra, prof. Franco Gaeta, prof. Rosa del Conte, acad. Giuseppe Michele Itallone, prof. N. Şerbănescu. La Colocviu au rostit alocuţiuni Ion Mărgineanu, ambasadorul Republicii Socialiste România în Italia, prof. dr. Antonio Ruberti, rectorul Universităţii din Roma, prof. dr. Ştefan Ştefănescu, decanul Facultăţii de istorie-filozofie din Bucureşti. În cele trei zile ale Colocviului au fost prezentate următoarele comunicări: prof. Ştefan Ştefănescu —** Ideea unităţii poporului român, fundamentul unităţii sale politice; **prof. Domenico Caccamo —** Recunoaşterea independenţei României de către Italia şi constituirea statului naţional unitar român; **Paul Oprescu** — Formarea statului naţional unitar român; **prof. Francesco Guida** — Ecourile constituirii statului naţional unitar român în presă şi în dezbaterile Parlamentului italian; **dr. Cristian Popişteanu** — 1918-1978. Procese istorice ale transformării societăţii româneşti.

Publicăm cuvîntul de deschidere a Colocviului rostit de prof. dr. Antonio Ruberti:

Sînt fericit să aduc participanţilor şi referenţilor la Colocviu salutul cordial al Universităţii din Roma. Colaborarea noastră în organizarea Colocviului vrea să fie, în primul rînd, o mărturie de prietenie faţă de poporul român şi în al doilea rînd o expresie a dorinţei de a intensifica raporturile de cooperare culturală şi ştiinţifică.

Sîntem bucuroşi să participăm la sărbătorirea celei de-a 60-a aniversări de la constituirea statului naţional unitar, moment ce a reprezentat o încununare a aspiraţiilor poporului român de unitate naţională. Fie din motive generale, fie din motive particulare reafirmarea rolului naţiunii în dezvoltarea societăţii contemporane este, de fapt, deosebit de importantă, iar constituirea unităţii naţionale reprezintă întotdeauna un moment crucial în istoria unui popor, ea creează un cadru favorabil dezvoltării sale culturale, economice, sociale.

Aceasta este, dealtfel, profunda convingere a preşedintelui dv., Nicolae Ceauşescu, a cărui poziţie, pe care o apreciem în mod deosebit, este în favoarea **afirmării libere şi independente a oricărei naţiuni, a deplinei egalităţi în drepturi a tuturor naţiunilor, a respectului legitimelor lor aspiraţii spre progres şi bunăstare, a dreptului de a-şi hotărî singure propriul destin.**

Sentimentele cu care participăm la sărbătoarea dv. sînt sentimente de o deosebită prietenie, prietenie care are adînci rădăcini în istorie. Păstrarea setei de libertate şi independenţă a dacilor, a voinţei lor de a nu se supune dominaţiei străine, a capacităţii de gîndire logică şi raţională a romanilor, a pasiunii lor creatoare, au permis poporului român, în decursul unei istorii frămîntate şi complexe de 2 000 ani, să se dezvolte şi să se afirme. Deci profunde afinităţi ne unesc, constituind o bază solidă pentru dezvoltarea prieteniei între popoarele noastre.

Momentul istoric prin care trecem este complex şi dificil; potenţialul de dezvoltare şi pericolele de criză frămîntă diferitele naţiuni. O contribuţie pozitivă pentru un viitor sigur poate fi adusă — şi noi trebuie s-o aducem — prin dezvoltarea legăturilor din ce în ce mai strînse între popoare, prin schimburile culturale. Noi, universitarii, sîntem profund convinşi de necesitatea îndeplinirii acestui rol şi îi consacrăm efortul nostru, acţionînd din toate puterile în această direcţie. Intensificarea schimburilor culturale şi întîlnirile între oamenii de cultură şi de ştiinţă ai diferitelor naţiuni sînt factori de pace. Aceasta corespunde chiar unei nevoi intrinseci a culturii, nevoii de a ne întîlni, de a comunica, de a ne dezvolta cunoştinţele. Ea formează, de altfel, premisa colaborării tehnice şi economice.

Universitatea din Roma a hotărît, pentru anul universitar 1978-1979, să susţină, pe lîngă acţiunile prevăzute în acordurile culturale, o politică de creştere a relaţiilor de schimb cu celelalte ţări. Este un act de încredere în cadrul sistemului nostru universitar, un sistem care, în ciuda crizei adînci în care trăieşte, are în sine, şi, sînt pe deplin convins, încă mari posibilităţi. Acestea pot să se multiplice şi să se concretizeze, dacă noi vom crea, de asemenea, condiţii optime pentru realizarea lor.

Dorim ca, împreună cu poporul prieten român, cu Universitatea dv. şi cu oamenii dv. de ştiinţă, să putem îmbunătăţi contactele, inclusiv pentru a dezvolta împreună programe de studii şi de cercetări.

În româneşte de Carmen ROMAN

Emblema lumii noi

A doua jumătate a anului 1918 este marcată, și pentru locuitorii Banatului, de intensificarea acțiunilor în sprijinul realizării idealului de veacuri al românilor subjugați din monarhia austro-ungară: unirea lor cu frații din România.

Printre publicațiile apărute în Banat în această perioadă și care militau pentru împlinirea dreptului sacru al românilor de a se uni cu patria mamă, s-a aflat și gazeta Opinca, *scoasă de învățătorii Patrichie Rămneanțu și Petru Bizerea, din com. Coșteiu, și tipărită în Oravița, la Tipografia Banatului. Publicația se declara, prin articolul-program din primul număr, apărut la 11 noiembrie 1918, drept „o foaie scrisă pentru popor" susținătoare a drepturilor celor mulți, cărora li se adresa: „În țara viitoare... noi vom căuta ca voi să puteți vorbi, să puteți cere ca să însămnați și voi ceva: cerem partea voastră de a vă amesteca în administrația obștească, care înainte de toate este lucrul vostru; cerem ca ușile unde se sfătuiește asupra voastră, asupra nevoilor voastre... casa țării, să fie larg deschisă acelor pe care îi veți alege voi înșivă, cu deplină libertate" (sublinierile din text sînt ale originalului — F.B.).*

În preajma Adunării naționale de la Alba Iulia, gazeta publică relatări despre alegerile de delegați, apeluri și convocări la marea întrunire a românilor din cetatea lui Mihai Viteazul.

Referindu-se la dreptul popoarelor la autodeterimnare, gazeta sublinia că, în condițiile destrămării imperiilor asupritoare, națiunile trebuie să-și hotărască singure destinele: „Dreptatea nu permite cuceriri și imperialism. Dreptul de liberă dispunere al popoarelor trebuie să iasă la iveală. Dreptatea oprește schimbul de provincii între state, fiindcă popoarele nu sînt obiecte, nici figuri de șah. Nu diplomații, ci popoarele vor alcătui harta lumii",

Gazeta subliniază, de asemenea, caracterul perimat al regimurilor monarhice autocratice, arătînd că „cea mai desăvîrșită formă de organizare", a statelor o constituie „republica democrată, în care tot poporul (nu numai cei puternici) are dreptul a-și alege din toate păturile societății adunarea de bărbați care să conducă afacerile statului". Afirmînd dreptul maselor largi populare de a-și hotărî singure soarta, gazeta arăta că, „emblema lumii noi e bratul muncitor".

În numeroase articole, gazeta proslăvea munca, condamnînd exploatarea și trîndăvia. Arătînd că munca reprezintă adevăratul factor de propășire a societății, gazeta evidențiază faptul că, dintre toate concepțiile despre lume, socialismul singur asigură clasei muncitoare o viață liberă și demnă: „Socialismul are ca scop îmbunătățirea sorții muncitorilor, prin o bună creștere [dezvoltare — Fl. B.] spirituală, morală și materială".

Gazeta și-a încetat apariția la începutul lunii martie 1919. A contribuit, cu modestia mijloacelor de care dispunea, la popularizarea în rîndul locuitorilor satelor bănățene a ideilor generoase de libertate, egalitate și democrație.

Flaviu BIZEREA

cărți sosite la redacție

● **Gh. I. Ioniță — P.C.R. ȘI MASELE POPULARE 1934-1938** (ediția a II-a revăzută și adăugită).

Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, 376 pp., 18 lei: *pe baza unei bogate bibliografii și documentări în arhive, lucrarea evidențiază rolul Partidului Comunist Român de inițiator, conducător și dinamizator al mișcării democratice, antifasciste din România, în perioada 1934-februarie 1938.*

● **Acad. V. Malinschi — DIN TRECUTUL ÎNVĂȚĂMÎNTULUI ECONOMIC**

● Editura Academiei, București, 1978, 300 pp., 16 lei: *etapele, structura și conținutul acestui important sector al învățămîntului românesc în perioada 1800-1944.*

● **Emilia Sonea, Gavrilă Sonea — VIAȚA ECONOMICĂ ȘI POLITICĂ A ROMÂNIEI. 1933-1938**

Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, 332 pp., 15,50 lei; **sinteză a celei mai dinamice perioade din anii interbelici.**

● **Aurel Decei — ISTORIA IMPERIULUI OTOMAN**

Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, 414 pp., 27 lei: *cuprinzătoare sinteză privind evoluția fenomenului otoman de la origini și pînă în anul 1656.*

● **Guido A. Mansuelli — CIVILIZAȚIILE EUROPEI VECHI** (traducere: **Alexandra Slavu**; prefață și control științific: **Radu Florescu**).

Editura Meridiane, București, 1978, vol. I, 342 pp., vol. II, 384 pp., 40 lei: *marile epoci și culturi care au marcat istoria continentului, din preistorie și pînă în evul mediu.*

● **Viorel Faur — SOCIETATEA DE LECTURĂ DIN ORADEA. 1852-1875** (sub egida Muzeului Țării Crișurilor).

Oradea, 1978, 336 pp., *studiu monografic despre o importantă instituție culturală transilvăneană.*

● Clio anunță ● Clio anunță ● Clio anunță

Profesorul VALERIU BIRLAN *de la Școala generală nr. 1 Budești, jud. Ilfov, ne semnalează că a descoperit pe un teren din apropierea comunei numeroase fragmente de ceramică, unelte din silex și chirpici ce fuseseră folosiți la construirea locuințelor.*

Specialiști de la Muzeul de Istorie al R.S.R. consideră că obiectele respective provin dintr-o mare așezare aparținînd culturii Gumelnița, din epoca neolitică (circa 3000 ani î.e.n.). Urmează ca viitoare cercetări să aducă precizări mai cuprinzătoare în legătură cu această nouă localitate de interes deosebit arheologic de pe harta țării.

Completări la o biografie:

C. DAVILA

Carol Davila, fiul lui Franz Liszt?, aşa se intitula un articol apărut în nr. 1/1972, al revistei noastre, la rubrica Opinii, în care autorul argumenta că părinţii cunoscutului organizator al medicinii româneşti au fost scriitoarea Maria d'Agoult şi marele compozitor şi pianist Franz Liszt. În articol se menţiona, de asemenea, că anul naşterii lui Carol Davila ar fi fost 1832.

Academicianul Ion Făgărăşanu, în conferinţa organizată cu prilejul împlinirii a 150 ani de la naşterea doctorului Carol Davila, care a avut loc sub auspiciile Academiei Republicii Socialiste România şi Academiei de Ştiinţe Medicale, la 14 aprilie 1978, aduce date noi la biografia marelui medic, deschizător de drum şi şcoală în ştiinţa medicală românească.

Facsimilul certificatului de căsătorie inedit, pe care-l adăugăm acestor pagini, precizează clar data naşterii lui Carol Davila: 1828.

Pe baza acestui certificat şi a noilor date comunicate, sugerăm ca istoriografii noştri să adopte anul 1828 ca anul naşterii doctorului Carol Davila.

Taina originii sale a rămas un mister încă nedezlegat pînă în zilele noastre. Davila nu a vorbit niciodată de originea sa nici chiar copiilor săi.

În ultimul timp însă documente inedite descoperite în arhiva doctorului radical-socialist Ange Guépin, din Nantes, (1805-1873)[1], care fusese tutorele lui Davila, şi reproduse într-o teză de doctorat de către Guy Frambourg intitulată, *Doctorul Guépin, un nantez filantrop şi democrat. Studiul acţiunii şi a concepţiei unui om de la 1848*, ne pune la dispoziţie date noi despre originea şi data naşterii lui Carol Davila. Din însemnările sale aflăm că, Davila, sau — cum este menţionat în documente Carlos Antonio Francesco d'Avila a fost un copil orfan, găsit în oraşul Limoges de cumnatul lui Guépin, René Rabusseau, pe atunci rectorul Academiei din acel oraş. Copilul, în vîrstă de 14 ani, mergea pe jos, venind din Germania şi se îndrepta spre Spania, pentru a-şi regăsi familia din partea tatălui său, care murise la Hamburg, la cîteva zile după incendiul care avusese loc în 1842 în acest oraş; în incendiu tatăl şi-a pierdut toate documentele şi averea. Din ancheta sa personală şi din spusele copilului, doctorul Guépin a reuşit să afle că părintele acestuia era un nobil pe nume Antonio, conte d'Avila, iar mama sa aparţinea uneia dintre cele mai însemnate familii din Austria. Răpită de soţul său în momentul cînd familia voia să o mărite cu un alt bărbat, a murit în Elveţia, la cîţiva ani după această răpire. Moştenitorii din partea tatălui cît şi ai mamei au refuzat să-l recunoască drept fiu legitim, lucru care se explică prin faptul că erau în joc averi respectabile, la a căror moştenire ei se substituiseră copilului.

Din memoriile fiicei lui Davila, Elena Perticari-Davila, rezultă că tatăl ei a fost crescut pînă la vîrsta de 4 ani în Bretania, apoi la Frankfurt pe Main şi la Hamburg. În Germania a fost încredinţat unui preceptor, poetul şi literatul Moritz Hartmann, om cu o vastă cultură, care a influenţat mult dezvoltarea intelectuală a tînărului Davila. Din documentele provenite din arhiva dr. Guépin rezultă clar că *nu contesa Marie d'Agoult a încredinţat copilul doctorului Guépin*, pe care de altfel nu l-a cunoscut decît în 1850, iar pe Davila doar în 1851, cînd acesta a venit la Paris ca să-şi continue studiile medicale şi să-şi treacă doctoratul şi teza. În felul acesta versiunea că Davila ar fi fost fiul natural al contesei d'Agoult, cade. Înainte de căsătoria cu contele d'Agoult numele contesei era Marie de Flavigny. Ea nu era alta decît scriitoarea franceză care semna cu pseudonimul Daniel Stern şi care, cu idei liberale şi chiar rădical-socialiste, scrisese o istorie a revoluţiei de la 1848, în trei volume, pe lîngă alte multe scrieri cu subiect istoric sau filozofic. De bună seamă că aceste idei şi preocupări o apropiaseră de doctorul A. Guépin — un radical socialist — care luase parte la revoluţia din 1848.

Total neverosimilă şi nefondată apare ipoteza iubirii dintre contesa d'Agoult şi Franz Liszt înainte de naşterea lui Davila. Conoscîndu-se abia după ce Carol Davila se născuse, contesa şi Liszt au avut un copil, o fată numită Cosima, care a devenit în a doua sa căsătorie soţia marelui compozitor german Wagner.

Din documentele care ne stau la dispoziţie, aflăm că primele clase de liceu, Carol Davila le-a făcut la Limoges. Apoi a plecat la Nantes, unde a urmat ca stagiar în farmacia lui Leon le Soult (1 iulie 1843-1 aprilie 1845). Odată cu stagiul în farmacie, el a trecut şi clasele superioare de liceu, iar în 1847 şi-a luat examenul de bacalaureat şi s-a înscris la Şcoala preparatoare de medicină şi farmacie din Angers. Între 1848 şi 1851 a fost preparator al cursului public şi gratuit de chimie aplicată şi al catedrei de chimie de la Şcoala de medicină din Angers, obţinînd certificate pline de elogii de la maeştrii lui, profesorii Trouessart şi Davier.

[1] Despre documentele din arhiva dr. Guépin, vezi articolul dr. Gh. Brătescu, **Enigma obîrşiei lui Davila**, publicat în **Muncitorul sanitar**, 4 mai 1972 — n. acad. I.F.

În același timp a obținut prin concurs funcțiile de extern, apoi de intern la Spitalul „Hôtel Dieu" din Angers, și, ulterior, de prosector de anatomie[1] al Școlii pregătitoare de medicină, post în care a rămas timp de trei ani, studiind totodată chirurgia.

În 1849, izbucnind în Franța o epidemie de holeră, Davila a fost trimis cu primele echipe de medici și studenți în medicină să participe la combaterea flagelului. Avînd o pregătire clinică și farmacologică deosebită, a elaborat celebrele sale „picături antiholerice" care-i poartă numele, precum și un aparat pentru încălzirea bolnavilor căzuți în colaps algid[2].

Pentru continuarea studiilor și obținerea titlului de doctor în medicină, trebuia să se mute la Paris, dar mijloacele materiale îi lipseau, iar cererea de bursă și scutire de taxe i-a fost refuzată. Pînă la urmă a reușit să facă față singur greutăților ivite. „Fără ajutor material de la alții, ci trudindu-mă învățînd, luptînd cu greutățile vieții încă de copil, arăta el într-o scrisoare către un prieten, activ și curajos, am reușit să-mi rămînă cinstea de a-mi face drum prin viață și de a-mi crea un nume". Este cea mai bună dovadă că în tot acest timp nu a primit nici un sprijin de la protectoarea sa de mai tîrziu, bogata contesă d'Agoult.

O dovadă în sprijinul faptului că data sa de naștere este cea menționată în diplomele sale, adică la 8 aprilie 1828 în apropiere de Parma și nu 1832, cum bănuiește Elena Perticari, este și faptul că și-a făcut serviciul militar în 1848 — adică la vîrsta de 20 ani (altfel ar fi însemnat să fi fost încorporat la 16 ani!).

După doi ani de studii în clinicile din Paris, Davila și-a trecut teza de doctorat în februarie 1853 cu un subiect de medicină socială. La mai puțin de o lună după acest eveniment s-a îndreptat spre noul lui destin: Țările române, unde îl așteptau mari împliniri.

---

[1] Persoană specializată în efectuarea disecțiilor și prepararea pieselor anatomice pentru studenții în medicină.

[2] Insuficiență circulatorie periferică, caracterizată prin stare de prostrație, cu scădere bruscă a tensiunii arteriale, puls rapid și slab.

Data nașterii lui Carol Davila

Monseniorul *Francisc Augustin*, conducătorul Arhiepiscopiei romano-catolice București, ne trimite o copie după certificatul de căsătorie al lui Davila, cu referire la articolul *Carol Davila fiul lui Franz Liszt*, publicat în revista noastră nr. 1/1972.

În document găsim data nașterii lui Davila, consemnată, probabil, după declarația acestuia. Iată (în facsimil) certificatul și traducerea textului în limba română.

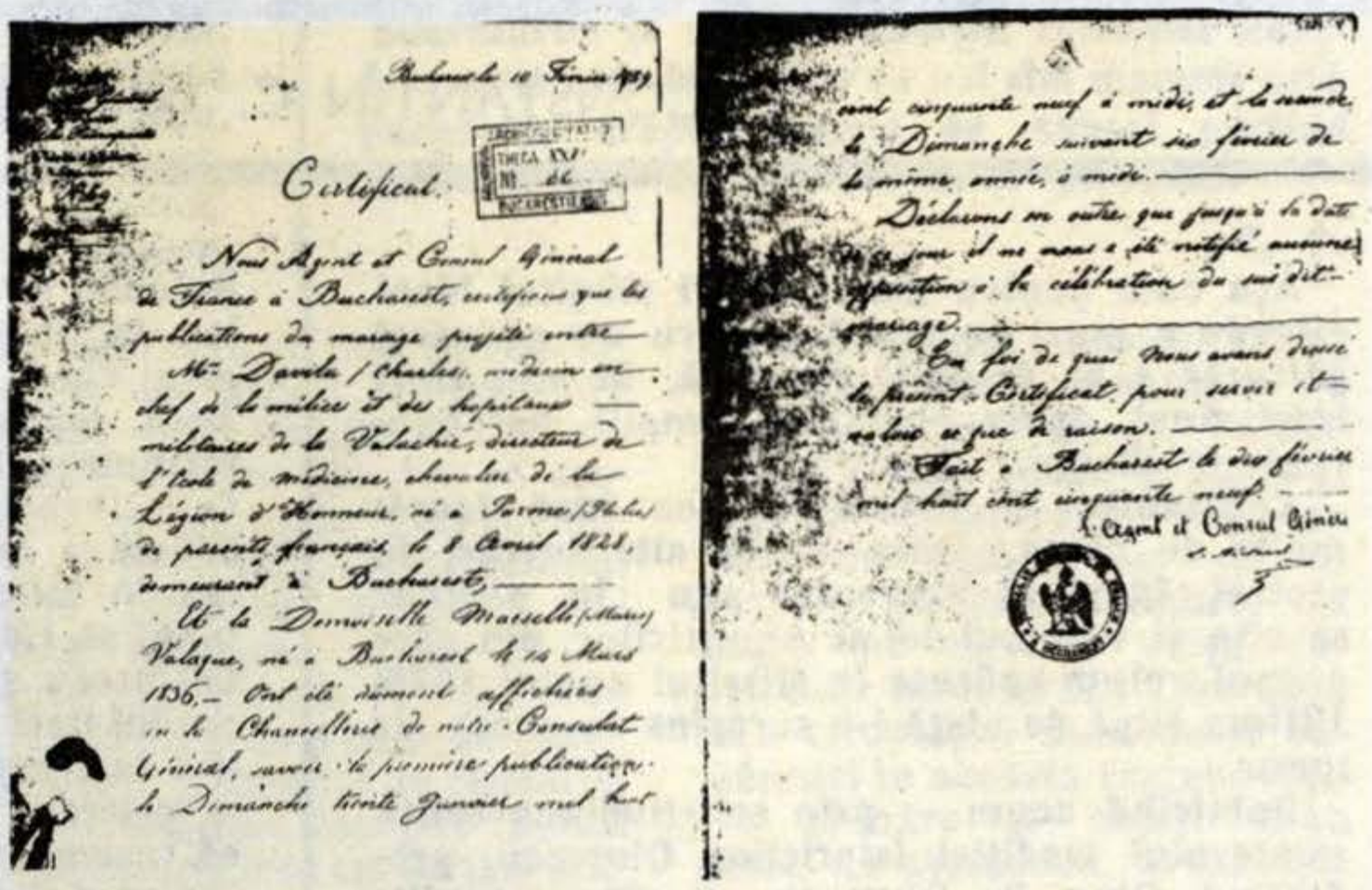

București, 10 februarie 1859
Agenția și Consulatul General al Franței în Principatele Valahiei și Moldovei nr. 69 Duplicantă.

CERTIFICAT

Noi, Agent și Consul General al Franței la București, certificăm că anunțurile proiectatei căsătorii între

Dl. Davila (Carol), medic șef al miliției și al spitalelor militare din Valahia, director al Școlii de medicină, cavaler al Legiunii de Onoare, născut în Parma (Italia) din părinți francezi, la 8 aprilie 1828, cu domiciliul în București.

Și domnișoara Marsille (Maria), valahă, născută la București la 14 martie 1836,

Au fost afișate conform legii la Cancelaria Consulatului nostru General, și anume, prima oară duminică 30 ianuarie 1859, la prînz, a doua oară duminica următoare, șase februarie, același an, la prînz

Declarăm, de asemenea, că pînă în ziua de azi nu ne-a fost notificată nici o obiecție la celebrarea susamintitei căsătorii

Drept care am eliberat prezentul certificat pentru a servi în mod corespunzător.

Dat în București în zece februarie 1859.

Agent și Consul General
L[ouis] BÉCLARD.

PE FIRUL AMINTIRILOR

CONSTANTIN C. GIURESCU

Așa cum pentru marii actori sfîrșitul ideal este de a muri pe scenă, pentru un adevărat cărturar a se despărți de viață, în plin efort intelectual, apare drept un cumplit, dar onorant privilegiu.

Constantin C. Giurescu avea încă foarte multe de făcut. Între atîtea alte lucrări în proiect, în plină elaborare sau „în pagină" se afla și volumul doi al Amintirilor, **din care primul volum apăruse la sfîrșitul anului 1976. Ultima clipă de viață l-a surprins la masa de lucru.**

Publicînd acum — prin solicitudinea continuatorului tradiției istoricilor Giurescu, profesorul Dinu C. Giurescu — cîteva inedite pagini din volumul doi al Amintirilor, **rămas neîncheiat, revista noastră își face o omagială datorie față de cel ce a fost colaborator fidel al** Magazinului istoric.

Perioada la care se referă acest al doilea volum este cuprinsă între anii 1938-1947. „Am fost nu numai martor **la întreg acest răstimp — scria Constantin C. Giurescu — dar am și participat, în anii 1938-1940, la desfășurarea vieții noastre publice. Fiind parte, e greu să fiu și judecător. Mă voi mărgini deci să înfățișez o seamă de** fapte, **să descriu o seamă de oameni și de împrejurări. Pentru unele din aceste fapte și pentru unii din acești oameni, aprecierile sau judecățile de valoare vor rezulta de la sine; pentru rest trebuie să așteptăm judecata viitorului.**

Cu speranța că amintirile de față vor contribui la această judecată, doresc cititorilor mei răgazul și liniștea sufletească necesare spre a lua cunoștință de o lume dispărută".

Constantin C. Giurescu a fost preocupat mai presus de orice de destinul poporului român, căruia i-a consacrat cele peste 10 000 pagini de istorie scrisă. Firesc, deci, ca în Amintiri **să se refere la evenimente de răscruce ale istoriei interbelice. Iată, de pildă, cîteva rînduri despre atitudinea țării noastre față de agresiunile hitleriste contra Cehoslovaciei, Poloniei și Iugoslaviei: „În toamnă [1938] are loc, la Galați, pe iahtul regal, o întîlnire a regelui Carol II, însoțit de Armand Călinescu, cu Beck, ministrul de Externe al Poloniei. Acesta formulase revendicări asupra unui ținut din Cehoslovacia și, simțind că se va pune problema sudeților care erau revendicați de către Germania hitleristă, venise să îndemne și pe români să ridice și ei pretenții. Atît regele, cît și Călinescu au fost foarte surprinși de propunerea lui Beck; răspunsul — după cum am aflat — n-a fost mai puțin categoric: noi sîntem aliați și prieteni cu Cehoslovacia; cum am putea să facem un asemenea gest? Aceeași atitudine am avut și mai tîrziu, după atacarea Iugoslaviei de către hitleriști, cînd horthyiștii au ocupat o parte din Backa; atunci ni s-a sugerat, atît din partea hitleriștilor, cît și a guvernului horthyist, beneficiar al «dictatului» de la Viena, să facem un gest similar. Răspunsul a fost identic celui dat lui Beck. Am dat, în ambele cazuri, răspunsul pe care îl impunea** omenia **poporului nostru; am aplicat, totodată, vechiul proverb românesc: «Prietenul la nevoie se cunoaște».**

Cînd apoi, atît polonii cît și cehii au ajuns sub ocupație nazistă, am primit pe teritoriul nostru și i-am ajutat pe toți cei ce n-au vrut să rămînă sub amintita ocupație".

Alte pasaje din amintiri privesc atmosfera din primăvara anului 1939, cînd poporul român și-a manifestat ferm hotărîrea de a-și apăra independența: „La ordinul de concentrări, poporul nostru răspunse cu însuflețire. Lumea își dădea seama că e vorba de apărarea pămîntului patriei și simțea că nu ne putem bizui decît pe noi înșine, ca de atîtea ori în cursul istoriei. Veniră deci și tineri și vîrstnici și îmbrăcară haina ostășească. La 17 martie, Partidul Comunist Român, deși aflat în ilegalitate, dădea un manifest chemînd poporul întreg să apere țara împotriva primejdiei hitleriste. Aceeași preocupare — cum am aflat

— şi la conferinţa, tot în ilegalitate, din februarie 1939 a Partidului Comunist Român: sarcina principală este mobilizarea poporului la lupta pentru apărarea independenţei şi integrităţii statului român".

În Amintirile **sale, Constantin C. Giurescu îşi manifestă o atitudine reprobatoare faţă de legionari şi de ideologia lor. El aduce şi o mărturie personală în ce priveşte legăturile dintre Garda de fier şi hitlerişti: „N-au lipsit nici fondurile necesare campaniei electorale [1937]; pe lîngă ce se strîngea din cotizaţii şi donaţii — unii industriaşi, gîndindu-se că s-ar putea ca legionarii să ajungă la putere, îşi luau măsuri de precauţie ajutîndu-i cu bani, întocmai cum unii industriaşi germani au ajutat pe Hitler înainte de 1933 — s-au adăugat şi fonduri externe, hitleriste. Unul din canalele prin care se transmiteau aceste fonduri era — după cît se pare — reprezentanţa din ţară a faimoasei «I.G. Farben Industrie», marele concern chimic şi farmaceutic de la Leverkusen am Rhein. Omul de legătură era conferenţiarul de logică de la Universitatea din Bucureşti, Nae Ionescu. Am aflat-o fără să vreau, chiar de la el însuşi. Mă întorceam, pe jos, într-o zi de toamnă, în septembrie 1938, de la lacuri şi mergeam pe şoseaua care răspunde la Monumentul Aviatorilor. La un moment dat, simt că se opreşte lîngă mine, la marginea trotuarului, o maşină şi o voce cunoscută mă întreabă: «Unde mergi, domnule profesor?» Mă uit: era Nae Ionescu; la răspunsul meu că mă duc în oraş, mă poftеşte în maşină. Era un «Mercedes», o splendoare de maşină sport, deschisă, de două locuri, căptuşită cu piele roşie, strălucind de frumuseţe. «Frumoasă maşină — îi spun eu — e a dumitale?» «Da, e a mea; e un cadou pe care mi l-a făcut** I.G. Farben, **ale cărei interese le reprezint aici». N-am mai insistat; era clar şi am schimbat subiectul, vorbind despre viitorul său curs de la facultate".**

Să facem loc, în continuare, gîndurilor lui C. C. Giurescu, aşa cum le pregătea autorul Amintirilor **pentru al doilea volum, ce urmează să apară la Editura Sport-Turism. Subtitlurile şi selecţia aparţin redacţiei noastre; cuvintele introduse de noi sînt marcate prin paranteze drepte; notele de subsol purtînd indicaţia n.a. aparţin lui C. C. Giurescu.**

C. P.

Arheologii la lucru

„*1939:* Am stabilit împreună [cu Scarlat Lambrino] locurile unde urmau să se facă săpăturile, toate, bineînţeles, în cuprinsul ţinutului Dunărea de Jos şi anume: *1*) la Garvăn, în faţa Galaţilor, într-o insulă, unde a fost vechea Dinogetia; *2*) la Enisala, pe dealul pietros ce domina Lacul Razelm şi Delta, deal unde se înalţă ruinele cetăţii bizantine, apoi româneşti sub Mircea cel Bătrîn şi la urmă, turceşti; *3*) lîngă Măcin, unde se afla, în antichitate localitatea Arrubium; *4*) la Troesmis, azi Igliţa, unde a fost castrul Legiunei a cincea Macedonica, legiune transferată, în timpul războaielor marcomanice, în Dacia, la Potaissa (Turda); *5*) la Poiana, pe Siret, în judeţul Tecuci, identificată, prin săpăturile anterioare cu localitatea Piroboridava, amintită de geograful antic Ptolemeu. Am stabilit şi numele celor ce urmau să sape: la Dinogetia, Gheorghe Ştefan, pe atunci asistent, ajuns mai tîrziu succesorul lui Lambrino la catedră; la Enisala, Grigore Avakian, fostul meu coleg de facultate; la Troesmis, Emil Coliu, care se distinsese şi la seminarul de istoria românilor, un remarcabil cercetător, mort, din nefericire, în floarea vîrstei; la Poiana, Radu Vulpe, care săpase mai înainte tot acolo şi care emisese părerea că aşezarea corespunde Piroboridavei lui Ptolemeu. De Arrubium, unde Dunărea mîncase mai toată aşezarea, urma să se ocupe Lambrino însuşi, care avea să dirijeze şi să controleze, de altfel, şi săpăturile celelalte.

Lucrările au început îndată după terminarea cursurilor universitare şi au dat rezultate neaşteptate şi importante care justificau cu prisosinţă şi cheltuielile făcute şi speranţele. La Dinogetia a început darea la iveală a zidurilor cetăţii şi s-a descoperit un tezaur bizantin de o sută şase piese de aur din timpul împăratului Vasile al II-lea (976-1025) şi al urmaşilor săi Roman al III-lea şi Constantin al IX-lea Monomahul. Tezaurul fusese îngropat probabil cu prilejul unei năvăliri barbare şi posesorul lui nu s-a mai întors să-l recupereze. Dar pe lîngă tezaur, s-au descoperit la Garvăn şi o serie întreagă de mărturii creştine precum şi de obiecte care arătau o viaţă meşteşugărească şi comercială, dovedind legături atît cu lumea de la Nord de Dunăre şi de Marea Neagră, cît şi cu Bizanţul. La Enisala, săpăturile au dat la iveală două tezaure de monede vechi româneşti, din secolul XIV, şi anume, unul muntean, cu piese de argint de la Vladislav I (Vlaicu Vodă) şi Radu I, celălalt moldovean, tot cu piese de argint, dar de la Petru al Muşatei. Ambele tezaure fac dovada vieţii comerciale intense din Dobrogea şi a circulaţiei monedelor româneşti în această regiune dintre Dunăre şi mare. S-au găsit, de asemenea, la Enisala numeroase resturi de ceramică bizantină, din secolele XIII-XIV, cu smalţ galben şi verde, cu ornamente florale şi cu reprezentări de păsări şi diferite alte motive. La Troesmis, unde au săpat în secolul XIX, în timpul stăpînirii turceşti, arheologi francezi, Coliu a găsit, între altele, un chiup mare cărămiziu de pămînt ars, cu gura astupată de o cărămidă plată romană, de formă pătrată. N-a voit să desprindă singur cărămida spre a vedea ce conţine chiupul, ci ne-a chemat, atît pe Lambrino, cît şi pe mine, să fim de faţă la această premieră arheologică. Am venit, bineînţeles, şi pe platoul înalt al castrului care domina nu numai Dunărea, dar şi neteda cîmpie munteană, pînă departe, în zare, a avut loc, cu oarecare ceremonie, desprinderea cărămizii: chiupul cuprindea doar resturi înnegrite de grîne, altceva nimic. Coliu era cam dezamă-

git, noi mai puţin deoarece bănuisem că într-un chiup de asemenea proporţii se păstrau de obicei, grîne. La Poiana, săpăturile au confirmat existenţa castrului roman, pe locul unei aşezări dacice, Piroboridava.

Frămîntările din septembrie 1939

În ziua de 1 septembrie 1939, dimineaţa, eram pe drum, într-una din inspecţiile obişnuite în ţinut[1], cînd deschizînd radioul maşinei, aud ştirea că trupele hitleriste au pătruns în Polonia; Hitler declanşase maşinăria oribilă care avea să facă atîtea victime. Primul act al conflagraţiei a fost scurt: în şaptesprezece zile, Polonia era la pămînt; armata ei, cu toată vitejia arătată, a fost înfrîntă; rămăşiţele ei trecură în România unde se amenajară aşa-zise lagăre, care s-au dovedit a fi numai cu numele deoarece au putut mai toţi să plece mai departe, în Orientul Apropiat sau în Apus. Încă de la 15 septembrie au apărut la Galaţi primele automobile cu refugiaţi polonezi; vedeai pe acoperişul maşinii o saltea şi valize, ce putuseră lua în fugă; înăuntru, membrii familiei: femeia, adeseori plîngînd, bărbatul cu semnele oboselii pe faţă, copiii mai toţi blonzi, uitîndu-se miraţi la noi. O seamă de refugiaţi au fost găzduiţi cîtăva vreme la Bucureşti, alţii la Craiova şi în alte oraşe; n-au rămas însă pînă la urmă, plecînd cei mai mulţi mai departe. Tot la Bucureşti a sosit, dar numai pentru cîtva timp, şi tezaurul Băncii Naţionale a Poloniei[2].

La cîteva zile după începerea celui de-al doilea război mondial, şi anume la 11 septembrie, regele Carol al II-lea a convocat Consiliul de Coroană la care au participat, în afară de primul ministru Armand Călinescu şi membrii guvernului, şi personalităţi politice din afara guvernului. Unele din acestea, precum C. Argetoianu şi Gigurtu, au preconizat o apropiere de Germania; Armand Călinescu, care a vorbit la urmă, a susţinut cu putere politica externă tradiţională, alături de Franţa şi de Anglia. Şi, în acelaşi timp, faţă de opiniile exprimate de unii din participanţii la Consiliu, a pus la dispoziţia regelui demisia sa. Regele care avea toată încrederea în primul său ministru, căruia îi încredinţase şi Ministerul de Interne şi pe acela al Apărării Naţionale, va respinge această demisie. Călinescu informase, imediat după Consiliu, prin directorul său de cabinet şi ruda sa Radu Lobey, pe ministrul Franţei [la Bucureşti], Adrien Thierry, şi pe acela al Angliei, Reginald Hoare, de punctul său de vedere. Cei doi diplomaţi comunicară îndată, la Paris şi Londra, ştirea aflată. Răspunsul lui Daladier, primul ministru al Franţei, către Thierry, fu că «trebuie împiedicată, prin toate mijloacele, această demisie», Călinescu fiind «sin-

[1] Este vorba de ţinutul Dunărea de Jos al cărui rezident a fost între februarie-septembrie 1939, C. C. Giurescu.

[2] *Magazin istoric*, nr. 4/1977.

Armand Călinescu cu puţin timp înainte de a cădea lovit de gloanţele asasinilor (fotografie aflată la Biblioteca Centrală de Stat) şi două imagini apărute după asasinat în revista franceză L'Illustration:
a) automobilul primului ministru imobilizat de un car, ceea ce a permis atentatorilor să săvîrşească crima şi b) singurul supravieţuitor — şoferul care încearcă să-şi revină în urma teribilului şoc

a

b

gurul om» care să asigure continuarea politicii externe tradiționale românești[1]. Această atitudine a lui Călinescu a accelerat planurile Germaniei hitleriste față de România și de primul ei ministru.

Lovitura — la numai zece zile interval — a fost dată prin legionari, care aveau motivele lor să-l urască pe Călinescu [ca ministru de Interne], cel sub care avusese loc executarea lui Corneliu Codreanu și a principalilor lui acoliți. Faptul s-a produs la 21 septembrie, în plină zi, pe cînd primul ministru se ducea cu automobilul de la minister acasă[2]. Pe porțiunea, puțin frecventată, între Dîmbovița și Bulevardul Ardealului [azi Bd. dr. Petru Groza], a străzii nou deschise, care lega prelungirea Știrbei vodă de Palatul Școlii de Război (azi Academia Militară), un car cu boi a obligat pe șoferul primului ministru să încetineze și chiar să oprească. În acel moment s-a apropiat automobilul atentatorilor — aceștia veneau din Germania, dintr-un centru hitlerist unde fuseseră instruiți și echipați — și, din imediată apropiere, au fost trase douăzeci și șase de gloanțe de revolver, care uciseră pe loc pe Armand Călinescu și pe agentul său de siguranță; acesta nu avusese timp să acționeze, nici măcar să scoată revolverul din toc. Cu același automobil al lor, asasinii se îndreptară spre sediul Societății de Radiodifuziune, din strada General Berthelot (azi Nuferilor) și acolo, forțînd intrarea și imobilizînd personalul tehnic, izbutiră să anunțe la microfon sîngeroasa ispravă. Stupoarea ce a cuprins pe toată lumea n-a durat însă decît o clipă. Asasinii au fost imobilizați și arestați chiar în cuprinsul localului Radiodifuziunii; complicii au fost găsiți și ei, și, spre seară, pe același loc unde îl împușcaseră pe primul ministru, au primit pedeapsa cuvenită; trupurile au rămas o zi neridicate, spre a fi văzute de toată lumea.

Am aflat de asasinarea lui Călinescu din gura lui Miloteanu, secretarul general al ținutului [Dunărea de Jos], care se întîmplase să aibă radioul deschis în momentul cînd asasinii au anunțat crima lor. A venit, îngrozit, cu fața convulsionată, în biroul meu și mi-a relatat cele auzite. Am dedus imediat că asasinatul a fost pus la cale de hitleriști, prin uneltele lor care aveau aceleași metode de suprimare a adversarilor. Întors la prînz acasă, am găsit la poartă o gardă militară; un locotenent explicase soției mele că a primit ordin — nu de la mine, ci de la comandamentul militar — să acționeze așa: soția mea i-a replicat însă că paza e inutilă, deoarece dacă cineva ar vrea să se răzbune, s-ar putea răzbuna pe copii în timp ce merg la școală. La începutul lui septembrie îmi mutasem familia — soția și cei trei copii — de la București la Galați și înscrisesem băieții la Liceul «Vasile Alecsandri», iar pe fetiță la școala primară cea mai apropiată de locuința mea (spre surpriza protipendadei locale care nu concepea ca fiica rezidentului regal să nu fie înscrisă la școala instituției «Nôtre Dame de Sion», unde învățau fetele maimărimilor politice și economice ale orașului). Garda a rămas totuși timp de vreo săptămînă, pînă lucrurile s-au mai liniștit.

Nu, dezmățului legionar

Din cei douăzeci și patru de profesori cîți număra Facultatea de litere din București, în toamna anului 1940, unul singur aparținea Gărzii de fier, adică regimului legionar. Toți ceilalți — și numele lor evocă o apreciabilă parte a culturii românești interbelice — erau străini de regimul legionar. Acest regim n-a găsit, așadar, ecou între profesorii Facultății de litere din București. Țin să adaug că, în tot răstimpul de aproape cinci luni cît a ținut regimul legionar, el n-a putut cîștiga *nici un nou aderent* printre profesorii acestei facultăți: pînă la urmă a rămas cu același partizan inițial, alături de care n-a venit nici un alt coleg.

Același lucru în ce privește *conferențiarii* Facultății de litere. Din-numărul lor total — mai mic decît al profesorilor, iarăși unul singur, conferențiarul de logică Nae Ionescu, îmbrățișase ideile gardiste... Nici dintre conferențiari, regimul n-a mai putut cîștiga un nou aderent, rămînînd tot cu cel inițial.

Printre asistenți știu că au fost în mod cert doi, poate și un al treilea. Și în această categorie, elementele gardiste au reprezentat o mică minoritate, restul, adică marea majoritate, neavînd legături cu regimul legionar.

Dacă dintre studenții Facultății de litere, cîțiva au fost atrași de Garda de fier... trebuie precizat și aici că numărul constituia o minoritate — e drept, activă — întrecută cu mult de studenții care aveau alte crezuri politice — țărăniști, liberali, socialiști, comuniști — sau care nu aveau nici un fel de atitudine politică, nu participau la viața publică. În concluzie, pot afirma, în ipostaza de contemporan și martor ocular, că regimul legionar [instaurat în septembrie 1940] n-a găsit decît o participare *minimală* în rîndul profesorilor și al conferențiarilor Facultății de litere din București și o aderență *minoritară* printre studenții aceleiași facultăți. După informațiile ce posed, situații similare erau și la celelalte facultăți ale Universității din Capitală; peste tot profesorii și conferențiarii legionari au reprezentat doar o foarte mică fracțiune din total.

În oraș domnea o atmosferă grea; sentimentul de insecuritate creștea. După execuțiile petrecute la Jilava, după asasinarea lui Nicolae Iorga și Virgil Madgearu[3], începuse să se răspîndească zvonul că vor urma altele și se dădeau diferite cifre, de ordinul miilor; personal am aflat că era vorba de *cinci mii* — vîrfurile societății atît în sectorul politic — miniștri, subsecretari de Stat, secretari generali, senatori și deputați, directori de cabinet — cît și în cel economic, administrativ, judecătoresc și cultural. O seamă din cei vizați și-au părăsit casele; am făcut-o și eu, adăpostindu-mă cîteva zile și nopți în casa unui vechi amic, secretarul Facultății de litere, Marin Popescu-Spineni.

---

[1] Radu Lobey, *Un assassinat oublié*, în *Le Monde* din 21-22 septembrie 1969 — *n.a.*

[2] *Magazin istoric*, nr. 7/1967. Despre atitudinea lui Călinescu față de legionari vezi *Însemnări politice*, în *Magazin istoric*, nr. 4-9/1977.

[3] *Magazin istoric*, nr. 11/1970.

În noiembrie 1940, a început să se vorbească de o acțiune de epurare a profesorilor universitari. Într-adevăr, în scurt timp, s-a numit o comisie prezidată de rectorul Universității din București, iar o serie de profesori au primit invitații să se prezinte în fața acestei comisii care lucra la Ministerul Instrucțiunii Publice.

De la Facultatea de litere au primit asemenea invitații Mihai Ralea, Alexandru Rosetti și autorul rîndurilor de față.

M-am prezentat la ziua și ora indicată la Minister — localul din strada Spiru Haret — și am fost poftit în cabinetul secretarului general. Întrevederea, într-o atmosferă academică, a durat puțin și a privit articolul ce scrisesem despre fostul prim-ministru Armand Călinescu îndată după crîncena lui moarte, articol publicat a doua zi în *Universul* și reprodus în alte ziare din București. Am arătat că am scris acel articol deoarece l-am considerat, și-l consider, pe cel dispărut, ca un om de stat care a apărat interesele țării. N-am fost întrebat de volumul de cuvîntări ale lui Armand Călinescu pe care-l publicasem; am înțeles că, în fond, convocarea fusese o simplă formalitate și că hotărîrea era luată mai dinainte: urma, așa cum am aflat ulterior, după rebeliunea legionară, văzînd copia fotografică a procesului-verbal al ședinței comisiei de epurare, să fiu scos din Universitate și trecut la o altă instituție de stat. Aceeași copie fotografică arăta că o hotărîre identică fusese luată și pentru Alexandru Rosetti; în schimb, Mihail Ralea urma să fie *destituit*.

Hotărîrile comisiei de epurare n-au avut cînd să fie aplicate, deoarece, la scurt timp, a izbucnit rebeliunea din ianuarie 1941. După înăbușirea ei, noul ministru al Instrucțiunii Publice a numit o comisie, în frunte cu profesorul Scarlat Lambrino, titularul Catedrei de istorie veche de la Facultatea de litere din București, spre a cerceta felul cum a lucrat comisia de epurare de la Universitate. Raportul lui Lambrino e concludent în privința felului superficial și subiectiv în care a lucrat numita comisie de epurare.

clio anunță • clio anunță

O copie inedită a Letopisețului cantacuzinesc?

În vara anului 1977, am cercetat în Muzeul Mănăstirii Căldărușani un manuscris miscelaneu, de format 35/24 cm, care cuprinde mai multe texte copiate la începutul secolului trecut. Printre ele, la paginile 105-129 se află și un fragment intitulat Viața domnului Mateiu Basarab vo(i)evod, după hronograful cel de obște ce se află aicea și scriere pentru domnia lui pînă la sfîrșit. *La finele textului, următoarea însemnare: „Scris de mine Meletie (i)er(o)mo(na)h, 1802, maiu 15". Caligrafia curată, îngrijită, dovedește că acest Meletie era un bun cunoscător al scrierii chirilice.*

Analizînd acest text, care consemnează numai domnia lui Matei Basarab (1632-1654)[1], *am ajuns la concluzia că este o copie fragmentară dintr-o variantă a cronicii cunoscută îndeobște sub denumirea de* Letopisețul cantacuzinesc, *care narează principalele evenimente și domniile Țării Românești între anii 1290 și 1690. Textul* Letopisețului *a fost publicat în 1847 de Nicolae Bălcescu în* Magazin istoric pentru Dacia, *tom IV, V. Autorul lui este necunoscut. Nicolae Iorga socotea că a fost redactat de logofătul cărturar Stoica Ludescu, opinie împărtășită și de Nicolae Cartojan și Constantin Giurescu. Alți cercetători (C. Grecescu, Dan Simionescu) contestă această paternitate, fără a putea identifica însă pe autorul cronicii. De altfel, părerile specialiștilor sînt împărțite și asupra datării, integrității și chiar autenticității* Letopisețului cantacuzinesc. *Se pare că el reprezintă o compilație de texte scrise în epoci diferite de diverși autori, avînd însă un scop comun: slujirea intereselor partidei boierești a Cantacuzinilor (de unde și denumirea scrierii).*

Pînă în prezent sînt cunoscute cca. 56 variante sau copii ale acestui Letopiseț, *transcrise în sec. XVII-XIX. În comparație cu acestea, manuscrisul aflat la Mănăstirea Căldărușani pare a fi un fragment dintr-o variantă inedită a* Letopisețului. *El a fost copiat spre a fi citit, probabil, cu prilejul zilelor comemorative ale voievodului Matei Basarab ctitorul mănăstirii. Textul la care ne referim nu a fost publicat și nici menționat în edițiile critice de pînă acum ale* Letopisețului. *Față de varianta stabilită de cercetători și tipărită în diverse cărți, copia de la Căldărușani prezintă unele diferențieri, îndeosebi de ordin lingvistic. În absența variantei după care a fost făcută copia, nu putem însă stabili cu certitudine care dintre aceste particularități sînt ale textului de bază și care constituie „contribuții" ale diverșilor copiști. Spațiul nu ne permite a insista asupra acestor diferențieri. Cert este că textul de la Căldărușani a fost copiat după un manuscris (neidentificat pînă în prezent) al* Letopisețului cantacuzinesc. *O precizează chiar copistul, cînd menționează că a extras fragmentul din „Hronograful cel de obște ce se află aicea" (deci, la Căldărușani).*

Semnalăm specialiștilor această copie necunoscută cu speranța că investigații ulterioare ar putea duce la descoperirea variantei după care a fost transcrisă.

Alexandru STĂNCIULESCU

[1] *Magazin istoric*, nr. 2/1970, 6/1972, 8/1977.

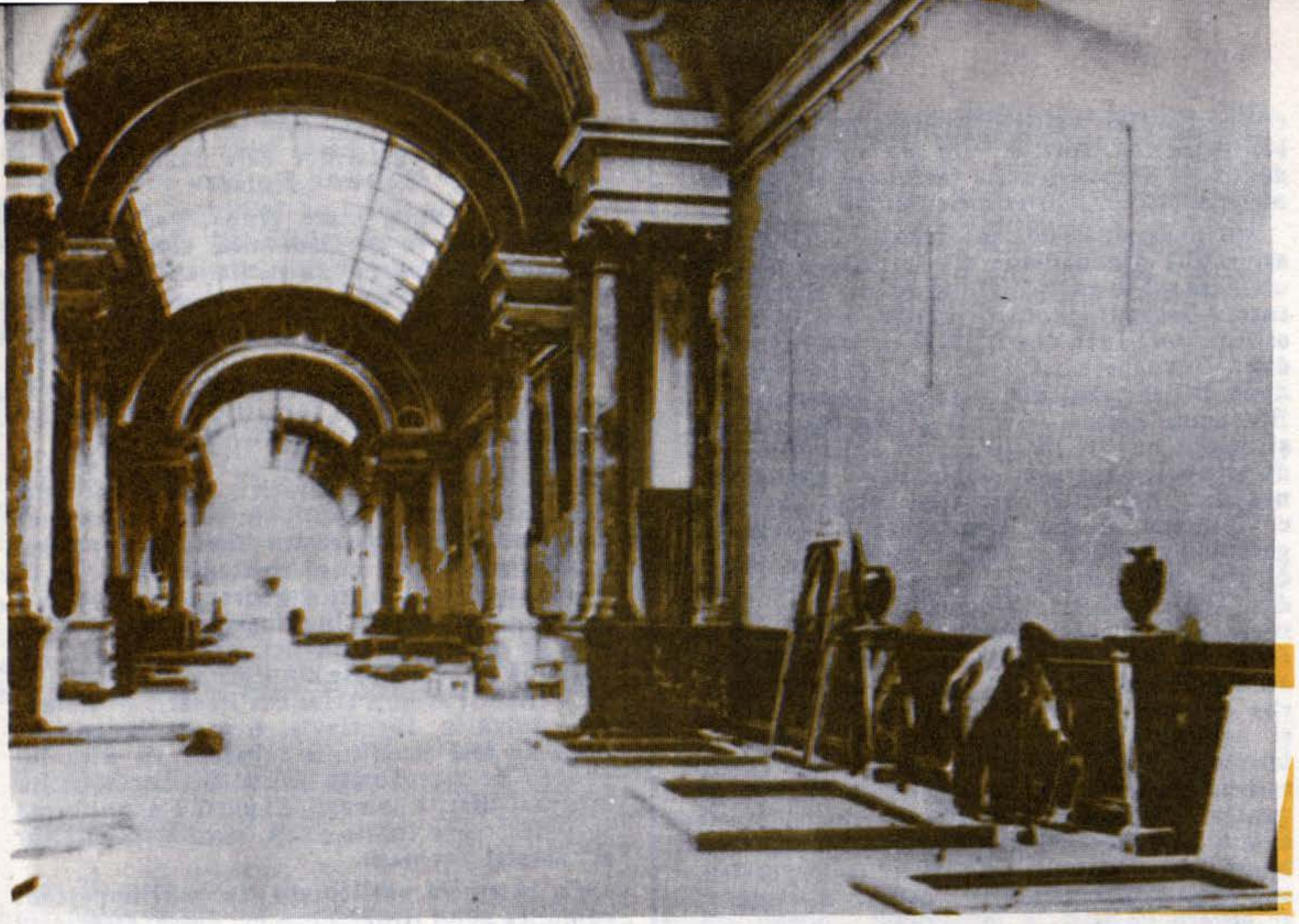

RĂZBOIUL TABLOURILOR (I)

RUTH şi MAX SEYDEWITZ

„Niciodată pînă acum în istorie nu a fost adunată o colecţie [de artă] atît de mare, cu atît de puţine scrupule."

(Din dezbaterile Procesului de la Nürnberg)

Doamna cu hermina **de Leonardo da Vinci...** Furtuna **de Rembrandt...** Portret de tînăr **de Rafael...** Fecioara cu pruncul **de Neroccio di Bartolomeo dei Landi... Tablouri de pictori diferiţi, aparţinînd unor epoci diferite, unor ţări diferite... Singura trăsătură de unire — un destin comun în cursul celui de-al doilea război mondial: au fost furate de nazişti, din ţările europene cotropite.**

Dealtfel, încă din primăvara lui 1938, curînd după Anschluss[1], Hitler dăduse directivele necesare pentru ceea ce avea să se numească „operaţia Linz". Este vorba despre crearea în oraşul austriac omonim a „celui mai mare muzeu al tuturor timpurilor". Căpetenia nazistă, care a intrat în istorie ca un simbol al spiritului destructiv — dictatorul ale cărui bombe au prefăcut în ruine oraşul Rotterdam, omul din ordinul căruia au fost sfîrtecate giuvaeruri ale arhitecturii şi artei europene, începînd cu Catedrala Saint-Paul şi Westminster Abbey, la un capăt al continentului, şi sfîrşind cu secularele clădiri ale Leningradului, la celălalt capăt — avea printre trăsăturile sale de caracter şi pe cele specifice ratatului: ambiţiile de tinereţe, ca pictor cu desăvîrşire lipsit de talent, şi-au găsit un sinistru debuşeu, din clipa în care a acaparat puterea în Germania. În memoriile sale, arhitectul Albert Speer[2], devenit om de casă al Führerului, vorbeşte pe larg despre demenţialele planuri de transformare a Berlinului într-o capitală a universului. Gigantismul acestor proiecte, în flagrantă contradicţie cu mijloacele reale de care dispunea ţara, dezvăluie pe deplin mecanismul patologic al unei minţi pe care orice psihiatru ar fi condamnat-o la o definitivă internare într-o instituţie de specialitate.

Dar megalomania lui Hitler nu s-a mulţumit cu Berlinul. Toate jaloanele biografiei sale trebuiau marcate în beton şi marmură, inclusiv cele aparţinînd copilăriei şi adolescenţei. Iar cum districtul Linz avusese nefericitul privilegiu de a fi teritoriul pe care văzuse lumina zilei monstrul de mai tîrziu, era firesc ca în vizorul lui să intre oraşul Linz. Acesta urma să devină un puternic centru industrial,

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 3/1969; 2-4/1971.

cu numeroase edificii publice, un teatru, o bibliotecă cu sute de mii de volume, toate dominate de construcţia fastuoasă şi supradimensionată a „Führermuseumului".

Misiunea specială ce trebuia să satisfacă aspiraţiile grandomane ale lui Hitler a jucat un mare rol în cadrul jafului de artă sistematic, care a început cu mult înainte de izbucnirea ostilităţilor. Încă din 1933, şi cu atît mai mult după invadarea Austriei şi Cehoslovaciei, după Blitzkriegul din Polonia, Danemarca şi Norvegia, Belgia, Olanda şi Franţa, agenţii şi misiţii nazişti au operat cu obişnuita lipsă de scrupule pentru a „achiziţiona" exponatele necesare. Procedeele lor erau într-o flagrantă contradicţie cu etica elementară, cu legislaţia germană şi cu cea a ţărilor implicate, violînd dreptul internaţional. Convenţia de la Haga, din 1907, privind practicile războiului pe uscat, de pildă, prevede obligaţia beligeranţilor de a lua toate măsurile necesare, în caz de asediu şi bombardament, „pentru a ocroti clădirile destinate serviciului divin, artei, ştiinţei şi activităţilor de binefacere, monumentele istorice...". Tribunalul de la Nürnberg a caracterizat această prădare drept „un uriaş şi organizat program de furt al bunurilor culturale comune ale Europei", conform unui plan elaborat de conducerea celui de-al treilea Reich, suprapus jafului spontan, operat de soldaţii şi ofiţerii nazişti.

Încă de la începutul războiului, „operaţia Linz" a revenit simultan mai multor organizaţii. În fruntea uneia dintre ele se afla odiosul călău Heinrich Himmler, şeful Gestapoului, alta era dirijată de ministrul de Externe, Joachim von Ribbentrop, iar o a treia de şeful Secţiei Externe şi „ideologul" partidului nazist, Alfred Rosenberg, care din 1941, a devenit Reichskommissar al teritoriilor sovietice ocupate. Toate aceste Birouri colaborau strîns şi permanent cu Înaltul Comandament al Wehrmachtului şi cu comandanţii militari germani ai trupelor de ocupaţie. La 1 decembrie 1939, Himmler a emis un ordin, prin care toţi agenţii Gestapoului din regiunile poloneze „încorporate" Reichului şi ai Siguranţei din Varşovia, Liublin şi alte oraşe urmau să confişte cît mai multe şi mai preţioase obiecte de artă. Sub pretenţiosul nume al Asociaţiei „Das Ahnenerbe" (Moştenirea stăbună), înfiinţată de Hitler încă din 1937, se ascundea, de fapt, o organizaţie menită să asigure transportul obiectelor de artă în Germania.

Cît de premeditată a fost toată această acţiune, ne-o dovedeşte şi faptul că, începînd chiar cu anul 1933, diferite instituţii hitleriste au manifestat un interes deosebit faţă de Polonia, de cultura şi de colecţiile ei de artă. Sub pretextul unei colaborări culturale, numeroşi esteticieni germani au dat buzna în ţara vecină, solicitînd şi căpătînd cataloage cu liste de picturi, fotografii ale exponatelor muzeistice şi vizitînd depozitele de comori artistice. După ocuparea Poloniei, aceiaşi esteticieni, înarmaţi cu cataloagele respective, au cerut predarea neîntîrziată a obiectelor de artă. La reşedinţa bavareză, Obersalzberg, Führerul a primit mari catastife, legate în piele maro, conţinînd fotografii a sute de tablouri, pe care, personal, le-a distribuit galeriilor sale favorite şi, în primul rînd, celei de la Linz.

Cea de-a doua mare grupă, patronată de von Ribbentrop şi denumită chiar „echipa specială Ribbentrop" a acţionat în Franţa, avînd ca sarcină colectarea obiectelor de artă proprietate publică şi privată, mai ales a celor aparţinînd evreilor.

Dar cea mai cuprinzătoare organizaţie creată în scopul jefuirii a fost Direcţia operativă Rosenberg. La 29 ianuarie 1940, Hitler îl numea pe Alfred Rosenberg şef al „Centralei pentru cercetarea educaţiei şi a concepţiei naţional-socialiste" sau, cum i se mai spunea pe scurt, Şcoala Superioară (Die Hohe Schule), instituţie căreia îi erau destinate lucrările de artă şi cărţile însuşite de Direcţia operativă a „ideologului" nazist. În primăvara anului 1941, aria de acţiune a Direcţiei, care se rezumase iniţial la ţările ocupate din Europa Occidentală, s-a extins şi asupra celor din Răsărit — România, Bulgaria, Iugoslavia, Grecia, Ungaria — unde au fost constituite subsecţii ale Biroului condus de Rosenberg, avînd colaboratori din cele mai diferite domenii. Ei purtau o uniformă specifică, care trăda, şi ea, caracterul militar al acestei formaţii.

Ca persoană particulară, cel mai important complice al lui Hitler a fost dr. Posse, directorul Galeriei din Dresda, însărcinat special cu selectarea şi evaluarea tablourilor confiscate din muzeele europene. Estetician apreciat înainte de război, bun cunoscător al artei vechi italiene şi olandeze, dr. Posse a călătorit în toată Europa „în problema unor noi achiziţii", de fapt pentru viitorul muzeu din Linz.

Deseori, în acţiunile lor, oamenii de artă ai Führerului s-au lovit de cei ce lucrau pentru Goering, poreclit „regele tuturor pieţelor negre", care visa, şi el, într-o concurenţă surdă cu Hitler, să-şi întemeieze o colecţie personală. „Într-o zi, trebuie să fi fost cîndva prin 1943, am auzit de la un misit francez că Goering presa guvernul de la Vichy să-i cedeze un celebru tablou de la Luvru, în schimbul cîtorva picturi, complet lipsite de valoare, din propria sa colecţie", îşi aminteşte Speer, la data aceea ministru al Armamentului. A început astfel un soi de „război al tablourilor", cum îl numeşte arhitectul nazist în memoriile sale. Bucurîndu-se multă vreme de rangul de locţiitor şi potenţial succesor al lui Hitler, obezul Reichsmarchall a creat pe moşia sa, Karinhall, un grotesc castel, împănat cu cele mai diverse opere artistice, pe care a reuşit să pună mîna. „Holurile şi camerele din Karinhall erau căptuşite cu picturi valoroase, atîrnate una sub alta, în cîte trei-patru rînduri. Avea chiar un nud în mărime naturală, reprezentînd Europa, instalat deasupra baldachinului care acoperea magnificul său pat", scrie Albert Speer. La Nürnberg, în 1947, Goering a găsit o justificare de ultim moment pentru această acumulare de bunuri: intenţia de a crea un Muzeu al Nordului, care să rivalizeze cu cel meridional, de la Linz. De remarcat, pentru raporturile care domneau între căpeteniile naziste, este şi detaliul că, deşi pus la curent cu ma-

nevrele Reichsmarchallului, Hitler nu s-a încumetat să-l tragă la răspundere.

Nu există o evidență completă a lucrărilor de artă și a bunurilor culturale pe care le-au prădat naziștii din teritoriile ocupate. S-au păstrat însă unele inventare parțiale, din care ne facem o imagine aproximativă despre proporțiile celui mai mare jaf de artă al tuturor timpurilor. Un raport de activitate al Direcției speciale arte plastice din cadrul Direcției operative Rosenberg, care se referă la perioada octombrie 1940-iulie 1944, ilustrează că în țările occidentale ocupate au fost sechestrate 203 colecții de artă, dintre care, pînă la 15 iulie 1944, colaboratorii Direcției trimiseseră în Germania 21 903 piese. Dacă adăugăm și jaful operat în Polonia, U.R.S.S., Austria, Cehoslovacia, Ungaria, țările balcanice, reiese că naziștii au furat organizat și oficial cel puțin 200 000 obiecte de artă. Numai pînă în decembrie 1942, dr. Posse achiziționase pentru „Führermuseum" circa 5 000 lucrări de artă de primă valoare. La Procesul de la Nürnberg, s-a constatat că cei de-al treilea Reich și-a însușit în materie de artă un tezaur care depășește pe cele reunite ale Muzeului Metropolitan din New York, British Museum din Londra, Luvru din Paris și Tretiakov din Moscova.

Filmul jefuirii operate de naziști în Europa cotropită este tema lucrării Die Dame mit dem Hermelin (Doamna cu hermina), apărută în Republica Democrată Germană, în 1963, și semnată de Ruth și Max Seydewitz. Volumul, realizat pe baza unei ample documentații, precum și a unor investigații personale întreprinse în multe țări europene, urmează să apară în versiune românească la Editura Meridiane. Prezentăm, cu unele prescurtări și cu titlul și subtitlurile redacției noastre, manierele de acțiune ale jefuitorilor de artă naziști într-una dintre cele mai grele lovite țări: Franța.

D. C.

Keitel, Ribbentrop, Heydrich et Co...

La 30 iulie 1940, deci la o lună după capitularea Franței și semnarea armistițiului, feldmareșalul Keitel, șeful Înaltului Comandament al Wehrmachtului, ordona comandantului militar al Parisului, generalului von Bockelsberg, să confișteze lucrările de artă — proprietate particulară — îndeosebi cele aparținînd evreilor, precum și „să pună în siguranță" tezaurele artistice ale statului francez.

Cu o săptămînă înainte de a fi emis ordinul lui Keitel, la 21 iulie 1940, ministrul de Externe, von Ribbentrop, ceruse, la rîndul său, ambasadorului german la Paris, Abetz, ca, pe lîngă documentele Ministerului de Externe francez, să sechestreze și o serie de lucrări de artă, îndeosebi cele din patrimoniul evreilor și al „elementelor ostile Germaniei". Șeful Înaltului Comandament al Wehrmachtului s-a informat de ce el, Ribbentrop, îi transmitea ambasadorului sarcini care țineau de competența administrației militare. Ribbentrop i-a răspuns că acest lucru fusese „hotărît de Führer pe baza referatului meu". Echipa Ribbentrop se afla sub conducerea efectivă a secretarului de ambasadă von Künsberg, care, la 27 august 1940, raporta Berlinului că experții săi, împreună cu poliția militară, confiscaseră lucrări de artă ale fostului ministru francez de Interne, Georges Mandel[1].

Profesorii din echipa specială Ribbentrop au primit misiunea de a procura toate cataloagele și reproducerile exponatelor muzeale și de a elabora o listă de mai multe mii de pagini, cuprinzînd patrimoniul artistic francez. Ambasadorul Abetz însuși s-a ocupat de colectarea tablourilor de mare preț. Aflînd că fostul consul general austriac la Paris, Weiss, depusese un tablou de Rafael la Banca franco-portugheză și bănuind că banca urma să ducă tabloul în Portugalia, el i-a cerut maiorului Hartmann de la Devisenschutzkommando [Comandamentul devizelor străine] din Paris sechestrarea lui.

După încheierea armistițiului cu Franța, în afara echipei speciale Ribbentrop, și alte servicii germane au jefuit comori de artă franceze. De pildă, la 17 august 1940, împuterniciții lui Leister, Gauleiterul delegat al Alsaciei și Lorenei, încorporate în Reich, au adus înapoi, în Lorena, lucrările de artă din departamentul Moselle și din orașul Metz, evacuate în alte provincii franceze la izbucnirea războiului, și le-a declarat proprietate germană.

La 15 iulie 1940, Keitel a publicat în Buletinul oficial german ordinul ca proprietarii unor obiecte de artă, a căror valoare depășea 100 000 franci, să le declare autorităților germane, pînă la 15 august 1940. Keitel a comunicat că șeful Siguranței și al SD-ului (Sicherheitsdienst — „Serviciul de securitate"), SS-Gruppenführerul Heydrich, va lua legătura cu comandanții militari de resort în scopul îndeplinirii misiunii. Datorită concursului activ dat de Înaltul Comandament al Wehrmachtului Direcției operative Rosenberg, care preluase, între timp, sarcinile echipei conduse de von Künsberg, chemat la Berlin; Heydrich și-a mobilizat organizațiile pentru confiscare; Direcția a dobîndit astfel o privire de ansamblu asupra obiectelor de artă existente în Franța. Spre deosebire de echipa specială Ribbentrop, ea dispunea de puteri depline. Lui Künsberg îi lipsise această libertate, de aceea între el și administrația militară din Franța se născuseră conflicte de competență, care creaseră unele dificultăți la transportul obiectelor de artă franceze în Germania. Direcția operativă Rosenberg nu avea motiv să se teamă de asemenea piedici, după ce feldmareșalul Keitel ordonase comandanților militari din țările occidentale ocupate s-o sprijine în toate privințele. La 2 octombrie 1940, Hauptstellenleiterul Ebert, șeful Direcției operative Rosenberg în Franța, a solicitat poliției militare să vegheze ca

[1] *Magazin istoric*, nr. 5/1976.

„sechestrarea bunurilor culturale să nu mai aibă loc decît pentru Direcţia operativă Rosenberg, şi nu în favoarea altor servicii, ca, de exemplu, acela al ambasadorului Abetz, care încă mai activează în acest domeniu". Imediat după aceasta, echipa lui Ribbentrop, aflată în subordinea ambasadorului Abetz, şi-a încetat complet activitatea.

...42 lăzi cu perle, inele, broşe...

Din multitudinea de lucrări de artă furate unor persoane particulare, numim aici doar cîteva. Clavecinista Wanda Landowska, directoarea unei şcoli de muzică veche la Saint-Leu-la-Forêt[1], avea o colecţie de instrumente muzicale, printre care pianul lui Chopin. Dr. Gerigk, referentul pentru muzică din cadrul Direcţiei operative Rosenberg, a sechestrat colecţia la sfîrşitul lui septembrie 1940, transportînd-o în 53 lăzi în Germania. Zadarnice au fost protestele francezilor, care arătau că această măsură însemna „o pierdere absolut de neînlocuit".

Colecţia lui Georges Wildenstein, proprietarul unei galerii specializate în comerţul de artă, a fost şi ea confiscată, la 3 august 1941, pentru Hitler şi Goering. Printre cele 38 picturi valoroase din colecţie se găsea şi tabloul lui Fragonard, *Spălătoresele*.

Olandezul Joseph Kroenig, refugiat în Franţa, fost director al Muzeului Frans Hals din Haarlem, deţinea o colecţie de picturi compusă din 30 tablouri. Ea a fost sechestrată de Direcţia operativă Rosenberg, la 2 mai 1941 la Paris, dar a trebuit înapoiată, întrucît Kroenig a dovedit că nu era a lui, ci a italianului Benedictis. Totuşi, Goering şi-a însuşit din ea multe tablouri, pe care directorul colecţiilor sale artistice urma să le restituie, „dacă s-ar ivi vreo posibilitate de transport". În astfel de cazuri, Goering se îngrijea ca aceste posibilităţi de transport din Germania către Franţa să fie incomparabil mai puţine decît în direcţie inversă. La fel a fost jefuită, deşi S.U.A. erau încă neutre, şi doamna Gould, cetăţeană americană, care locuia într-o casă mare din Maisons-Lafitte[2]. Sub pretext că ea ar ascunde un depozit de arme, oamenii Direcţiei Rosenberg i-au percheziţionat locuinţa, confiscînd mai multe obiecte de artă, printre care un triptic foarte valoros şi două piese vechi şi scumpe, sculptate în fildeş.

Din comunicatele Devisenschutzkommandoului german, din 5 mai, 17 iulie şi 14 septembrie 1941, reiese că, din ordinul lui Goering, Direcţia operativă Rosenberg a adunat şi dus în Germania următoarele colecţii particulare: Colecţia Hirsch, a coproprietarei întreprinderii bancare Louis Hirsch, compusă din circa 30 opere de artă, dintre care 24 picturi din sec. XVII-XIX, precum şi un caiet cu compoziţii de Richard Strauss; colecţia dr. Wassermann, compusă din 70 tablouri, aproape exclusiv de pictori flamanzi din sec. XIV, pînă în sec. XVIII; Hermann, Jean şi Isaak Hamburger (39 picturi, dintre care 4 de Rembrandt); Solomon Flavian (26 tablouri, printre care numeroase lucrări de Courbet); Rosenstein (12 picturi moderne); Hambarzoumian (3 tablouri de van Dyck, Canaletto şi Puga); André Jean Seligmann (27 picturi, majoritatea din sec. XVII şi XVIII, printre care 3 de Fragonard); Emmy-Louis Dreyfuss, printre care două tablouri de Fragonard; Weil-Picard (124 tablouri din sec. XVIII, un bust şi două statui), estimată la 16-17 milioane franci francezi; Rosenberg (circa 160 tablouri), cu o valoare de 7 171 000 franci francezi. La acest furt considerabil s-a adăugat proprietatea artistică a familiei Rothschild[3]. Pentru a păstra în Franţa vasta comoară a acestei familii şi a altor familii evreieşti, autorităţile franceze au recurs la manevra de a le retrage cetăţenia, expropriindule averile în folosul statului. Ceea ce nu a împiedicat însă Direcţia operativă Rosenberg

[1] Capitală a cantonului Val-d'Oise, din arondismentul Pontoise; în biserica de acolo se află mormîntul lui Ludovic Bonaparte.

[2] Capitală a Cantonului Yvelines pe Sena.

[3] Familie de bancheri şi oameni ai finanţelor, fondată de Meyer Amschel Rothschild (1743-1812).

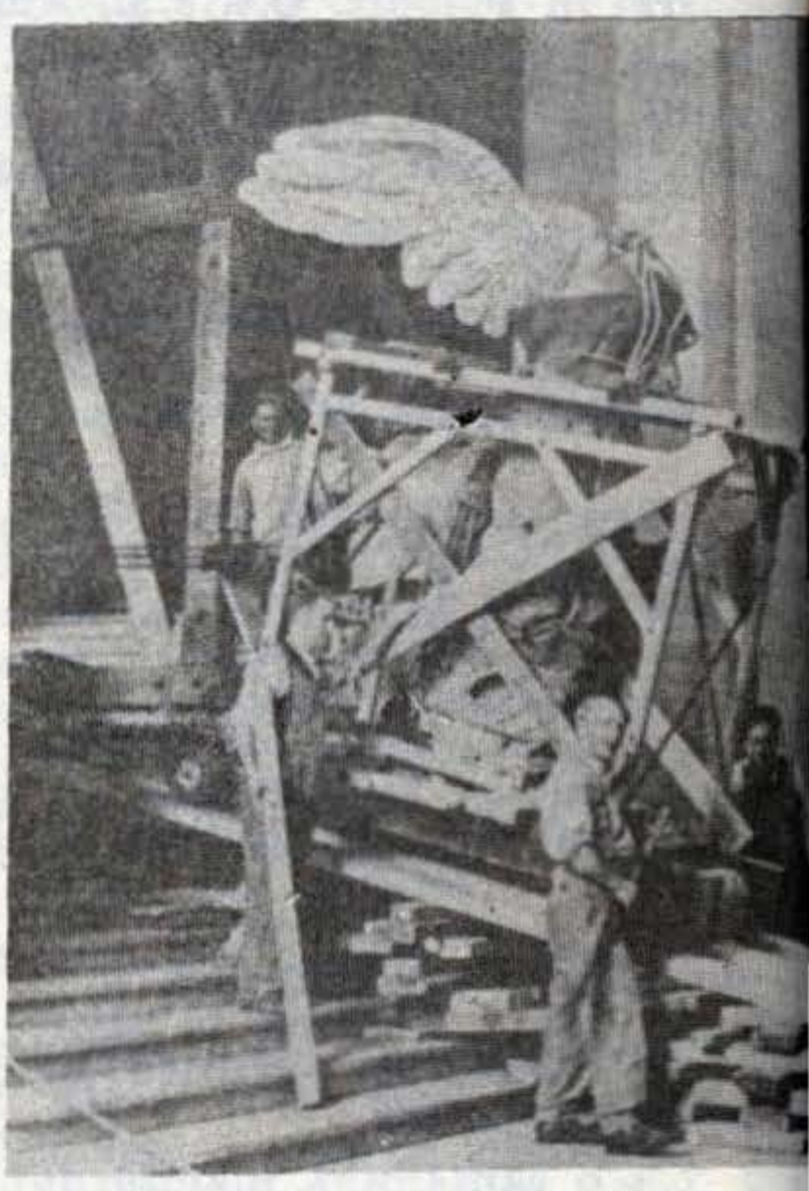

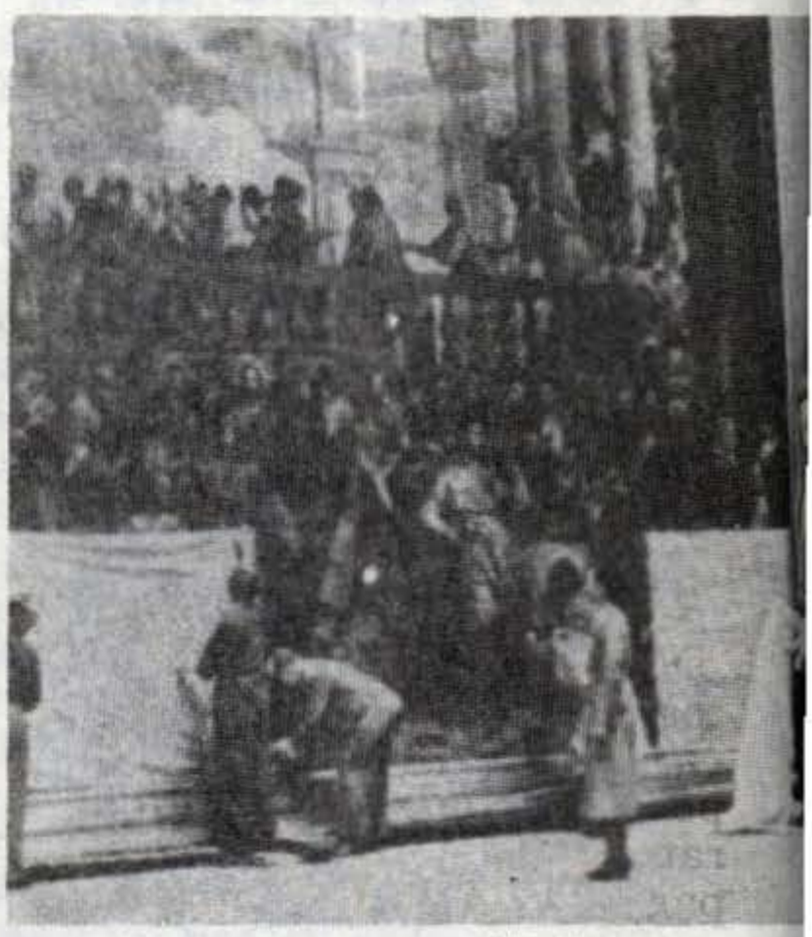

Muzeul Luvru a constituit unul dintre principalele obiective ale jafului hitlerist

În p. 57: *încă din 1939, francezii au luat măsuri de protejare a comorilor artistice aflate la Luvru*

să sechestreze operele artistice în cauză. La 18 septembrie 1940, într-un document declarat secret, Rosenberg comunica rezultatele activității Direcției sale operative în Franța lui F.X. Schwarz, trezorierului Reichului, responsabil cu fondurile din partidul nazist: „Am confiscat bogățiile familiei Rothschild... nu numai de la Paris, ci și din castelele lor din Bordeaux, Deauville etc... Alături de numeroase lucrări științifice, s-au găsit la familia Rothschild, împachetate în lăzi, multe obiecte de artă deosebit de valoroase, care sînt puse astfel în siguranță... Vedeți, deci, că aici se desfășoară o activitate febrilă, pentru a se profita de momentul actual, deoarece o asemenea ocazie cu greu se va mai ivi vreodată".

Într-o scrisoare către Schwarz, din 14 noiembrie, 1940, Rosenberg comunica faptul că istoricii de artă din Direcția operativă evaluaseră obiectele de artă sechestrate pînă la mijlocul lunii noiembrie 1940, în Vestul Europei, la cel puțin o jumătate de miliard de mărci. Ulterior, la 20 martie 1941, Utikal, un subaltern al lui Rosenberg, prezentînd un raport de activitate, nota: „La o evaluare foarte atentă, se poate stabili că picturile, sculpturile, piesele de mobilier, covoarele, goblenurile și celelalte obiecte de artă, puse în siguranță pînă acum, reprezintă o valoare de peste un miliard de mărci". El comunica, de asemenea, că Direcția operativă Rosenberg a organizat șapte mari expoziții la Sala Jeu de Paume[1], „pentru a oferi Reichsmarschallului Goering și Reichsleiterului Rosenberg o imagine de ansamblu asupra obiectelor deosebit de valoroase". După vizionarea acestor comori de artă, Goering a ordonat transportarea lor în Germania.

Pentru lucrările de artă confiscate familiei Rothschild, au fost elaborate liste de inventar, care, deși nu cuprindeau nici pe departe toate obiectele furate, au ajuns la cifra de 25 pagini scrise mărunt. Printre aceste comori artistice se aflau numeroase picturi de Velásquez, Goya, van Dyck, Tiepolo, Watteau, Raynolds, Cézanne, van Gogh și de alți mari artiști. La ele se adăugau 42 lăzi, cufere și casete cu șiraguri de perle, inele, broșe, pandantive, brățări, diademe cu diamante, briliante și alte pietre prețioase.

[1] Muzeu-anexă al Luvrului, consacrat artiștilor din grupul impresioniștilor.

...26 984 vagoane cu mobilă

Repartizarea acestei avuții a fost hotărîtă de Goering, „regele tuturor piețelor negre", care nu a rămas nici el în pierdere. Ilustrativ este un raport strict confidențial al șefului Devisenschutzkommandoului german din Franța, datat 8 decembrie 1941: „La 3 decembrie 1941, cu ocazia prezenței sale la Paris, domnul Reichsmarschall a luat anumite decizii în legătură cu valorile din averea familiei Rothschild. Aceste hotărîri le-a însemnat și în actele mele:

1) 52 colete cu obiecte de artă și de podoabă din proprietatea diferiților membri ai familiei:

a) 21 colete vor fi predate Direcției operative Rosenberg; predarea a avut loc la 4 decembrie 1941;

b) 31 colete vor fi păstrate de către Devisenschutzkommando, pînă la noi ordine ale Reichsmarschallului. Domnul Reichsmarschall va cere coletele, după ce va fi avut o discuție cu domnul ministru de Finanțe al Reichului, în legătură cu valorificarea obiectelor;

2) 22 lăzi mari și 3 coșuri cu argint și tacîmuri de argint din proprietatea diferiților membri ai familiei Rothschild: la fel ca la 1) *b)*.

3) Tablouri și obiecte de artă descoperite într-un dulap din locuința evreicei Alexandrienne Rothschild, Paris, strada Leonardo da Vinci.

Aceste tablouri și obiecte de artă se vor preda Direcției operative Rosenberg. Predarea a avut loc la 5 decembrie 1941...".

În același raport de activitate se menționa și că pînă la jumătatea lunii martie 1941, fuseseră trimise din Franța în Sudul Germaniei, din ordinul lui Hitler, nici mai mult nici mai puțin decît 6 000 lăzi cu material științific (în special cărți) și 30 vagoane cu comori de artă. Echipa pentru „protejarea" artei, din cadrul administrației militare germane din Franța, corija aceste date, arătînd că nu este vorba despre 30 vagoane, ci despre 52. Dintr-un raport al Secției arte plastice, datat 16 aprilie 1943, reiese că, în perioada 17 septembrie 1940-7 aprilie 1943, aceasta „a dus, din teritoriile occidentale ocupate... în zece transporturi ... către ascunzători germane, 92 vagoane cu 2 775 lăzi, conținînd picturi, sculpturi, piese istorice de mobilier, goblenuri, obiecte de artizanat etc... În plus, 53 obiecte de artă au fost livrate cu transporturi speciale pentru locuința din München a Führerului, iar alte 594 obiecte (picturi, statui, piese de mobilier și țesături) pentru domnul Reichsmarschall". Conform unui alt raport, din aprilie 1943 pînă în iulie 1944, au mai fost expediate în Germania alte 29 transporturi, însumînd 137 vagoane cu 4 174 lăzi.

La 28 ianuarie 1941, Rosenberg îi comunica lui Schwarz că „în Belgia și Olanda... încă mai trebuie efectuate investigații destul de ample... totuși, sper să pot rezolva și aici esențialul într-un interval previzibil. Un volum imens de muncă au solicitat remontarea și înregistrarea marilor comori artistice care au fost sechestrate din ordinul meu, împreună cu fondurile științifice, asupra cărora Führerul va decide în curînd. Este vorba, după cum v-am comunicat, de valori care, conform unor estimări, se ridică la un miliard de mărci. Institutul din Frankfurt pe Main, care se va inaugura în curînd, are, la ora actuală, cea mai mare bibliotecă evreiască din lume — 350 000 volume — și, este de presupus, i se vor adăuga încă aproximativ 200 000 volume din Olanda".

În sentința Procesului de la Nürnberg se precizează că, în decembrie 1941, a început acțiunea M (mobilier), în cadrul căreia au fost jefuite în Occident 69 619 locuințe, dintre care 38 000 numai la Paris. Pentru transportul în Germania al obiectelor sechestrate cu această ocazie, Direcția operativă Rosenberg a avut nevoie de 26 984 vagoane.

În românește de
Ileana RAUS

poșta mi

Pe lîngă obișnuita corespondență, sfîrșitul lui 1978 ne-a adus, ca și în anii precedenți, un mare număr de scrisori prin care cititori de diverse profesii și vîrste, din toate colțurile țării, cît și din străinătate, au ținut să adreseze, în cuvinte emoționante, **Magazinului istoric** *și colaboratorilor săi, urările lor de* **La mulți ani,** *exprimîndu-și, și cu această ocazie, statornicele lor sentimente de prețuire și fidelitate față de revistă.*

Tuturor le mulțumim călduros și, odată cu urările noastre de sănătate, fericire și noi succese în activitatea pe care o desfășoară, îi asigurăm că și în acest an ne vom strădui să fim pe măsura exigențelor cititorilor noștri.

„EROICII LUPTĂTORI"

I. CIUTESCU, *din* București, *ne trimite o scrisoare cu largi extrase dintr-un articol apărut în* Calendarul pentru toți, *din 1879, articol ce evocă întoarcerea triumfală în București a eroilor de la Grivița și Plevna, care în războiul din 1877-1878 au consfințit pe cîmpurile de luptă independența absolută de stat a României.* Ziua de 8 octombrie [*1878 n.n.*] fu aleasă pentru marea serbare... De cu vreme se clădi la al doilea rond al Șoselei din capul podului Mogoșoaia un frumos arc de triumf și o estradă circulară, pe care să asiste mulțimea spectatorilor care doreau să revadă venind încoronați cu flori și glorie iubiții fii ai armatei române... Din zori de zi, străzile principale pe unde aveau să treacă trupele se împodobiră cu steaguri, ghirlande de flori, verdeață și lampioane... Locuitorii Capitalei părăsiră casa, de cu ziuă, și îmbrăcați potrivit cu asemenea mare zi luară calea, care în trăsură și care pe jos, spre locul de unde aveau să vie eroicii luptători...

Mulțimea și-a manifestat admirația prin urale zgomotoase și ploaie de flori și coroane și un entuziasm, anevoie de descris, îi urmă [*pe eroi*] în tot parcursul lor de la capul Șoselei pînă la Teatru, unde a avut loc defilarea... Seara tot orașul își dete întîlnire pe străzile principale ca să asiste la luminația ce fu splendidă. Astfel se termină marea zi a lui 8 octombrie.

LA ALBA IULIA

Am fost la Alba Iulia, *ne mărturisește* VIRGIL SEULEAN, *din* Tîrgu Mureș, *într-o scrisoare ce evocă grandioasele evenimente de la 1 Decembrie 1918 și din care reținem:* La noi în sat [*Miheșu de Cîmpie, jud. Maramureș*] n-a fost bucurie mai mare decît aceea din ziua cînd ne-am adunat la școală pentru a hotărî asupra felului și timpului cînd vom merge la Alba Iulia. Toți mergem, tot satul! spuneau sătenii, dar cum aceasta nu se putea, s-a ales o delegație care să ducă la Alba Iulia cuvîntul nostru de unire... Plecarea s-a făcut cu șase zile înainte, ca să sosim la timp. Pe drum ne-am întîlnit și cu alte grupuri, din alte sate, cu rude și cunoscuți. Am ajuns la Alba Iulia în 17/30 noiembrie, după amiaza. Ni s-a făcut o primire însuflețită. Cetatea era îmbrăcată în haine de sărbătoare. Localnicii s-au purtat deosebit de atenți. Fiecare dintre cei sosiți a fost găzduit de o familie. A doua zi ne-am aflat sus, în cetate, unde se afla o imensă mulțime de oameni.

UN MARE MERIT

Ing. CONSTANTIN GHEORGHIU, *din* Brașov, *ne trimite un articol consacrat vieții și activității lui Aurel Vlaicu (evocate și în nr. 9/1973 al revistei noastre), în care reproduce un fragment din raportul înaintat Academiei Române de Spiru Haret:* Dl. Vlaicu are meritul pe a fi realizat un aparat care întrunește într-un grad înalt avantajele obținute de alți aviatori, pe lîngă unele care sînt speciale numai aparatului d-sale. Într-o știință cu totul nouă, care încă nu a ieșit din faza încercărilor și în care fiecare încercare implică pericol pentru viața experimentatorului, și mai ales cu lipsa de mijloace contra căreia a avut să lupte d. Vlaicu, este un merit mare ca să fi ajuns d-sa a realiza un aparat care și-a făcut probele în mod așa de strălucit față de alte modele, în ocazii hotărîtoare, cum a fost în timpul manevrelor noastre din anii trecuți.

De aceea, dacă pînă acum d. Vlaicu nu a avut încă norocul să ocupe în țara sa un loc cel puțin egal cu ace'a ce se acordă inventatorilor străini, este cred o datorie pentru Academie ca să îndrepteze ea, măcar în parte, această nedreptate, acordînd d-lui Vlaicu premiul Lazăr pe anul 1912.

„ȚARA NOASTRĂ SÎNTEM NOI"

DUMITRU STOENESCU, din București, *ne trimite o notă referitoare la scrierea lui P.S. Aurelian* (1833-1909) Terra Nostra, *apărută în 1875 (nr. 11/1978) din care reținem acest citat, din* Prefața *lucrării, cuvinte semnificative pentru adîncul patriotism de care era animat autorul scrierii:* Cea dintîi datorie a unui cetățean este de a-și cunoaște țara. A fi român și a nu cunoaște istoria și geografia României, forțele sale productive, starea sa economică, avuțiile naturale cu care este înzestrată, este a dovedi o indiferență pentru cea mai sfîntă dintre datoriile unui adevărat cetățean. Țara noastră sîntem noi, sînt toate generațiile care au locuit acest pămînt..., este trecutul și viitorul nostru, este acest pămînt românesc moștenit de la străbunii noștri, păstrat cu atîtea sacrificii și transmis generațiilor din veac în veac [*pînă*] în ziua de astăzi.

EDITURA ACADEMIEI

PAUL BODEANU, *din* București, *dorește să cunoască cîteva date despre una dintre cele mai prestigioase edituri, ale cărei lucrări le prezentăm în paginile noastre, în cadrul rubricii* Cărți sosite la redacție, *și anume, Editura Academiei Republicii Socialiste România.*

A fost înființată în 1948. În cei 30 ani de activitate a publicat opere de importanță națională, care au contribuit în același timp, la afirmarea științei românești peste hotare și la schimbul mondial de valori spirituale. De sub tiparul editurii au ieșit în aceste trei decenii 3 084 titluri de cărți și 6 419 fascicule reviste, într-un tiraj total de 17 302 191 exemplare, un mare număr revenind subiectelor istorice. Peste 100 titluri au fost coeditate cu edituri din străinătate.

Sub egida editurii au fost retipărite operele fundamentale din tezaurul clasicilor științei istorice din patria noastră, printre care scrieri de N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, A.D. Xenopol, N. Iorga, Al. Odobescu.

În Editura Academiei apar următoarele publicații periodice de istorie: Revista de istorie, Revue roumaine d'histoire, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie, Dacia, Revue des études sud-est européennes, Anuarul Institutului de istorie și arheologie Cluj-Napoca, Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol" Iași.

Nicolae MINEI

TALON DE PARTICIPARE concursul 1979
magazin istoric 1 *

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul XIII - Nr. 1 (142)
ianuarie 1979

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Redactor şef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

COPERTELE NOASTRE

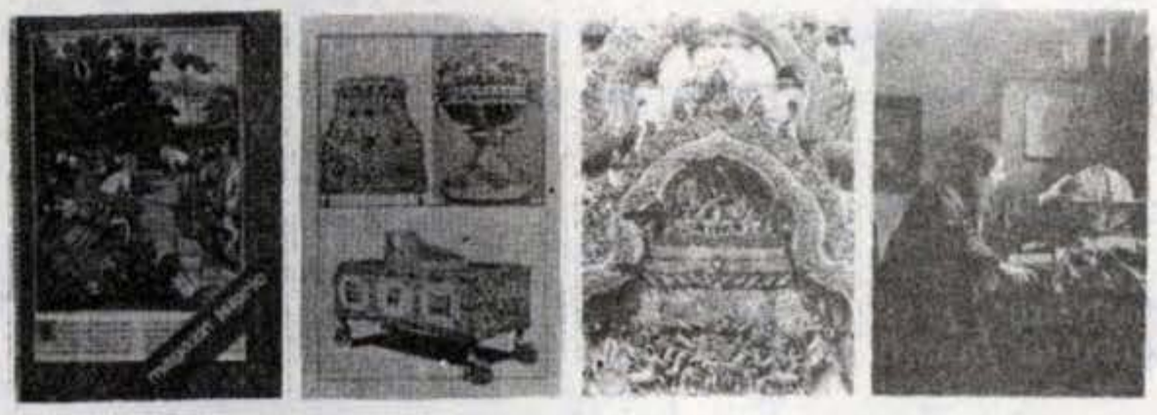

① ④ ③ ②

① Lupta de la Roncevaux, episod central al cunoscutului poem epic francez **Cîntecul lui Roland**

④ Comori artistice din epoca carolingiană **(Viaţa cotidiană în Imperiul carolingian,** p. 35**)**

③ Alte mărturii de monumentalitate şi frumuseţe artistică. Detaliu din frontonul sanctuarului dinspre Nord, al templului Vanteay Srei, o impresionantă mărturie a civilizaţiilor ce-au înflorit de-a lungul timpului pe pămîntul Asiei

② **Astronomul,** una dintre pînzele pictorului olandez Vermeer van Delft, furate de nazişti din Franţa **(Războiul tablourilor,** p. 57**)**

sumar

Omagiu în istorie: CRISTIAN POPIŞTEANU 1
Stima şi preţuirea întregii ţări: ION POPESCU-PUŢURI 2

120 ANI DE LA UNIREA MOLDOVEI CU MUNTENIA ● „Unirea — naţiunea a făcut-o!“: MARIAN ŞTEFAN, IOAN LĂCUSTĂ ● **„Fiecare zi să aducă un rezultat folositor Principatelor Unite“ (I):** I. M. ŞTEFAN ● **Formarea unui domnitor:** GERALD J. BOBANGO ● **Cuza şi afirmarea demnităţii naţionale:** GHEORGHE CRISTEA ● **Dreptul românilor la independenţă:** V. BUDURU 4
Curţi şi reşedinţe domneşti — Suceava: MIRCEA D. MATEI..... 21
Sărbătoarea Anului nou în tradiţia strămoşească populară: MIHAI POP 28
Regi şi căpetenii geto-dacice 33
Viaţa cotidiană în Imperiul carolingian: PIERRE RICHÉ 35
Arta moştenită de la strămoşi: FRIEDRICH KOLLMANN..... 42
Nume de cod: „Pointblank“ (I): ANTHONY CAVE BROWN..... 43
La a 60-a aniversare a statului naţional unitar român: ANTONIO RUBERTI.... 48
Completări la o biografie Davila 50
1939-1941. Pe firul amintirilor: CONSTANTIN C. GIURESCU..... 52
Războiul tablourilor (I): RUTH şi MAX SEYDEWITZ 57

● **Concursul** Magazin istoric, **ediţia 1979... 40** ● **Cărţi sosite la redacţie... 49**
● **Poşta** Magazin istoric **... 62**

CONTENTS (Romanian History) **CRISTIAN POPIŞTEANU** Homage to President Nicolae Ceauşescu • **ION POPESCU-PUŢURI** For Elena Ceauşescu — the Esteem and Appreciation of the Whole Country • **M. ŞTEFAN, I. LĂCUSTĂ, I.M. ŞTEFAN, G.J. BOBANGO, GH. CRISTEA** 1859: The Union of the Romanian Principalities under Alexandru Ioan Cuza • **V. BUDURU** Sir Austen Layard about the Romanians • **M. D. MATEI** Princely Courts and Residences: Suceava • Carol Davila, the Organizer of Romanian Medicine • **M. POP** New Year's Folk Traditions • Geto-Dacian Kings and Chieftains • **C. C. GIURESCU** Memoirs 1939-1941

SOMMAIRE (Histoire roumaine) **CRISTIAN POPIŞTEANU** Hommage au Président Nicolae Ceauşescu • **ION POPESCU-PUŢURI** L'appréciation et l'estime de tout le pays pour Elena Ceauşescu • **M. ŞTEFAN, I. LĂCUSTĂ, I.M. ŞTEFAN, G.J. BOBANGO, GH. CRISTEA** 1859: L'union des Principautés roumaines sous Alexandru Ioan Cuza • **V. BUDURU** Sir Austen Layard à propos des Roumains • **M.D. MATEI** Cours et résidences princières: Suceava • Carol Davila, l'organisateur de la médecine roumaine • **M. POP** Traditions populaires pour le Nouvel An • Rois et chefs géto-daces • **C. C. GIURESCU** Souvenirs 1939-1941

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **КРИСТИАН ПОПИШТЯНУ** Дань уважения к президенту Николае Чаушеску • **ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ** Товарищу Елене Чаушеску — почтение и оценка всей страны • **М. ШТЕФАН, И. ЛЭКУСТЭ, И.М. ШТЕФАН, Г. Ж. БОБАНГО, Г. КРИСТЯ** 1859: Воссоединение Румынских княжеств под Александром Иоаном Кузой • **В. БУДУРУ** Сэр А. Лайард о румынах • **М. Д. МАТЕЙ** Господские двора и резиденции — Сучава • Карол Давила — организатор румынской медицины • **М. ПОП** Народные традиции по случаю Нового года • Гето-дакийские короли и главы • **К.К. ДЖУРЕСКУ** Воспоминания 1939-1941-ых гг

INHALT (Rumänische Geschichte) **CRISTIAN POPIŞTEANU** Ehrung des Präsidenten Nicolae Ceauşescu • **ION POPESCU-PUŢURI** Hochachtung und Würdigung des ganzen Landes für Elena Ceauşescu • **M. ŞTEFAN, I. LĂCUSTĂ, I. M. ŞTEFAN, G. J. BOBANGO, GH. CRISTEA** 1859: Die Vereinigung der Rumänischen Fürstentümer unter Alexander Ioan Cuza • **V. BUDURU** Sir Austen Layard über die Rumänen • **M. D. MATEI** Höfe und Fürstensitze: Suceava • Carol Davila — Organisator der rumänischen Medizin • **M. POP** Neujahrs-Volksbräuche • Geto-dakische Könige und Anführer • **C. C. GIURESCU** 1939-1941 Erinnerungen

SUMARIO (Historia rumana) **CRISTIAN POPIŞTEANU** Homenaje al Presidente Nicolae Ceauşescu • **ION POPESCU-PUŢURI** A Elena Ceauşescu — la estima y el aprecio de todo el pais • **M. ŞTEFAN, I. LĂCUSTĂ, I.M. ŞTEFAN G.J. BOBANGO, GH. CRISTEA** 1859: La Unión de los Principados Rumanos bajo Alexandru Ioan Cuza • **V. BUDURU** Sir Austen Layard habla de los rumanos • **M.D. MATEI** Cortes y residencias principescas: Suceava • Carol Davila — el organizador de la medicina rumana • **M. POP** Tradiciones populares rumanas de Ano Nuevo • Reyes y jefes godos-dacios • **C.C. GIURESCU** Recuerdos de 1939-1941

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, Bucureşti, strada 13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstăşel, Ana-Maria Şerbănescu, Vasile Şimandan, Marian Ştefan
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACŢIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanţa Avram

Apare lunar, se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali, difuzorii din întreprinderi, instituţii şi de la sate. Preţul unui număr — 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — Bucureşti
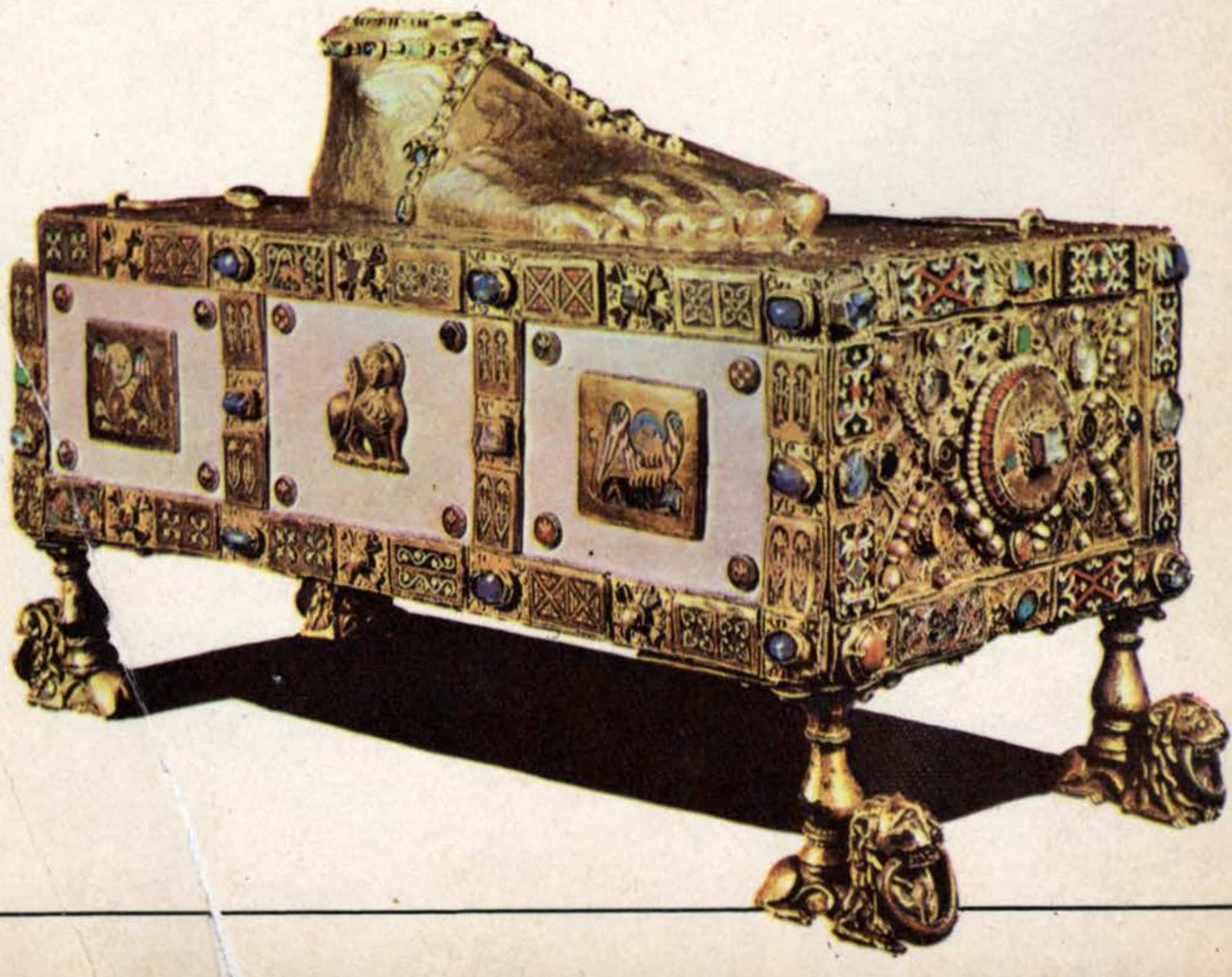
42 427